

**Olympiodori Doctissima in Ecclesiast. scholia, : noua &
Latinis auribus insueta tralatione inserta, Aquilae uidelicet,
Theodotionis, & LXX.**

<https://hdl.handle.net/1874/416816>

OLYMPIODORI

DOCTISSIMA IN ECCLESIAST.

Scholia, noua & latinis auribus insucta tralatione inserta, Aquilæ uidelicet, Theodotionis, & LXX.

Zenobio Acciaiolo Florentino interprete.

DIVI GREGORII

NEOCAESARIENSIS IN EVN-

*dem metaphrasis, uel ut Suidæ placet, πᾶν θου-
μασὸς λόγος, Ioanne Oecolampadio interprete.*

ARISTEAE DE

LXXII. LEGIS HEBRAICAE

*interpretatione libellus, qui supra quod summorū Pon-
tificū uestes, uasa, phialas, mensamq; aureā, tum ipsius
sacerdotis ac templi ornatū omnē sic representat, ac si
ea omnia coram oculis lustranda exponeret, addit etiā
sapientissimorū uirorū dicta respōsaq; grauissima, tum
mirā quandā ac prorsus diuinā sacrorū obseruationē;*

Matthia Palmerio Vicentino interprete.

BASILEAE

apud Ioannem Bebelium

1536

RERVM HOC OPVSCVLO
contentarum, Index.

A dmiratione qui sit dignus.		216
Agriculturæ studium.		185
Alexandria ciuitas deliciarum.		135
Anima an existat ante corporis constructionem.		49
Anima an propter peccatum commissum detrudatur in corpus.		49
Anima corpus deserens aut cœlum aut infernũ adibit.		(140
Anima uarijs modis accipitur.	38	43.44
Animæ defuncti ubinam collocentur.		62
Animæ pedes custodiendi.		11
Animas nulla obliuio occupat.		139
Animalia munda & immunda.		192.193
Animalia quadrupedia concessa.		197
Antigonus nauali prælio uictus.		133
Aquæ pro conuenticulis hominum.		93
Argentum in scripturis.		73
Arx Hierosolyma.	184	Auari miseria.
Auaritiæ morbus.	50	Auari taxantur.
Auaritiæ studens à deo non cogitur.		77
Audiendi cupidus quis.		77
Aues ad esum aptæ.		208
Aues immundæ quare prohibite.		191
Auster quid in scripturis significet.		193
Benignitas uera.		140
Boreas mystice.		203
Cachinni stultum produnt.		140
		89
		Carnis

INDEX

<i>Carnis malignitas.</i>	146	<i>Charisma spirituale.</i>	57
<i>Christus uerus ecclesiastes.</i>			3
<i>Cibus quare sit datus.</i>			30
<i>Coelibatus molestia caret.</i>			53
<i>Cognitio duplex.</i>		104. & 105	
<i>Cognitionis commodum.</i>			208
<i>Coniugium non esse damnandum.</i>			53
<i>Consulere bene quid sit.</i>			211
<i>Consultores quales eligendi.</i>			213
<i>Conuiuia nostra dei memoriam habeant.</i>			194
<i>Conuiuia quomodo transigenda.</i>			217
<i>Conuiuia uitanda.</i>	87	<i>Cor.</i>	127
<i>Dauidis interpretatio.</i>			3
<i>Deceptores quomodo effugias.</i>			210
<i>Demetrii rogatio ad regem.</i>			170
<i>Demetrius Phalereus bibliothecæ præpositus.</i>			165
<i>Dies uanitatis.</i>			96
<i>Diuitiæ in pauperum usus dispensentur.</i>			27
<i>Diuitiæ quomodo conferuentur.</i>			202
<i>Diuitiæ ueræ.</i>	76	<i>Diuitum curæ.</i>	26
<i>Dolosi quomodo noscendi.</i>			209
<i>Duces qui eligendi.</i>			216
<i>Elemosyna in cordis simplicitate conferenda.</i>			139.
<i>Fœtus abortiuus deo relinquendi.</i>	79		(140
<i>Filij hominum qui.</i>	12	<i>Fortitudinis finis.</i>	201
<i>Gloria amissa quomodo instauranda.</i>			207
<i>Gloriosus ut quis perduret.</i>			206

I N D E X

Gratificandum quibus in primis.	206
Hecatæus Abderites.	170
Homo ciuitas.	98
Homo electione sua in uitia cadit.	102
Homo & animal nihil differunt quantum ad corpus.	(46)
Homo ex tribus constat.	56 98
Homo paruus mundus.	76
Hominis pars in terra.	214
Honor & gratia quibus rebus seruentur.	206
Honor quibus habendus.	211
Hospitalitatis remuneratio.	98
Humanorum casuum ratio nobis occulta.	207
In gloria quid potissimum.	213
Inglorius quomodo quis fiat.	206
Inimicos quis spernat.	98
Iniuriarum obliuiscamur.	217
In regno quid sit optimum.	205
In regno quid sit difficillimum.	14
In mundo nihil mali creatum est.	108
In sepulchra induci.	204
Insomnia.	209
Intrepidus quis sit.	200
Inuictus in bellicis rebus qui.	205
Inuidere nemini quomodo quis possit.	200
In uita optimum.	186
Iordanis inundatio.	87
Ira damnosa.	87

Ira ascendam

I N D E X

<i>ascendendum peccatis.</i>	87
<i>trascientia quomodo refrenanda.</i>	211
<i>Israël quid.</i>	3
<i>Iudeorum libri fabulis scatent.</i>	159
<i>Iudeorum mos in lauandis manibus.</i>	220
<i>Iudeorum supra centum millia in Aegypto fuerunt ca</i>	
<i>uitamenta uitanda. 103. & 104 (ptiuorum. 167</i>	167
<i>iuans inter peccatores ponitur.</i>	116
<i>Iustus ne sis nimium, quomodo intelligendum.</i>	96
<i>Labor sapientis.</i>	26
<i>Lacus pro inferno.</i>	154
<i>Leges quis non contemnat.</i>	208
<i>Legis diuinæ libri poëtis ethnicis frequentes.</i>	170
<i>Lex constituta ut intra quinque dies cōtrouersie finian</i>	
<i>Lex monogamiæ. 129 (tur. 185</i>	185
<i>Lex, ne quis supra 20. dies domo absit.</i>	76. 77
<i>Uberum arbitrium adstruit.</i>	122
<i>Libero arbitrio detrahit. 140 Loqui in corde. 15</i>	15
<i>Luce locus ca. 11. Si oculus tuus lucidus, declaratur. 82</i>	82
<i>Magistratibus qui præficiendi.</i>	215
<i>Manichæorum error de animabus.</i>	46
<i>Menedemus Eretricus philosophus.</i>	201
<i>Mense aureæ descriptio. 175. 176. 177</i>	177
<i>Monasteria olim scholæ erāt in quib. sacræ literæ pro</i>	
<i>Mori non in tempore. 97 (sitatebantur. 37</i>	37
<i>Mosis cura in ijs quæ ad esum animalium pertinent. 191</i>	191

I N D E X

Muris nulla utilitas.	194. 195
Musca impurum animal.	126
Muscae Iudæi comparantur.	126
Mustelæ immundities.	195
Mustelæ immundities.	64
Mysteria diuina non temere profundenda.	210
Negligentia maxima.	195
Oblatio uictimarum.	30
Occasio quid.	119
Oleum duo præstat.	212
Opera diuturna quæ.	213
Orationis quis sit finis.	214
Pacificum animum in bellis habere.	137
Panis in scriptura.	138
Panis omne genus elemosynæ.	136
Pane mystico & uino ali.	44
Paradisus est in terra.	203
Parentibus quomodo dignæ gratiæ reserantur.	210
Patriæ quomodo existamus cultores.	110
Peccati autor diabolus.	117
Peccatis mortui sine ratione uiuunt.	128
Peccatorum initijs resistendum.	
Peccatorum uaria genera.	161. & 163
Per otium quid sit agendum.	216
Philosophari quid.	211
Pietas dignior pulchritudine.	206
Pietatis robur.	203
Prudentia an doceri possit.	208

I N D E X

Ptolemæi liberalitas erga LXX. interpretes.	222
Ptolemæi quæstio de stabilitate regni.	199
Ratio recti cui in promptu.	209
Ratiocinatio continua perquam utilis.	215
Regnum quid cõseruet. 214	Regnandi modus. 203
Rex filius liberorum patrum.	135
Rex priuatus an melior quàm qui ex rege natus.	217
Rex nihil indignum agat.	204. 205
Rex quomodo multis in suo regno se accõmodet.	213
Rex quibus se credere debeat.	214
Rex quõ neq; socordia neq; uoluptatibus distrahatur.	(209
Rex puer.	135
Regi quid maxime necessarium.	213
Regi quid potissimum in regno obseruandum.	203
Reges quid potissimum sequi debeant.	215
Regum studium assiduum.	216
Salomonis Ecclesiastes quomodo legendus.	2
Sapientem qui uere discernat.	102
Sapientiæ disciplina. 202	Sapientiæ fructus. 212
Sapientiæ umbra.	93
Scriptura agro fertili comparatur.	69
Scriptura diuina semper utilis.	8
Scripturæ occulta ne perscrutemur.	96
Scripturæ terra comparatur.	5
Seculum quid.	10. 49
Sepultura asini.	80
Sinus stultorum.	91

I N D E X

Sophistarū stultitia adulteri mulieri comparatur.	100
Sophisticæ captiuncule.	103
Sosibius Tarentinus regis Aegypti præfectus.	106
Spiritus pro anima rationali.	17
Spiritus quid proprie.	56. 57
Superbia qua uia fugienda.	212
Templi Hierosolymitani descriptio.	180. & 181
Tempus quid.	30
Theodectus oculis priuatus, quod ex lege dei quædam transtulit in suum poemâ.	222
Theopompus secreta legis peruertēs in morbū incidit.	(222)
Timor domini qui.	160
Tristandum quas ob res.	217
Tristitia carere in hac uita.	207
Valetudini quid conferat.	208
Venti symbolice.	6
Verbi doctores quare à doctrina retrahantur.	8. & 9
Veritas colenda.	202
Vestitus sacerdotalis Iudaicus.	182. & 183
Vinum & aqua quid designent.	137
Virtutem quidam non assequuntur.	215
Vxores plures antiqui patres duxere, quod lex Ebraica prohibet.	91. & 92
Vxoribus ut accommodandum.	219
Vxoris opera quare uitanda ad tempus.	85

F I N I S.

OLYMPIODORI IN
ECCLESIASTEN SALOMO
NIS ENARRATIO, ZENO-
BIO ACCIAIOLO FLO-
RENTINO INTER-
PRETE.

PRAEFATIO.

RERUM certam cognitionem
cum à Deo Salomon accepisset,
qui fuit filius David non solū car-
nis pro genie, sed imitatione uir-
tutis, triplici ipsas diuisione par-
titus est, in morales scilicet, ac na-
turales, & eas quæ intellectu solo percipiuntur: ac mo-
rales quidem tradidit in Prouerbijs: naturales autem in
Ecclesiastæ sententijs: intelligibiles uero in Cantico can-
ticorum. Est tamen inuenire & in Ecclesiastæ moraliū
interspersam doctrinam: & rerum naturalium in Pro-
uerbijs: cum tamen suæ ac propriæ singulis discretæ
sint. Canticum uero canticorū totum prorsus ubiq; de
intellectualibus differit, spectatq; ad allegoricum sensu-
sum. Sed & in ipso Ecclesiastæ ac in Prouerbijs, est itē
inuenire quæ intellectualia sunt. Se uero ipsam Eccle-
siastæ, hoc est, concionatorē Salomon nominauit, tan-
quam cunctos mortales in ecclesiæ cœtum uocans &
in concordiam nectens, ac in cōmuni physicam rerum

2 OLYMP. IN ECCLESIAST.

speculationē tradens. Illud quoq; sciendum est, sapien-
 tem hunc nostrum Ecclesiasten modo ē sua ipsius loqui
 persona, modo eius personā gerere, qui ea quæ in mun-
 do sunt attonitus admiretur. Atq; hæc quidē ut in præ-
 uio quodam prospectu dicta à nobis sint. Primum
 uero caput hæc firmè complectitur. Ecclesiastæ genus
 narrat & dignitatem, tum uero & ciuitatem ipsam, in
 qua regia illi constituta erat. Decernit autē atq; ostēdit
 quæcunq; in hoc mundo sunt, uanitatem esse: non
 quod omnia damnet atq; accuset, uerum potius cōsilia
 hominū reprehendat, qui in hoc mundo spem suam col-
 locasse uidentur. Docet autem & de solis ipsius motu,
 primo quidem lectionis occurſu, physice loquens, cum
 tamen ad theologiam allegoriam sua mens intentioq;
 pertineat. Idem inquit & de fluminibus quæ in mare
 prorumpunt neq; illud complent. Hinc uero etiam docet
 in rebus quas creauit deus, nihil esse recens ac nouū,
 sed eas eum tueri locū, quem ab opifice Deo semel for-
 titæ sunt. Neq; uero oculū expleri posse aspectu: neq;
 penitus scire homines prima præteritorum, neq; futu-
 rorum postrema, laboriosamq; occupationem filiis ho-
 minum deum dedisse. Agere autem homines quæcunq;
 agant nulla quidem necessitate, electione autē spiritus,
 hoc est propriæ libertatis. Quodq; peruersum est, do-
 nec in sua prauitate persistat, concinnari corrigiq; non
 posse. Vt autem sermone suo fidem autoritatemq; con-
 siliet, utpote qui omnia quæ in mūdo sunt uana esse as-
 firmat.

firmat, docet se sapientem, & regem, diuitemq; fuisse, uita facilius in animos legentium irreat, uanitate cuncta appellans. Docet etiam in multitudine sapientie, multitudinem esse cognitionis, meminitq; de mundi huius letitia. Contenditq; si fieri possit, ut rationalis substantie que nobis inest, saluam fieri carnem.

CAPVT I

VERBA Ecclesiastæ filij David regis Israël in Hierusalē: Vanitas uanitatū, omnia uanitas.

Verba.] Cuncta scilicet hæc uerba sapientis Ecclesiastæ, erudientis nos aspernari uitæ huius uanitatem, auditorem conuertunt atq; hortantur ad uerbum fidei, quæ est in Christum deum nostrum.

Ecclesiastæ.] Tanquã in ecclesia dei, uerba sapientie custodiantur, Ecclesiasten se Salomon nominauit.

Filij David.] Suum genus ac dignitatē refert Ecclesiastes, ut ad personæ autoritatē animum conuertentes, promptiores reddamur ad doctrinã suscipiendam.

Quod autem spectat ad latentem sensum, ita intellige. David, interpretatur manu fortis. Manu autē fortis, est omnia continens Deus. Huius uero filius, dominus noster Iesus Christus, uerus est Ecclesiastes, qui ex omnibus gentibus populisq; duobus, unam sibi fecit ecclesiam, quiq; regnat in uero Israël. Israël nanq; interpretatur mens uidens deum, in uisione pacis regiam sedem habes, iuxta quod scriptū est: Et factus est in pace

Psal. 75

4 OLYMP. IN ECCLESIAST.

locus eius. Hierusalem siquidem pro uisione pacis acci-
pitur. Ipse igitur manifeste nos docet uoluntate homi-
num, quæ circa mundana uersatur, uanitate esse: quam
& diffusius uanitatum uanitatem appellat.

**Quid habet homo amplius in omni
labore suo quo laborat sub sole?**

Omnes quidem homines sub eodem sole uersantur:
eorum uero qui laborant, alij quidem uires intendunt suas,
ob ea quæ solem supereminent, ut coeleste regnum in hæ-
reditatem accipiant: alij uero ob ea laborant, quæ sunt
sub sole, ut inanem scilicet gloriam, uel pecunias, digni-
tatem uel acquirant. Quid igitur, inquit, homine homo
amplius habet in eo labore quo laborat sub sole, quando
omnes relicta præsentis uitæ cõmunem mortem subimus?

**Generatio præterit & generatio ad-
uenit, terra autem in æternum stat.**

Eorum quæ creata sunt, alia quidem durant absq;
successione, cum præsentis seculo simul extenta, ueluti
cælum, terra, astra, & sol: alia uero corrumpuntur ac
pereunt, sed generis successione seruantur, ut homines
sunt, ut aues, ut pisces ac plantæ. Quid igitur homines
laboratis circa terrena, quando ipsa terra sensu carens
elementum in longinquum tempus perdurat, uos autem
secundum generationem peritis? Aut ita intellige.
Terra quidem in æternum stat, accusatrix uestri effecta,
in qua nefaria opera perpetrastis. Mystico autem
sensu: Generatio autem præterit, Iudæorum scilicet eiecta
& repulsa.

repulsa. Generatio uero aduenit, eorum scilicet qui in Christū crediderūt. Sacra uero scriptura, terra nūc patet: instar enim terrae immobilis est, fructus gignit, omnibus patet, ac omnes accipit, ueteriq; ac nouo testamento subnixam manet in seculum, immobiles habens et iustorum promissiones, & quae peccatoribus reposita declarantur supplicia.

Oritur sol & in locum suum aspirat.

Certum solis cursum, dispositumq; ostendit, ut nos ad illius contemplationē attollat, qui fabricatus est solem. Mouetur autē circulari motu, ut nonnulli arguunt ex uerbis Esdræ ita dicentis: Magna est terra, & excelsum est caelum, & uelox cursu est sol, & uertitur in circulo caeli, & in una die ad locū suum reuertitur. Quasi dicat: hic etiam sol quamlibet magnus, ad solem iustitiae cōparatus, uanitas est. Mystico autem sensu ita intellige. Oritur sol in cordibus fidelium, dirigens adhuc proficientes, ad ea quae agenda sunt: sed & in ipsis occidit, quando alitudines sententiarū inquirunt, atque ita maius desiderium cognitionis illis accendit. Aliter. Oritur sol, unigenitum dei uerbum è paterno sinu: occidit in nouissimis diebus, ad occasum uitae huius, carne assumpta, suam quodammodo diuinitatem occultans. Ipsi quidem fidelibus, deus immutabiliter factus homo cognoscebatur, ab infidelibus autem simplex ac merus esse homo putabatur. Oritur insuper ex deipara Maria secundū carnem: occidit autē ad infernū ima descendēs.

6 OLYMP. IN ECCLESIAST.

Sed et rursus exoritur, à mortuis surgēs. Quibuscumq; autē modis hunc solem consideres, omnes fideles trahit ad regnū cælorū, uerissime testatus: Cum autem exalatus fuero, omnia traham ad meipsum.

Ibi ipse oriens transit ad Notū, & flectitur ad aquilonem.

Climata explicat quæ sol percurrit. Symbolice autem contemplando, poteris Notum intelligere qui à calida mundi regione spirat, pro insita hominibus rationali prudentia, quæ nequaquā torpet, sed quasi ignea feruensq; est. Aquilonē uero pro fortitudine: est enim uentus hic acer & expeditus. Liben, pro temperantia, quæ infrigerat uoluptates corporis & exiccat. Apelioten uero seu subsolanū, pro ipsa iustitia, quæ per omnes cōmeat extēditurq; uirtutes. Omnes igitur animæ regiones illustrās, interno splendore radiat sol iustitiæ. Aliter. Deus uerbū carne assumpta, uillas & ciuitates ad Notum cōstitutus ipse suis pedibus circuiuit. Per apostolos autē, boreales plagas. E gentibus itaq; ecclesiā congregans, omnia demū collustrās, omnes ad salutē cōuertit.

Lustrans in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.

Literali quidem sensu, spiritū uocat solem, propter motus uelocitatem. Nonnulli tamen è gentiliū opinione ita exponūt: Quoniam ij putant solem anima præditū esse animal. Mystico autem sensu, spiritus sanctus apostolis infusus, circuire illos terras omnes faciebat, et

Euangelium prædicare. Sed & eosdem apostolos induxit, ut conuerso itinere redeuntes, eos inuiderent quos prius in doctrina fidei erudierant, ut in Actibus apostolorum planè inuenies.

Omnes torrentes intrant mare, & mare non redundat.

Mos est diuinæ scripturæ, ut omnes, pro plerisque accipiat, iuxta illud: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Neque enim iusti, neque propheta declinauerunt. Estigitur admirari sapientiã creatoris, quoniam pacto hoc fiat, ut plerisque fluuijs mare intrantibus, ipsum tamè in terminis suis cõsistat. Mystice autè, flumina sunt apostoli, iuxta quod scriptum est: Et torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Mare autè intelligitur præsens uita, iuxta illud: Hoc mare magnum & spaciosum. Euangelici itaque apostolicique sermones, in dulcorè mutant huius uitæ falsæ dinè, uerum mare hoc nequaquam impletur: neque enim omnium fides est. Moraliter autè, quasi proposito exemplo, subinnuit eos homines, qui inexplebilis auaritiæ morbo laborant. Insatiabile namque illorum desiderium non expletur, quam more torrentum undique ad illos diuitiæ confluat.

Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant.

Amos propheta inquit: Qui uocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ. Videtur itaque hoc loco phycas adducere rationes, quod uidelicet aqua maris à nubibus inde attracta, et in terram effusa, faciat ipsos torrentes

8 OLYMP. IN ECCLESIAST.

Inquit igitur: E mari torrentes fluuij q̄; exorti, rursus in illud reuertuntur. Mystico autem intellectu: Ad locum unde apostoli exierunt, illuc fecerūt ut fideles conuerterentur, ad deum uidelicet, ut in lumine domini posita ambularent. Aliter. Qui è uirtute in uitium ac malitiam decidunt, torrentū ac fluuiorū more ex alto quodam loco in præceps, concuumq̄; ac terrestre delabuntur. Possunt tamen & cum ad ipsum iam uitium peruenerint resipiscere, ad pœnitentiam redeuntes, & per cōuersionem reuerti iterum in uiam, quæ perducit ad paradysum, unde homo primus eiectus fuit.

Cunctæ rationes difficiles, non poterit homo eas explicare sermone.

Rationes quæ de certa rerū cognitione afferendæ sunt, magnā difficultatem habēt, eo quod non possunt homines quantumuis magna pollentes ingenij ui, rerū omnium absolutam consequi cognitionem. Aliter. Omnes rationes, tam quæ ad secularem, quàm quæ ad diuinam sapientiã pertinent, non sine labore tradi possunt: seculares tamen ac mundanæ scientiæ, plerunq; discipulis detrimentū adducunt. Scientia uero dei ac diuinus sermo, semper est utilis: quem tamen non poterit homo pro dignitate explicare, licet alioquin prudēs sit, nisi qui accepit donum doctrinæ, sapientiæq; sermonem. Aliter. Semper ferè diuini uerbi doctores laborant, atq; in angustia sunt, ac plerunq; ab ipsa doctrina retrahuntur, cum frustra se uideant operam infumere, ac laborem

de labore solum lucrari ob auditorium inobedientiam
 de desudiam. Prædicationis itaq; officium deterret eos,
 qui cū negligentia audiuntur. Aliter. Oportet prius
 facere, ac deinde alios docere. Labor est itaq; non uul-
 garis atq; exiguus, sed ualde periculosus, quonquā alios
 ita docere, quæ prius ipse non fecerit. Quapropter ho-
 mo perfectus ac prudens, cum rei magnitudinē contem-
 platur, ab ipsa prædicatione resilit ac retrahitur.

**Non saturabitur oculus uisu, neque
 auris auditu implebitur.**

Verba hæc secundum physicam rationem ita ex-
 poni possunt, uidelicet: Neq; oculus uniuersam sensibi-
 lem creaturam, mundiq; machinam potest complecti,
 neq; cuiusquā mens omnes capere rationes atq; sermo-
 nes, qui de illa explicari possent: quia uidelicet deest
 homo, qui de ijs loquatur ac doceat. Aliter. Oculi
 hominū cum ualde agiles sint, ac quodammodo lubrici,
 ad concupiscentiam proni sunt, neque expleri possunt.
 Sed & qui pruritu auriū patiuntur, semper quidem
 res nouas discere gestiunt & affectant, nunquā tamen
 ciarāt ad ueritatis notitiam peruenire. Quapropter &
 diuini uerbi præcones non parum laborāt, ut aures ocu-
 losq; discantium modestos temperatosq; efficiant.
 Aliter. Audiendi sensus ac uidendi, principales regijq;
 sunt, ac cæterorū sensuū maxime rationales: proprias
 namq; operationes, humane uitæ perutiles ac necessa-
 rias, sine ulla satietate efficiūt. Gustus autem, odoratus

10 OLYMP. IN ECCLESIAST.
ac tactus, citius fatigantur, ac tædio afficiuntur.

Quid est quod fuit? Ipsum quod futurū est. Quid est quod factū est? ipsum quod faciendum est.

Creatarū rerum aliæ quidem unigenæ sunt, id est semel creatæ, successionē non habituræ: ut sol, ut luna, ut quæ perpetuò durant. Aliæ uero per successionē conseruantur, quæ uidelicet sunt sub sole: ut animalia ipsa ac plantæ, quæ generationi subiacent & corruptioni. De huiusmodi ergo creaturis, quas successio seruat, habetur hic sermo: homo siquidem natus est olim, fuitq; ab initio, quo defuncto alius generatur. Item & planta fiat, planta enascitur.

Et nō est aliquid recēs sub sole, neq; qui dicat ac loquat, ecce hoc nouū est.

Iam præcesserunt in seculis quæ fuerunt ante nos. Seculum quandoq; spaciū uitæ humanæ significat, ut
1. Cor. 8 xta illud: Non comedam carnem in seculum, id est, in
1. Reg. 27 tota uita mea. Et alibi: Erit tibi seruus in seculū. Quan-
doq; autem perpetuā temporariam durationem mundi
huius ab initio creationis usq; ad finem. Dicit ergo nis-
hil esse nouum in successionibus hominū, animalū, ac
plantarū. Aliter etiam. Qui probi officiosiq; fuerint
in hac uita, in futuro seculo coronantur, puniuntur autē
scelesti. Quid est igitur quod fuit? ipsum quod futurū
est. Quasi dicat, officiose quispiam uixit, præmia uitæ
tis accipiet: sceleste alius uixit, sui flagitij pœnas dabit.

Quæ

Quae igitur in futura uita et seculo nobis adueniēt, praemia illorū erunt quae in hac uita seculoq; praecesserint.

Nō est primis memoria, sed nec eorū quidē q postremo futuri sunt erit recordatio, cū ijs qui futuri sunt in nouissimo.

Particularia singulorū hominum facta, quae in tota uita gesserūt, sunt quodāmodo infinita, ut eorū meminisse nequaquā possimus. Sed neq; scimus ea quae posterius uenturi faciēt, hoc est, ignoramus quae sigillatim cuncti homines ab initio mūdi fecerint. Neq; enim cum illis in uita fuimus, sed neq; eorū qui post nos futuri sunt congregationē habemus. Vniuersalia enim fortasse quodāmodo possimus, particularia uero cuncta scire nō possumus. Non est igitur primorū memoria, neq; in nouissimis futurorū. Aliter. Qui officiose uixerūt in hoc mundo, mox coelestis regni praemii consequuti, non habent in sensu memoriā laborum, quos in praesenti uita pertulerūt: sed neq; sensu animoq; percipiunt damnatorum poenam: non erit itaq; ipsis memoria cum illis, qui futuri sunt in nouissimis, hoc est eorū qui tūc puniētur. Non quod ulla obliuio animas occupatura sit: sed quia ex praesenti uoluptate, dolorū memoria cessabit, iuxta quod scriptū est: In die bonorū, obliuio est malorū.

Ego Ecclesiastes fui rex Israēl in Hierusalem.

Quia nos adhortatur sensibilia cuncta despicere, facilius autē consilio illius creditur, qui ea cōtemnēda

proponat, quæ ipse possederit ac expertus fuerit, idem suam nobis exposuit dignitatē, ut cum attentione uerbis sua accipiamus.

Et dedi cor meum ad quærendū & speculandum in sapientia de omnibus quæ sunt sub sole.

Et cum dei munere sapientiam accepissem, totam meam mentem dedi in considerationē rerum quæ sunt sub sole. Aduerte autē quod Ecclesiastes non contēptus inaccessibilia quæ sunt super cœlū, sed quæ sub sole sunt. Inquit igitur, non humana intelligentia speculatus sum, sed sapientia utens, quæ mihi dono dei tradita fuit.

Quoniam laboriosam distentionem dedit deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.

Psal. 4 Filios hominum uocat, qui ad hæc terrena & uana hiant attoniti, iuxta illud quod in psalmo legitur: Filij hominū usque quo graui corde? Vidi igitur in sapientia quod laboriosam occupationē dedit deus filiis hominū: ad magnam enim illorū utilitatem factum est, quod in comparandis diuitijs, & in acquirenda inani gloria, ac etiā in ijs quæ uentri ac gulæ gratificātur, summo opere laborandū sit. Si enim labores & angustias tantas subimus ac patimur, ut possideamus quæ uana sunt, quoniam flagitij ac sceleris nō progredieremur, si hæc ipsa ociosis nobis ultro aduenirent? Utiliter igitur data est hominibus hæc difficilis distentio uel occupatio. Si autem & ipsa

ipsa uirtus cum labore perficitur, & hoc item homini perutile est. Si enim quoquo te uertas & circa bonum & circa malum laborare oportet, cōsequitur uero malum punitio, bonum autē fructio uoluptasq; ineffabilis, sine ulla comparatione præoptandus est labor & occupatio circa bonū. Præsertim uero officiosus uir qui uere uacat uirtuti, circa multa occupari non debet, iuxta illud euangelij dictum: Martha Martha sollicita es, & Luc. 10 turbaris erga plurima: paucis uero est opus, ac unū est necessariū. Quo loco intelligit de præceptis, aut de charitate præcepta omnia cōtinente. Vtiliter itaq; data est hominibus laboriosa atq; difficilis occupatio.

Vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce omnia uanitas, & electio spiritus.

Quæcunq; inquit, faciunt homines, non quæ operantur eorum honorū gratia quæ sunt super solem, atque quæ cœlestium, sed eorum gratia quæ sunt sub sole, corruptibiliū ac terrestriū, omnia uidi quod uanitas sunt: præter enim hoc, quod elabuntur ac euanescent, etiam disponunt homines ad supplicia post præsentem uitam futura, quandoquidem nulla coacti necessitate hæc faciunt, sed præuia electione certoq; consilio. Spiritū uero hoc loco animā intelligit rationalem, quæ liberi arbitrij potestate decorata est.

Quod deprauatū est, adornari non poterit: neq; quod deficit, poterit annu merari.

Si ex persona Ecclesiastæ uerba hæc accipis, ita intellige. Qui prauè obliquatus est, & in uitium cecidit, dum in peruersitate sua perdurat, uirtutè resumere nõ poterit. Sin autem à uitio recedat, tunc uirtutem resumere poterit.

Psal. 36 mit, iuxta illud: Declina à malo, & fac bonũ. Sed nequis, cui deficit gratia dei, donec est in hoc defectu, penitentiamq; non subit, potest inter pios annumerari.

Aliter. Fuerunt nõnulli qui dicerent, casu fortuito mundum factum esse, ac imperfectũ existere: ad quos Salomon se cõuertit dicens: Quidnam deprehẽditur in hoc mundo quod imperfectũ sit atq; peruersum, uel ita ut emendari illud oporteat? Quid uero etiã deficit in uniuerso mundo, ut addendũ annumerandumq; sit? Quod si uerba hæc accipis ex illorũ persona, qui perpendunt naturã hominũ, & qui dicunt quosdam esse ita natura peruersos ut emendari non possint, in multis redarguimus eorum stultam opinionem. Nullus enim natura est malus. Igitur & Matthæus de teloneo ad Euangelistæ dignitatẽ uocatus est. Sed & plurima in hoc mundo, quæ ignaris uidentur noxia & mala, ut serpentes, ut leones, & his similia, hominibus conducũt ad saluaria pharmaca, & ut cõuertantur prudentioresq; sicut animalium illorũ exemplo & comparatione, cum dici

Prouerb. 6 sibi audiunt, Vade ad formicam ò piger: necnon ut uerecundia afficiantur, cum comparari illis se sentiũt, ut:

Psal. 48 Comparatus est iumentis insipientibus. Nihil est itaq; in hoc mundo malum, sed omnia commoda & utilia.

Vidit

Vidit enim deus, inquit scriptura, omnia quaecumq; fecerat, & erant ualde bona. Ne igitur dicatis ô stulti, Quod prauum est concinnari non poterit, neque quod deest annumerari. Gen. 1

Locutus sum in corde meo dicens: ecce magnus effectus sum, & apposui sapientiã super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalẽ, & cor meũ uidit multam sapientiã & cognitionẽ, parabolas & scientiã. Cognoui ego quod & hoc electio spiritus, quoniã in multitudine sapientiæ multitudo cognitionis: & qui addit cognitionem, addit dolorem.

Loqui aliquis dicitur in corde suo, cum mentem ad cogitãdum applicans secum disputat & ratiocinatur. Collegi itaq; inquit, & subducta ratione apposuisse me uicã sapientiã, super omnes qui me præcesserũt natu. Apposui autẽ significat profectu magno auctam in eo fuisse sapientiã. Sapientiã uero, cognitio diuinarũ humanarumq; rerũ & causarũ quæ ad easdem res pertinet. Cognitio uero est speculatio de natura rerũ: & qui hac quidem præditi sunt cognitione, sese ipsos erudiũt, atq; ab ignoratione uindicat. Qui uero sermones sapientiæ discunt, alios quoq; homines ueritatẽ subinde edocent. Sapientiã uero & cognitionẽ, non iam uanitatẽ esse dixit, sed spiritus electionẽ, monẽs nos nequaquã fati beneficio nasci, aut fieri homines sapientes, sed sapientiæ des

derio ac labore, petita[m]q[ue] à domino deo sapientiã consequentes. Quod si quis adhuc scientiæ plus habere desiderat, addat, inquit, & studiosos labores. Aut etiam sic intellige. Qui adeptus scientiam cognitionemq[ue] desiderat, inquit, longe amplius puniendus est: ideo qui addit cognitionem addit & dolorem. Cum autem sapientia sit amplior quàm ipsa cognitio siue scientia, merito inquit in multitudine sapientiæ contineri multam cognitionem.

CAPVT II

DIXI in corde meo: Age iam periculũ faciam in lætitiã & in bonis, & ecce hoc quoq[ue] uanitas. Risui dixi circuitũ, & dixi lætitiæ, quid ita hoc facis?

Mundana, inquit, gaudia mecum reputas, in speculum quid haberet boni: & uidi demum quod letari uel ob affluentiam diuitiarũ, uel propter gloriam, aut aliquid eorum quæ in mundo sunt, mera est uanitas. Dixi autem huiusmodi lætitiæ, (risum enim hic lætitiã intelligit) dixi q[ue] huiusmodi gaudio: Circũuagare à me longius & absiste. Quid ita hoc facis? hoc est, quid me allicis ut huiusmodi rebus gaudeas? Etenim uanitas mera est, ac nihil penitus aliud, istis de rebus lætitiã & uoluptas.

Et consideraui si cor meum traheret ut uinum carnem meam.

Poculum quod bibentes haurimus, à conspectu nostro

fito tollitur & euanescit. Cōsideraui itaq; num in prosperitatibus mundanis uoluptatibusq; humana mens esse possit ita uirilis ac fortis, ut absumere ac delere ualeat quasi epotum uinum concupiscentias carnis.

Et cor meum præcessit in sapientia, & pollens in lætitia, donec uiderē quale bonū filijs hominū, quod facient sub sole in numero dierum uitæ ipsorū.

Ecclesiastes noster cum à deo sapientiā accepisset, uimq; prudentiæ sicut arenam maris, acutissima mentis acie præditus, poterat quidem diuinos tractare sermones, ac magna loqui mysteria, quod ipsam sanè cernitur pulchre efficere. Poterat autē & ingenij acumine, ad quæcunq; libuisset cōmode uti. Sicut enim aliquis acuto præditus uisu, eadem oculorū ui, modo ad honesta et necessaria utitur, modo & lasciuè abutitur, nulla quidē oculorū culpa & causa, sed affectu & intentione peccante: ita & is, cui deus mentem sapientia exornauit, si quidem ut decet dono dei utatur, res diuinas cōmode contēplatur: sin uero ad terrena deprimatur, clanguescit ac degenerat in dei dono, optime tamen ac perspicacissime terrena quoq; percipit, ac intellectu cōsequitur: neq; uero mentis acies, sed animi intentio, prout uel bene uel male dei dono utatur, digna laude uel uituperatione censetur. Dedi igitur, inquit, cor meum hoc est mentem meam, & reputaui quale nam bonum esset in hominibus, & quid nam operari possunt, dum in hoc

mundo sunt, ex quo perpetuam in hac uita lætitiã uoluptatemq; consequatur. Qualia itaq; sunt humana facinora contēplatus, & rationali quadam sapiētia usus, dedit seipsum ad ea peragenda quæ subinde enumerat.

Magnificauī opus meum, ædificauī mihi domos, plantaui mihi uīneas, feci mihi hortos & paradīsos, & plantaui in eis lignum omne fructus. Feci mihi piscinas aquarū ut rigarem ab eis syluam producentem ligna.

Magnificauī, inquit, factum meum, non opus dei, sed meumipsum: operibus enim dei nullus quicquā potest adijcere. Aedificauī mihi domos. In hebraico suo sermone cōmodā dictionē nactus, proprie ac pers argutè locutus est, Domificauī mihi domum. Plantaui mihi uīneas. Regia potestate usus, diuitiarumq; copia, circa omne possessionū genus effusus est. Feci mihi hortos & pomaria. Hortus est oleribus conuersus, pomariū uero uarijs plantis atq; arboribus: ideoq; additur: Et plantaui in ipsis lignum fructiferum. Feci mihi piscinas aquarū, ut ex ipsis irrigarem syluam germinantem ligna. Splendide ac sumptuose pomaria concinnauit, procerasq; arbores, quæ sponte quodāmodo sua in montibus enascuntur, ut palma, salices, quercus, ac piceas in pomarijs suis conseruit: ideoq; meminit syluæ studio comparatæ, in qua irriganda magna aquarū copia opus erat.

Possedi seruos & ancillas, & uernæ
nati sunt mihi.

Cū enī uernæ minus sufficerēt in familiari ac dome-
stico ministerio, uenalitios quoq; sibi seruos cōparauit.

Possedi quoq; armenta & greges su-
per omnes qui fuerunt ante me in Hie-
rusalem.

Super aui, inquit, omnes ante me reges, in armentis
& gregibus, uel in reliquis omnibus quæ superius enu-
merauit: potest enim ad illa quoq; accōmodari.

Congregauī mihi aurū & argentū.

Quia multi stabilem quidem possessionem habere
solent, repositis tamen carēt pecunijs, addit & harum
quoq; sibi fuisse copiam.

Et regum substantiam, & regionū.

Sed & reges, inquit, habui stipendiarios, ac tributa
mihi soluentes: & fructiferas regiones, hoc est agros:
regiones enim in sacra scriptura, fertiles agri intelligun-
tur, iuxta quod in Euangelio legitur: *Leuate oculos ue* Ioan. 4
stros & uidete regiones, quoniā albæ sunt ad messem.
Et hinc quoq; inquit, magnā habui rerum copiam.

Feci mihi cantores & cantatrices in
delitijs filij hominis.

Sed neque posthabui, inquit, ac neglexi demulcere
cantibus aures meas: delectantur enim huiusmodi can-
tibus, non filij quidem dei, sed filij hominum.

Propinatores & propinatrices.

Vel ut ex uario propinantiũ aspectu, ac alternata mutatione, appetitum sibi ad pocula prouocaret, uel tanquã ualde mollis existens, ac mulierosi hominis ingenium exprimens.

Et magnificatus sum, & apposui super omnes qui fuerũt ante me in Hierusalem. Sapiẽtia quoq; stabilis mihi fuit.

Adeo, inquit, exaltatus sum, ut in nullo unquã consilio rationeq; aberrauerim.

Et omne quod appetiuerunt oculi mei, non abstuli illis, neq; prohibui cor meum ab omni lætitia.

Inquit igitur, Omnem oculorũ concupiscentiã & anime appetitũ circa uoluptatem (quam & lætitiã uocat) ad executionem perduxì.

Quoniam cor meum lætatum est in omni labore meo.

Cunctis, inquit, studio ac electione susceptis laboribus, hanc cepi portionem ac sortem, quod illorũ fruitiõnem consequutus sum, composq; uotorũ sum factus.

Et inspexi ego omnia opera mea quæ fecerãt manus meæ, & laborem quem laboraui ut facerem, & ecce omnia uanitas, & electio spiritus.

Hec, inquit, omnia operatus, per actiuas factiuasq; facultates, inueni quod cuncta humana studia uanitas sunt,

sunt, nihilq; amplius lucro apponitur illis, qui laborant circa omnia quæ uidentur sub sole, eo quod omnes æque cōmunem subeant mortem, diuites simul ac pauperes. At qui laborāt ob ea quæ sunt super solem, supplantantes omnia quæ uidentur, habent aliquid amplius, iuxta Saluatoris sententiā dicentis: Ego ueni ut uitā habeāt, 1041. 10 et abundātius habeāt. quasi dicat, ut careāt pœnis, et fruātur promissa beatitudine. Notandū quoq; quod qui fruuntur circa ea quæ uana sunt, et sese uoluptatibus tradunt, excusare nō possunt carentis ratione fortunæ motum, neq; fati necessitatē: humane siquidē actiōes proficiuntur ab electione, et ab insita nobis libera potestate.

Et inspexi ego ut uiderem sapientiā & circuitū & stultitiam. Quoniam quis est homo qui sequi possit consultationē quæcunq; hæc operata est?

Cum nobis spectandum proposuerit auari hominis personam, circaq; terrenas substantias occupati, nunc nos conuertit ad sapientiam: et comparatione proposita, periculum facit quid inter se differant sapientia et uoluptas, quam et errorem uocat, atq; circuitum: uel quod ad omnem uentum circūferantur bona ista terrena, quæ materiā suggerunt letitiæ ac uoluptati, uel mutata e littera in α, non πῶδι φῶγᾶν legemus, sed πῶδα φῶγᾶν, hoc est, insanam extasim mentisq; excessum. Insanire enim uidentur ac esse sui obliui, qui in loco miserie et lachrymarū, letandū sibi esse falsò existimāt.

Inquit igitur: Queramus an possit homo, qui elegerit sibi secundum hanc stultitiã uiuere, complere sua desideria: hoc enim significat, sequi possit consultationem. Mox autem inuenit homines perquam raro fieri desiderij sui compotes: capropter addidit, Quis est homo? quasi dicat, rarus est ualde. Neq; enim quicũq; diteseccre appetit, penitus hoc consequitur: nec qui gloriae cupidus est, uoti prorsus efficitur compos: & eadem ratione in cæteris sese habet. Qui uero sapientiã adamarit, deo duce feliciter ductus, sequitur penitus consultationẽ, hoc est, inueniet quod affectabat. *Vel* aliter.

Attonitus erumpit in interrogationẽ: Quisnam est, inquis, homo, qui possit respicere ac conuerti à desiderijs suis, & inspicere motus electionis suæ finemq; propositum, ut dijudicet iterum, sapienter uiuat an stulte?

Aliter. Eleuatus, inquit, extra corpus & per sapientiam uidens, quod post exitum huius uitæ nemo potest redire in uitam, & iterum frui eisdem rebus, quas diu uiueret certo cõsilio exercebat (quis enim, persæpe pro nullus accipitur) præposui sapientiam stultitiæ.

Et uidi quod amplius esset sapientia supra stultitiã, sicut amplius est lucis quàm tenebris.

Tenebræ ipsæ per priuationẽ lucis fiunt, ita ut lux quidem reuera existat, tenebræ uero nihil penitus sint. Ita, inquit, igitur est sapientia ad stultitiã: opera enim stultitiæ transeunt, perpetuã punitionem conciliantia
sua

suis cultoribus: opera uero sapientiæ in perpetuū du-
 rant, æternāq; cultores suos lætitiā afficiunt. Quod au-
 tem, inquit, amplius sapientiæ super stultitiā, non est
 per comparationē dictum: quæ enim sese mutuò tollūt
 ac destruūt, sicut sunt lux ipsa et tenebræ, inuicem non
 comparantur. Huius generis est sapientiā & stultitiā.
 Non est itaq; in genere malorum reponēda lætitiā, sed
 ob affectionē eligentis. Addidit illud Amplius, hoc est,
 sine ulla comparatione multo melius facit qui sapien-
 tiam præponit stultitiæ.

**Oculi sapientis in capite ipsius, stul-
 tus autem in tenebris ambulat.**

Caput eminentia quædā est & suprema totius cor-
 poris pars, pedes uero infimi sunt, terramq; contingen-
 tes. Quando itaq; præsidens intellectus purgatus fue-
 rit, superna speculatur, non quæ sunt super terram, ac
 tunc in capite oculos uere habet. Quando uero mens
 ad terrena conuertitur, tunc in pedibus habere oculos
 uidetur, circa limum terræ occupata. Aliter. Caput
 ecclesiæ Christus est, ad quem si sapiens, dum ambulat,
 oculos intendit, sicut & Christus perambulauit, oculos
 habet in capite. Stultus autē ambulat in tenebris, sem-
 per oculos declinans in terram, tenebricosoq; caligat
 intellectu.

Et cognoui etiam ego, quod occur-
 sus unus occurret omnibus ipsis. Et dixi
 ego in corde meo, sicut occurrit stulto,

24 OLYMP. IN ECCLESIAST.
occurreret etiam mihi. Et ut quid sapiens
factus sum?

Omnia secum meditans sapiens noster Ecclesiastes,
quæ afferre aduersarij contra ipsum possent, è propria
loquitur persona. Cum igitur inueniat multa & uaria,
quæ communia omnibus sunt, quæ occurfus appellat:
qualia sunt egrotare, beneualere, ditescere, paupertatē
pati, & præcipue cōmunem omnibus mortem: aduersarij
subiēs personā, inquit. Si hæc cōmunia sunt stultis
& sapiētibus, quæ utilitas demū erit suscepisse labores
officiosos, & sapientē fieri? Mox autē hoc refutato sermone,
ostēdit quale sit nobis à sapiētia lucrū. Ait ergo:

Tūc abundāter locutus sum in corde meo,
Quoniā stultus ex abundantia loquitur: quia & hoc uanitas.

Adducta stulti illatione, tanquam ex illius persona
eandē nunc illationē per seipsum dissoluit. Inquit enim:
Et ego abundantius locutus sum in corde meo, quod uana
& superflua est talis cogitatio, & insanæ mentis est
talia uerba effundere. Stultus enim furore effruēs quæ
temere cogitauit, per os effundit: quoniam stultus ex
abundātia loquitur, hoc est, superfluent: in ipso stultitia.
Mox & causam docet, redarguens illationem stulti
cum dicit:

Quoniam non est memoria sapientis
cum stulto in seculum.

Etsi enim, inquit, quæ uaria et differētia sunt in hæc
uita,

uita, stultis æque ac sapientibus cõmunia sint, at in futuro tamen seculo sapiens erit in memoria æterna, & immortalem habet fruitionem: stulti uero memoria deletur, iuxta quod est in psalmo: Perijt memoria illorum cum sonitu, hoc est, nõ sunt existimãdi memoria digni. Psal. 9

Secundum quod adueniẽtibus diebus omnia obliuioni tradita sunt.

In uenturo, inquit, seculo, quæcunq; nobis in hac uita occurrerint, siue infirmitas, siue prospera ualetudo, siue diuitiæ, siue etiam paupertas, in obliuionem ibunt. Tum uero concludens solutionem inquit:

Et quomodo moritur sapiens sicut & stultus?

Quomodo, inquit, dicetis õ stulti quod propter cõmunem omnibus mortem, nihil sapiens stulto plus habeat? quandoquidem sapientis memoria perpetua sit apud deum, stulti uero nequaquã. Si enim quæ in hac uita occurrunt omnia sunt cõmunia, tamen in futura uita, unumquenq; opera sua sequentur.

Et odio habui uitam, quoniã malum aduersum me facinus, quod factum est sub sole: quoniam omnia uanitas & electio spiritus.

Propterea, inquit sapiens, odio habui laboriosam uitam, & quem laboraui laborẽ meum, ob ea quæ sunt sub sole: malum enim facinus, laboriosam uitam peccatorum hominũ intelligit. Hic autem sapiens odit impu

ram & pollutam uitam, & mensurã in perpetuũ quæ-
rit. Et stulti subiens personã inquit: Quoniam malum
aduersum me facinus quod factum est sub sole. Sapiens
enim non testatur se laborare ob ea quæ sunt sub sole.
Quantũ enim ppter necessarios uitæ usus labore et etiam
sapiens, non tamen principalẽ operam consumit circa
hæc mundana atq; præsentia, sed laborat quod satis est
ad necessaria uitæ: summum uero suum studium uirtuti
impedit, transeuntia hæc & temporaria contemptui
ducens, studens autem ea sibi cõparare quæ sunt futura
& eterna, quæq; sunt ab oculis nostris procul remota.

Et odio habui omnẽ laborem meum
quem laboro sub sole, quoniam relin-
quam ipsum homini post me uenturo.
Et quis scit sapiens ne sit futurus an stul-
tus? & si dominabit in omni labore meo
quem laboraui, & in quo sollicitus fui
sub sole? & hoc etiam uanitas.

Prorsus sapiens noster laboriosam collectionẽ pecu-
niarum & possessionũ, & huic impensum laborẽ, cum
testatione odij, prudens inquit dictum. Primũ quidem
quod huiusmodi rerum possessio perpetuò nõ durat apud
habentem, sed ipse quidem uitam egreditur, nihil
secum portans: alter uero possidenda accipit, quæ ipse
labore multo comparauit. Alterum etiam memorabile
uerbum inquit, quod uidelicet ignorat diues quali suc-
cessor suus futurus sit uita, intemperatè ne ac luxuriose
uicturus,

dicturus, an prudenter ac sobriè diuitias expensurus.
 Tertium notatu dignū est, quod licet demus temperatiū
 ac prudentē successorem futurū, ignoramus tamen per
 petuō ne sit futurus relictæ hereditatis possessor, cum
 pecuniæ ad alios atq; alios continuè deuoluātur, multis
 uarijsq; casibus cōmutatæ. Inquit igitur: Licet conceda
 mus prudentē fore heredem, qui parcè relictis utatur,
 hoc ipsum quoq; est uanitas. Quare autē hoc dicat, con
 templandū nobis relinquit, quoniā uidelicet melius est
 nos ipsos dum sumus in uita, dispensare diuitias nostras
 in pauperū ac egenorū necessitates, ut ita thesaurū ha
 beamus indeficientē in cœlis, quàm alijs in hereditatē
 transmittere, qualescunq; demum illos fore contingat.

Et conuersus sum ut renunciarem
 cordi meo in omni labore meo quem
 laboraui sub sole.

Detestans Ecclesiastes quæ superius dicta sunt, con
 uertitur ad euangelicā uitam, quasi & ipse cum Petro
 apostolo Saluatori dicat: Ecce omnia reliquimus, et se= Matth. 19
 cui sumus te. Subinde autē prædictā indignationis cau
 sam resumit, quā contra tēporaria concepit. Ait ergo:

Quoniam est homo, quoniam labor
 ipsius in sapientia & scientia & in forti
 tudine, & homo ei qui non laborauit in
 ipso dabit partem ipsius, & hoc etiā est
 uanitas, & magnum malum.

Quæ enim, inquit, utilitas homini in humana sa

pientia & prudentia & fortitudine laboranti, & meta
 ligne se gerenti, hoc est, suarū rerum partem alijs non
 ponēti, sed semper amplius suis bonis addenti: quod do-
 quidem alius qui nihil in ea substantia laborarit, omnes
 suas diuitias accipit. Est autē & ita intelligere. Con-
 uersus ego sum, ut renunciarem cordi meo in omni la-
 bore meo quē laboraui sub sole, cogitās quod alius quī-
 dem diuitias meas accipiet, ego uero curas laboreme
 subiero. Interposita uero illa uerba uidelicet, Quoniam
 est homo, quoniam labor ipsius in sapientia & scientia
 & fortitudine: hoc significant. Contempsit, inquit, labo-
 rare circa res uanas, rationibus colligens, quod est alter
 labor dignus laude, qui stabiles congregat uirtutum di-
 uitias. Est autē huiusmodi labor quem laborat homo,
 ut acquirat sapientiā, scientiam, & fortitudinē. Hunc
 igitur laborem ego potiore ducens, conuersus sum ut
 renunciarem cordi meo in omni labore quem laboraui
 sub sole, hoc est circa res uanas.

Quoniam fit homini in omni labore
 suo electio cordis sui, pro eo quod ipse
 laborat sub sole. Quoniam omnes dies
 eius in doloribus & in distentione ani-
 mi sui, neq; in nocte dormit cor suum:
 & hoc etiā uanitas est.

Aduenit, inquit, homini labor, quem laborat, siue
 bonus sit siue malus, ab electione consilij. Quod si ope-
 ram uirtutibus impendat, laudandus hic labor: sin uero
 circa

circā uitium occupetur, omnes illius dies transeūt in ple-
ritudine dolorum, iracundiæ, occupationis sollicitæ, ac
uigiliarū. Hæc enim omnia consequuntur eos, qui circa
inane studiū uitæ huius uersantur, quare & hoc etiam
uanitas est.

Et non est homini bonum nisi quod
comedit & bibit, & ostēdit animæ suæ
bonum in labore suo. Et hoc etiam uidi
ego quod est de manu dei. Quis enim
ex seipso bibit & comedit?

Quæ media, inquit, sunt & indifferentia, nec mala
per se, nec bona, ab ipso deo hominibus tribuūtur, qua-
lia sunt diuitiæ, bona ualetudo, autoritas. Sumpta igitur
aduersarij persona inquit Ecclesiastes: Quod si hæc
dantur ab ipso deo hominibus, nihil ergo in hominibus
inuenietur boni præter edendi bibendiq; uoluptatem.
Tum uero soluens obiectionem, inquit:

Quod homini bono in cōspectu suo
dedit, scientiam, sapientiã, & lætitiã:
peccatori autem dedit occupationē ad
edendi & congregandi, ut tradat ei qui
est bonus in conspectu dei. Quoniam
& hoc uanitas est & electio spiritus.

Nolite, inquit, dicere ô insani, quod transitoria &
corruptibilis hæc cibariorū uoluptas bona sit: homini
enim bono deus scientiam & sapientiã dedit, ut in ijs

lætetur in conspectu dei, hoc est, custoditus & aspectus à diuina prouidētia. Homini autem peccatori negotiū dedit circa hæc sensibilia, ut laborās & congregans asfligatur. Quod si in hoc laborādi studio & cōgregandi persistat, & hoc sanè ipsum est uanitas & electio spiritus. Sciendum uero est, deum hanc dedisse homini peccanti & congreganti occupationē, non ut peccet quidē ac congreget, sed magis ut cōtemplatione ac tēdio uanitatis mundanæ, in cognitionē ueniat laboriosæ huius uitæ, desideretq; immortalē ac iucundā uitam, quæ in futuro seculo sanctis in præmium danda est.

CAPVT III

MNIBVS est tēpus, & occasio est omni rei quæ sub sole est.

Rerum aliæ quidem tēporariæ sunt, aliæ uero æternæ: ac æternæ quidem inuisibiles sunt, supraq; solem constitutæ. Hic autem est sermo de ijs quæ sunt sub sole ac tempori subiiciuntur, (quandoquidem & temporaliter esse ceperunt) suoq; tempore, hoc est oportuno fiunt. Et tempus quidē spaciū illud significat, in quo fit aliquid: occasione uero dicimus cōmodum tēpus ac opportunū aliquid faciendi. Potest itaq; tempus & occasio esse, sed occasio tamen tempus non est, sed illa quam nanciscimur rebus peragendis temporis oportunitas. Et cuncta quidem quæ se fit deus oportuno proueniūt tempore, ut aestas, autum-

nis, hyems, ac uer. Quae uero homines facimus, laudabilia quidem sunt si fiant tēpore oportuno: sin uero ante tempus fiant, aut praefer tempus, iure damnantur. Oportuno quis tempore suae cōmiscetur uxori, cum appetit filios procreare: praefer tempus uero, cum uoluptatis & concupiscentiae causa hoc facit. Qui aestate feminat, ante tempus seminat: qui etiā hyeme ad messem sese accingit, praefer tempus hoc ipsum aggreditur. E disciplina autem horum uerborū docemur, omni in re defectus uitae atque excessus, eo quod res feruē omnes, hinc atq; hinc assistentes ac propinquas enormitates habeant. Nam qui deficit à medio fortunae statū, labitur in timiditātē: qui uero illum excesserit, audax efficitur. Potest itaq; & alia significatione accipi tempus, pro ipsa mediocritatis norma: occasio autem pro tempore oportuno. Nam qui & ad normam & suo tempore, actiones omnes suas moderetur, hac ueluti regula & amussi utens, facile in omni uirtute consummatus euadet.

Tempus gignendi & tempus moriendi.

Saepē contrariarū rerum distincta sunt tēpora, contingit tamen quandoq; & eodem tempore utraq; fieri. Corporalis itaq; natiuitas & generatio aliud habet tempus, & aliud corporalis interitus: spiritualis uero natiuitas, per lauacrū regenerationis, unū & idem tempus habet cum morte. Nam qui renascitur in diuino lauac-

cro, consepulti sunt Christo in baptisate. Et corporaliter quidem nasci ac mori in nostra potestate non est, sed arbitrio dei & generamur & morimur. Spirituales uero natiuitas & interitus pendet à nobis: opus enim est cum diuina operatione et gratia, nostra quoque electione, ut moriamur quidem peccato, nascamur autem iustitiæ. Sapienter autem ac notanter Ecclesiastes à natiuitate coepit, & morte & temporarie huius uitæ nos admonens. Propterea enim & Moses, ut aiunt, primum quidem suum uolumen Genesin inscripsit, Exodum uero secundum nominauit, ut in historia figurate nobis hanc temporariam uitam describeret.

Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est.

Præter literæ sensibilem ac manifestum intellectum, mystice sic intellige. Sæpe quidem uno eodemque tempore plantat aliquis & euellit, uidelicet cum euellit zizanias, quæ seminauit malus homo: plantat autem siue serit legitima uerbi semina, amputans uitium, inserens uirtutem. Sæpe uero hæc facit alio atque alio tempore, ut cum Paulus abscindit fornicarium à cõmunionem ecclesie, plantat uero eundem, poenitentia emendatum.

Tempus occidendi, & tempus sanandi.

Occidendi quidem peccatum, sanandi uero animam cuiusque suam, poenitentiae medicina. Huiusmodi uero actio, suo semper & oportuno fit tempore, præsertim uero nunc dum sumus in presenti uita, & in testamento gratiæ
Paulo

Paulo testante qui ait: Ecce nunc tempus acceptabile, 2. Cor. 6
 ecce nunc dies salutis. Corporalibus autem ita mys-
 ticū sensum accommodabis. Principi ac domino tempus
 est perdendi homicidam, curandi uero ac fouendi eum
 qui bene de se meritus fuerit, minusq; etiam ac clemen-
 tius corrigendi eum qui leuius in se deliquerit.

Tempus destruendi & tempus ædifi- ficandi.

Diuina ædificatio diuiditur in practicam, theoris
 canq; uirtutē. Qui igitur officiose operatur & ex uir-
 tue, moralem domum practicamq; ædificat. Qui uero
 spiritualia & inuisibilia contempletur, speculatiuā sibi
 construit domum: atq; is quidem utcumq; ædificat, do-
 mum nō manu factam semper sibi parat in cœlis. Qui
 pœnitentiam facit, demolitur ac destruit ante actæ uite
 peccatū. Et bonum quidem nobis pulchrumq; est tolli
 procul à peccato, super ædificari autē super fundamen-
 tum apostolorum & prophetarum.

Tempus est flendi & tēpus ridendi.

Est tempus quoddam non secundum spacium tem-
 poris motusq; sumptū, sed à rebus ipsis. Nam qui non
 in profundo cordis, sed in superficie uultus fleuerit, au-
 dire poterit illud de se dici, quod dictū est olim de Hie-
 rusalem: Voce sua serò lamētata est, & lachrymæ eius Thren. 1
 in maxillis eius. Qui uero decenter lachrymas fuderit,
 & tacitus dolore cordis intrinseco pœnitentiā ficerit,
 exaudietur utiq; iuxta illud: Planctum planxit Hieru-

34 OLYMP. IN ECCLESIAST.
Salem, clamorem lachrymarum tuarum quando uidit,
misertus est tui. Et est etiam in tempore spacium signifi-
cante, lugere in hac uita ut in futura rideamus. Nam
& ob peccata, ac ruinam discipulorū uel fratrum ope-
portunè lugemus: de profectu uero illorum merito ri-
demus & exultamus.

Tempus plangēdi & tēpus saltandi.

Plangunt se ac percutiunt, qui pœnitentiæ student:
at uero saltant, qui præcincti sunt temperantia, excelsi-
tiq; prudentia, immoti fortitudine, perfecti iustitia. Sal-
tauit itaq; David in cōspectu domini, sed non temere.
Ideo & prophete facti uelut pueri in plateis ac foro iu-
te huius, propter immunitatem maliciæ, infantilemq;

Matth. 11 simplicitatem dicebant Iudæis: Luximus uobis & non
planxistis: hoc est, tristitia uobis prædiximus, & pœni-
tentiam non egistis. Apostoli quoq; ad eosdem dixerūt:

Luc. 7 Tibia uobis cecinimus & non saltastis: hoc est, regnū
cœlorum annunciauimus, instar tibie sonoram uocem
fundentes, neq; tamen tripudium duxistis, neq; præle-
titia domi huius saltastis. Hæc enim nos docet euange-
lica Saluatoris parabola.

Tempus iaciendi lapides, & tempus colligendi.

Qui mortaliter peccauit sine proposito emendatio-
nis & pœnitentiæ, eijcitur è spiritali domo: qualis est
lapis scabiosorum, de quo symbolice & figurate apud

Leuit. 14 Mosen scribitur. Qui uero ita peccat ut curari uelit,
colligitur

colligitur per poenitentiam in ædificationē apostolorū
 & prophetarū. Omnis itaq; qui saxeo est corde, ducitur
 foras, preciosi uero lapides colliguntur. Lege etiam Leuit. 20
 cautum erat lapidari adulterā. Et magister quidem la-
 pidibus cedit discipulos peccantes, hoc est, correctiuis
 sermonibus. Cum uero satis illos erudierit ac reprehē-
 derit, cessat à correctiuis sermonibus, colligitq; quos ia-
 ctasse uisus fuerat lapides.

Tempus amplectendi, & tēpus lon- ge fieri ab amplexibus.

Iuxta literam, tempus amplexandi propriam uxo-
 rem, quando tempus orationis non impediatur, aliāue ho-
 nesta necessitas. Tempus est inquam, licetq; id nobis fa-
 cere, uel propter filios procreandos, uel ut consulamus
 fragilitati atq; incontinētiæ nostræ, ne uidelicet libidine
 succensos, callidus hostis nos ad adulteriū puocet. Tem-
 pus uero absistendi à cōplexibus, uel propter orationes
 deo fundēdas, uel ut grauidæ uxori parcamus. Aliter,
 tēpus amplectendi erat in principio creati orbis, ut mul-
 tiplicantes impleremus terram: nunc uero tempus absi-
 stendi à cōplexibus, quādoquidē extrema hora diei nos
 occupauit, & ad finē seculorū mundus festinat. Spiri-
 tualiter uero ac mystice ita intellige. Honora sapientiā
 ut te amplectatur, atq; hic quidē cōplexus semp est op-
 portunus. Cū uero in sacris scripturis, lex ipsa per leuā
 manū significetur, per dextrā uero euāgelica doctrina,
 ipsaq; mens nomine capitis immuatur, totius uero corpo-

Cant. 2 ris appellatione intelligatur ecclesia: merito canit sponsa in Cantico canticorū: Leua eius sub capite meo, & dextera ipsius amplexabitur me. hoc est, ipsa quidem lex ad sapientiorū quorundam tantūmodo peruenit intellectu, ipsumq; perficit: euangelica uero doctrina diuino quodam complexu totam ecclesiam cōprehendit. Ab hoc quidem complexu, nullum unquam tempus est abssistendi. Cum tamen arca iam fabricata esset, ac terris diluuiā imminerēt, tempus erat abesse procul à complexibus matrimonij: ideoq; hinc masculi, inde uero feminae seorsum disunctae intrarunt in arcam. Postquam uero aquae diluuij iam resederant, Noë cum uxore sua exiisse arcā narratur: tēpus enim tunc erat coniugalis amplexus. Semper autē tempus est elongari à uitio & peccato, agglutinari autē deo, illiq; ppetuò adherere.

Tempus quærendi & tempus perdendi.

Si literalem solum ordinemq; inspicias, uidetur hæc sentētia ordine præpostero esse accipiēda. Nemo enim querit, nisi quod prius perdidit. Mystico tamen sensu nihil immutando lectionem, ita intelliges. Qui est in ignorātia constitutus, tempus tunc habet quærendi ueritatem: qua inuenta tempus aliud sibi aduenit, ut ignorantie perdat tenebras & relinquat. Aliiter. Quærit aliquis animam suam, quæ perijt: ea uero inuenta ab errore resipiscens, debet quantū ad priorem spectat iniquitatē, perire prorsus ac mori. Ingruente uero martyrio

no tempus est perdendi animā, ut ipsam inueniamus.

Tempus custodiēdi & tempus abijciendi.

Qui pecuniarū dispensator est, nouit quo tempore pecunias uel apud se custodiat, uel expendat. Mystice autem, tempus est custodiendi sacram doctrinam, ne illam temere quibuscunq; nullo delectu habito profundamus. Tempus uero effundendi, cum dociles fuerint, ac bene dispositi auditores. Oportet enim, inquit, abijcere argentū meum trapezitis, non autem sancta dare canibus, neque suis margaritas. Aliter. Tempus est seruandi euangelica præcepta: idem quoq; tempus est abijciendi legales umbras.

Tempus scindendi & tempus conuoluenti.

Qui ecclesie hostes aduersariosq; conciliat, & ad unitatem catholicæ fidei perducit, ille proculdubio conuoluenti dicitur: qui uero fornicantē cum uxore patris sui ab ecclesia eijcit, opportune hic scindit. Aliter. Qui coram domino per contritionem ac pœnitentiam cor suum discindit, sese ipsum assuit in ecclesia primogenitorum fidelium.

Tempus tacendi & tēpus loquendi.

Qui in silentio et sub monasterij disciplina doctrinam sacram fuerit perdoctus, cum auctoritatem consequutus fuerit loquendi ac prædicandi, tunc dominus illi præbet opportuno tempore linguā eruditionis, ut co-

gnoscat quando uerbum proponi oporteat: atq; ita fit,
 ut tempore suo tunc loquatur. Audituro enim populo
 Exod. 14 dicitur in ueteri lege: Audi Israël & tace. Senior autē
 Eccles. 32 prudens ita ad loquendum excitatur: Loquere senex,
 tibi enim hoc conuenit.

Tempus amandi, & tēpus odio prosequendi.

Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, magna cū dilectione saluatoris pedes osculata, hoc est, semitas pietatis ac ueræ fidei ingressa, magno se prorsus odio ab iniquitate auertit, ut iam utriusq; rei atq; effectus unū tempus idemq; fuerit. Aliter. Semper quidem anima in amore uersari debet, atq; in odio, ut amet quidem secundum opera sponsi sui, ac dicat: Osculetur me ab osculis oris sui. oderit autem inimicū hominem, hoc est diabolum, qui zizania seminat.

Cant. 1

Tempus belli, & tempus pacis.

Qui bellum gerit cōtra spirituales nequitias, pacem cum deo habet. Et in hac quidē uita tempus est assidue pugnandi contra principatus & potestates. Qui uero palmam consequetur, deinde in futuro seculo letabitur in delitijs, & in multitudine pacis.

Quid habet amplius homo in ijs quæ laborat?

Postquā ea persecutus est quæ ad actionū tempora occasionesq; pertinet, iterum redit ad personā hominis contemplandā, docetq; laborantem circa res humanas nihil

nihil deniq; plus cæteris habiturū: quandoquidē & aduersa & prospera omnibus fermè cōmunia sunt, præcipue uero mortalis uitæ interitus. Solus itaq; sapiens qui hæc cognoscit, amplius nōnihil cæteris hominibus assequutus fuerit.

Vidi igitur occupationē quam dedit deus filijs hominū, ut occupētur in ea, omnia quæ fecit bona sunt in tēpore suo.

Iam superius dictū est quod filijs quidē hominū, hoc est, secundū passionē carnis uiuentibus, sapiētibus uero nequaquā, deus occupationes ac difficultates dedit: ut dum occupantur circa ea quæ media quadā ratione indifferenter se habēt, tam ad malum quàm ad bonū, penitus ad alterā partem, hoc est, ad iniquitatis uiam non delabantur. Omnia igitur media & indifferētia bona sunt, modo suo tempore exerceātur, & ad necessarios usus: sicuti est agrū colere, opibus cōparandis studere, bibere & comedere: atq; ut semel dicatur, operandi bonū tempus est semper, sicut cōtrā, semper tēpus à flagitijs abstinendi. Aliter. Tempus hic appellat usum ipsarū rerum, hoc est cum quis rebus uititur quantū nature leges turāq; permittunt. Ait itaq; Ecclesiastes: Contēplatus ego hominū mores, quo pacto uidelicet occupentur & cōuertantur ab ijs quæ natura permittit, ad ea quæ sunt præter naturā. Hæc, inquit, prudenter considerans, uidi quod natura quidem nihil est malum, sed omnia quæ secundum naturā mouentur ac fiunt, per se bona sunt.

Oculi enim boni sunt, qui sine praua intentione aliquid intuentur. Sed cum occupantur & conuertuntur à simplici operatione naturæ ad curiosa spectacula, non tam amplius boni sunt. Omnia igitur bona in tempore suo, hoc est, si secundū simplicem naturæ operationem, & iuxta quod decet usurpentur & fiant.

Et seculum tradidit deus in cordibus eorū, ut nō inueniat homo opus quod fecit deus ab initio usque in finem.

Permisit, inquit, deus sollicitos esse & occupari sapientes mundi huius, ne si assidue tranquillo animo attendissent ad fabricam & structurā mundi huius, per spectā & cognita illius pulchritudine, uisibilia hæc deū esse, uel deos arbitrarentur. In multiplici tamen occupatione non reliquit illos sua prouidentia destitutos, sed humane naturæ cōmunem mortis cogitationē adiunxit, ut scientes quod hic perpetuò futuri non sumus, æternæ uitæ curam habeamus. Aliter. Seculum significat temporale spacium, complectiturq; omnia quæ in ipso fuerit. Inquit ergo: Deus filijs hominū seculi præsentis dedit cognitionē, uidelicet quod temporale initium habuit cœlū & terrā, & quæcunq; conspiciamus, & quod hæc ipsa tempore immutantur. Eorum uero quæ ante initium temporis fuerunt, quæq; post hoc seculū futura sunt, certam et manifestā scientiā non habemus, ideoq; Eccles. 3 nobis dicitur ab alia scriptura: Altiora te ne quæsieris, & profundiora te ne scrutator.

Et cognouit

Et cognoui quod non est bonū in ip-
sis, nisi lætari & facere bonū in uita sua.

Sapiens cognoscit quod natura bonum est. Natura
autē bonus solus est deus, qui omnia protulit ex sua in-
genua bonitate. Qui tamen quantū in se est, quantūq;
sua facultas patitur, bonū operatur erga deum & pro-
ximum charitate seruata, hic ineffabili & uera letatur
letitia. Cognoui igitur, inquit, quod nihil est boni in ui-
ta nisi hoc ipsum bonum operari, & in bona operatio-
ne lætari.

Et omnis homo qui comedit & bi-
bit, & uidet bonū in omni labore suo,
hoc donum dei est.

Sapiens quidem nouit quod uere bonum est: omnis
autē homo, hoc est, uulgaris, & in multitudine media
sumptus, qui aberrat à cognitione ueri boni, cum uolu-
ptate sola bonum diffiniat & metiatur, comedere ac bi-
bere bonū esse existimat. Et sanè manifestum, quod sen-
sibilem rerum copia, dei munere hominibus data est:
non tamen ut concessis rebus abutamur, sed ut eas com-
municemus in proximos liberales, deo gratias de acce-
ptis muneribus exhibentes. Cōmiscuit autem hoc loco
personas Ecclesiastes, eius scilicet qui uere sapiēs, quod
proprie bonū est cognoscit, & eius qui errore malo du-
ctus, fallitur circa ipsius boni cognitionem.

Cognoui quod omnia quæcuncq; fe-
cit deus, ipsa erunt in seculū: ad ea non

43 OLYMP. IN ECCLESIAST.
est addere, & ab ipsis auferre non est,
ut timeant faciem eius.

Rerum aliæ quidē uisui sunt obnoxie, aliæ uerò uis-
deri non possunt. Hic autē sermo habetur de uisibilibus
rebus: & harū quidē aliæ semper eodē modo perdur-
rant, ut terra, cœlū, sol, luna: aliæ uero per successionē
seruātur in specie, ut homines, plantæ, & similia. Noui
igitur, inquit, quod nō est apponere ad ea, quæ in mun-
di constitutione deus creauit, cum eiusmodi compositio
perfecta sit et indeficiēs. Sed neq; ab ea quicquid ut supers-
uacaneū est auferre. Qui uero ad speculationē mundi
animum adiiciunt, rationesq; singularū rerum quantum
in se est, consequuntur, timore dei occupantur, attonitiq;
redduntur, auctoris omnium sapientiā demirātes. In omni
itaq; hominū mente insitus est à natura dei timor, uel le-
gitima quædam ratio, quæ ab ordine ac pulchritudine
uniuersi, hominū corda cōuertit ad creatoris sapientiā
cōtemplandam. Sciendum uero est, hæc quæ uidemus,
esse ueluti symbola quædam ac signa spiritualiū rerum.
Quare si finem spectes ob quem facta sunt, omni pro-
sus carent defectu. Nam siue quid eorum principaliter
deus produxit, siue quid in secundas causas referendum
est, non est eis apponere quicquam nec demere. Omnia
igitur bona & pulchra, perfecta omnia sunt, ac neces-
saria dei opera.

Quod est factum, iam est: & quæ fu-
tura sunt, iam fuerunt: & deus quæret
eunt

eum qui persecutionem patitur.

Si quid olim fuit, nunc etiam est. Homo fuit, homo est: arbor fuit, arbor etiam est. Sed pari ratione fuerunt, & quæ futura sunt. Homines futuri sunt post nos, & iam priores illis fuerunt alij. Deus autem quæret persecutionem affectum, hoc est, innocuū, qui alij persecutionem non inferat, & seruabit eum.

Et etiam uidi sub sole locum iudicij, ibi impius: & locū iusti, & ibi pius. Dixi ergo in corde meo: Simul iustum & impium iudicabit deus, quoniā suum tempus est omni operi.

Ab his sensibilibus ad spiritualia nos attollens, ait se prognostice ac puro mentis intuitu contemplatum esse locum iudicij, qui repositus est impijs sub sole, quasi dicat, infernum. Sed & locum iusti se uidisse commemorat. Addidit autem & ad locum iusti, particulam illam uidelicet, sub sole. Quod si secundum literam simpliciter accipiatur, nulli dubium quin in paradiso, & in cælis futuri sint iusti. Sin autem ad utrunq; inferas illud, sub sole, ad iustum uidelicet atq; ad impium, contemplatū fuisse intellige eos qui nūc ex hac uita decedunt, qui nondum ad regna peruenerunt cælorum. Digna sanè inquisitiones est, ubinam sub sole iusti uita sancti collocentur. Constat autem quod in paradiso, cum dixerit Christus latroni, Hodie mecum eris in paradiso. Sciendumq; est

44 OLYMP. IN ECCLESIAST.

quod literalis traditio paradifum docet esse in terra. Nonnulli uero dixerūt quod paradifus etiam est in inferno, id est subterraneo loco: ad quam suam opinionē illud accōmodant euangelicū, Diues Lazarū uidit, ipse tamen in inferiore loco demersus, cum Lazarus eminentiore esset in loco, ubi esset Abraham. Verum quomodocunq; hæc se habeant, illud proculdubio constat, tum ex præfenti Ecclesiastæ nostri loco, tum ex omni sacra scriptura, futuros pios in prosperitate ac pace, iniustos uero in supplicijs ac tormentis. Alijs autem placuit paradifum esse in cœlis. Bonus autem ac ingenius Ecclesiastes, historiæ sensum potius cōsectabitur. Tunc uero secundum examinans ita infert:

Dixi intra meipsum: Nunquid cum impio damnatur & iustus?

Hæc sanè uerba disquisitionem ambiguan habent, non absolutam affirmationē. Semel enim docuit alium esse locum iusti, alium impij, sed postea nos admonet & in metum adducit, cum deus sit omnes homines iudicaturus, nostrasq; res omnes diligētī examine discussurus. Inquit ergo:

Tēpus erit omni rei & omni operi.

Hoc est, erit uniuersalis iudicij tempus. Mystico autem intellectu sic accipe. Vidi sub iustitiæ sole dominam nostram Iesum Christum, qui scilicet uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Vidi inquā locum impij à sinistris uidelicet constitutū, & iusti item uidi locum qui est

qui est à dextris eius: & dixi in corde meo, quod deus omnes ad iudicium conuocabit, pro dignitate unicuiq; distribuens, illud tempus definiens ac decernēs, in quo nostra omnis actio & operatio districto examine perspendetur.

Ibi dixi ego in corde meo de sermone filiorum hominis, quod dñs iudicabit illos deus.

Simile est hoc illi quod in euangelijs legitur: *Matth. 23* Omne uerbum ociosum quod loquentur homines, reddent de eorum rationem in die iudicij. Intellige autem cum hoc loco dicit sermonem, subintelligi & internum mentis uerbum, occultamq; cogitationē: nam & de his quoq; ratio à nobis diligens exigitur.

Et ut ostenderet quod ipsi iumenta sunt, & ut ostenderet occursum filiorum hominis, & occursum iumentis: occurrit enim æque his. Ut mors huius, ita & huius mors. Et spiritus est in cunctis, & nihil plus habuit homo q̄ iumentū.

Propterea, inquit, uidi & consideravi rationes iudicij quod exercetur sub deo, ut ostendam hominibus, hoc est, ut homines doceam nihil eos à iumentis differre secundū corporis rationē, uitamq; illā, quæ tota corpori uicat & indulget. Eundemq; namq; aërem cum brutis animantibus homines respiramus, eundemq; interitū subimus, & in his sanè rebus, homo iumento amplius

nihil habet. Iumentorū itaq; brutalis uita, quæ ueneri indulget, uanitas mera est. Monet autem nos per hæc Ecclesiastes, ne corpori indulgeamus, sed animam quæ prædita est ratione, uirtutibus excolamus: hæc enim similes angelis sumus, cum uis ipsa sentiendi, nobis cum iumentis brutisq; animalibus sit cõmunis.

Omnia pergūt in unū locū. De terra facta sunt, & omnia in terrā reuertūtur. Et quis nouit spiritū filiorū hominis, & si ipse ascendat sursum, & si spiritus iumenti descendat ipse deorsum in terrā?

Manichæi animas huc et illuc transferri asserentes, immortales quidē illas esse aiunt, sed omnia subire corpora tam hominū quàm brutorum, reptilium quoq; ac plantarū. Nos Christiani, quos diuinæ scripturæ meliora erudiunt, iumenta accipimus pro ijs hominibus, qui non utentes munere rationis, comparātur iumentis insipientibus. Homines autē meritò illos esse cognoscimus, qui distincti à bestiali ritu uiuendi, secundū rationem se moderantur. Quis igitur scit, num ij qui apud multos uidentur prudentiores, in ipso iudicij tempore digni censebuntur regno cœlorū, an potius ad inferni barathræ demittentur? Quis item contrā illud scit, an qui carere quodāmodo ratione uidentur, occulto dei iudicio ad superna tollētur? Quod enim rationalis anima sit immortalis, brutorū uero anima corpori imoriat, cuius plenam manifestū est, qui paulū modo rationis sit particeps.

Aliet.

Aliter. Multis in locis Ecclesiastes uoluptuarij hominis personā subiens, cōuenientes susceptæ personæ sermones loquitur. quasi dicat, quis nouit quæ futura sunt? Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Explicans autem Apostolus qualia sint quæ ad præsentem uitam pertinent, inquit: Si in hac uita in Christo tantū sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Vbiq; igitur Ecclesiastes per ænigmata nos erudiens, ad futuræ uitæ cogitationem transmittit. 1. Cor. 13

Et uidi quod non est bonū, nisi cum lætabitur homo in operibus suis. Quis enim adducet illum, ut uideat quæ post se futura sunt?

Si è persona uoluptuarij hominis intelligantur hæc uerba, ita intellige. Vidi, inquit, ego uoluptati addictus quod nihil sit boni in uita, præterquā lætari in suis operibus & uoluptatibus, & quod hæc portio est homini hereditasq; concessa. Quæ cum uerba uoluptarius temere effuderit, docet subinde Ecclesiastes unde sit, quod huiusmodi cogitationes huic hominū generi innascantur, quia uidelicet nemo illis potest intellectum cæcum habētibus ostendere, quæ futura sint eis post illas, quibus nunc fruuntur, uoluptates, æterna scilicet tormenta suppliciaq; grauissima. Sin autē uerba eadem è persona sapientis dicta intelligantur, alior quidam ac nobilior illis inerit sensus. Non est, inquit, homini bonum, excepta illa lætitia ac felicitate, quæ illū excipiet

exijs operibus quæ fecerit in hac uita. Actio enim ex qua lætitiã habere expectat, ipsa scilicet secundum uirtutem, hæc erit portio sua & sors. Eum namq; qui officiose non uixerit, non continget uita perfectũ redire huc amplius, ut per pœnitentiã emendet quæ peram gessit.

CAPVT IIII

RET cõuerti ego me, & uidi calumnias quæ fiunt sub sole. Et ecce fletus, calumnias patientiũ, & non est qui eos consoletur, neq; potestas quæ liberet eos à manu calumniantiũ, & non est qui consoletur eos.

Ad alia me, inquit, examinanda conuerti: & contemplatus homines, uidi calumniatores iniustos, & qui calumniã patiebantur lugentes ex infirmitate, eo quod nullus pro illis contra calumniãtes uindictæ potentiam exerceret, atq; ita eos consolaretur. Calumniatores autem sunt, alij quidẽ in pecunijs, alij uero in opinionibus sectarũ, sicut hæretici contra fideles. Quin et ipse princeps autorq; malorũ diabolus, cum apostaticis potestatibus, assidue calũnias texunt, mendaciãq; moluntur.

Et laudauit mortuos qui iam decesserunt, magis quãm eos qui uiuunt usq; nunc. Et felicior mihi utrisq; qui non
dum natus

dum natus est, nec uidit opus malum,
quod patratur sub sole.

Mortuos uiuis putat beatiore. Quid ita? Nempe
quia iusti iam laborum omnium desuerunt, peccatores
autem lassati sunt in peccatis: utiliter itaq; utrisq; mors
cōmunis aduenit. Mystico autem sensu ita intellige.
Qui peccato mortui sunt, uiuētes in Christo, longe me-
liores sunt illis qui uiuunt in peccato. Tum sequitur: Et
felix mihi super utrosq;, qui nondum natus est, neq; nos-
uit laboriosam hanc uitam, quā opus malum nominat.
Ab ijs autem uerbis Ecclesiastæ quidam adducti sunt,
ut dicerent animā præexistere ante corporis institutio-
nem. Quomodo enim, inquit, uocari potest beatus ac
felix, qui nihil scit? Quibus ita respondemus. Si quem-
admodum ipsi dicitis, anima in corpus hoc detruditur,
ut tanquam in carcerem coniecta corripitur & casti-
getur, ob ea delicta quæ antequā subiret corpus admi-
sit, quomodo tunc felix esse poterat, cum peccaret neq;
argueretur? Quem enim diligit dominus arguit, & ca-
stiget omnē filium quem suscipit. Si autem à deo diligi
bonum est, si etiam bonum est corripi, descendit autem
anima in corpus ut corripatur, ergo bona erit corpo-
rea hæc uita, & in corpore hoc felicior erit anima illis,
quæ antequam subirent corpus peccabant, neq; dignæ
habebantur correptione diuina. Facile est itaq; euertere
illatam ab illis rationem. Neq; enim anima corporis
constitutione prior existit: & Salomon feliciorem uo-

Heb. 12

Cyrillus in

cap. 1. 10478

nis

Matth. 14

cat utrisq; qui nondum natus fuerit, hoc est, qui in existentiã nullam uenerit, nihilq; fuerit: ut sermo hic cum domini uerbis prorsus cõueniat. Bonum illi erat, si natus non fuisset homo ille. Hac autẽ absoluta questione, alia nos & quidem grauior questio suscipit. Si melius sit homini non natũ ipsum esse quàm natum, ob malum igitur contigerit homini natum esse. Erit ergo malorũ causa deus, qui hominẽ produxit in uitam. Quomodo itaq; uidit deus cuncta quæ fecit, & ecce erant ualde bona? Cui questiom sic respondemus. Quod cũ duas hoc loco personas attulerit Ecclesiastes, alteram quidem calumniam inferentis, alteram uero patientis, non simpliciter loquitur de calumnia patiente, sed lugentem illum inducit pro ijs quæ iniuste patitur. Verba igitur hic expressa non prodeunt à persona sapientis, aut fidelis hominis, sed eius qui in hoc mundo pacem habere percipiat. Philosophus enim neque si iniuste quid patitur lachrymas fundit, quin lætatur potius & exultat, sicut

Hebr. 10

& Apostolus scribit: Rapinam bonorum uestrorum cum gaudio suscepistis. Cum itaq; Ecclesiastes duas hoc loco personas induxerit, ad philosophiæ normam nequaquam se moderantes, quarum altera est inferentis, altera uero calumniam patientis, ac præ dolore nimio & ignorantia rerum lachrymas effundentis, subiunxit quod in comparatione horum duorum hominũ calurentium philosophia, bonum sit in natura rerum non esse: quam sanè sententiam facile posset experientia ac exemplo

exemplo nobis ueram ostendere. Si quis enim interrogaret sanctos martyres, apostolos, aut prophetas, uel cunctos homines qui secundū uirtutem uixerunt: Agitate nobis hoc dicite sancti uiri, proposita uobis optione, uel nascendi autore deo, uel nō nascendi, utram in partem propensiores fuissetis? Nōne ilico responsuros putatis: Gratias agimus deo nostro, qui secundum bonitatem suam nos fecit, quiq; nos in uirtutis gymnasio uoluit decertare, ut has nobis æternæ gloriæ coronas placeret & imponeret? Satis itaque ostensum est, quod de peccatoribus & imperfectis hominibus loquitur Ecclesiastes.

Et uidi ego omnem laborem & omnem fortitudinem operis, quod æmulatio est hominī, hoc uanitas & electio spiritus.

Fortitudo & industria digna uituperatione censetur, cum quis uires suas circa uanitates intendit, & uoti tamen compos efficitur. Zelus autem uituperabilis est, qui proxime uicinā habet inuidiā. Vidi igitur, inquit, laborem hominum circa res uanas, & alios uidi homines illis inuidere. Ut, exempli gratia, iniuste aliquis diuitias sibi comparat, ecce alij statim huic inuidere incipiunt: uel ipsi similes cōsequi diuitias affectantes, idem & ipsi studium æmulantur. Huiusmodi igitur occupatio hominum uanitas est, & ut sæpe iam diximus, electio spiritus.

52 OLYMP. IN ECCLESIAST.
Stultus complicuit manus suas, & co
medit carnes suas.

Manus homini datæ sunt, ut illis opportuna sibi & conuenientia operetur. Ociosus itaq; cessator, manus clausas & cõplicas tenens, cum subinde poenitentia tangitur, ac dolore distabescit, dicitur merito carnes proprias deuorare. Mystico autem sensu, qui operationes suas non exercet in uirtutibus, carnes deuorat suas, cum ipse sibi sit suppliciorũ mediator & tormentorũ proxeneta. Aliter. Complicare, complecti ob dilectionẽ, & salutando blandiri. Stultus itaq; cum diligit turpes suas operationes & amplectatur, proprias deuorat carnes, ipse sibi iustum suppliciũ parans.

Bona est plenitudo pugilli cũ requie,
super plenitudinẽ pugillorũ duorum
cum labore & electione spiritus.

Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorũ multas. Mystico autẽ sensu, pugillus est indeficiens fides, quæ est in dominũ Iesum Christum. Duo autem pugilli intelligendi sunt, cum quis duobus dominis seruire studet, deo scilicet & mammonæ, & opprobria illa pati quæ Propheta cõmemorat: Vsq; quo claudicabis in utroq; poplitem? Melius est ergo sine ulla conuersione quod hic prius ponitur. Aliter. Pugillus unus, unitas ipsa quæ materia caret: pugilli duo, materialia quæ diuidi possunt. Habetur præterea ipsa dualitas in scripturis sacris immunda atq; impura. Nam imunda

mundata animalia bina ingrediebatur in arcã Noë. *Mez Gen. 6*
 lius ergo est uanitate sequi, ac officiosam uitam ducere
 cum quiete, hoc est sine inanis gloriæ furo, quàm occu-
 pari circa dualitatē, hoc est, res materiales. Aliter.
 Contemplari possumus hominē fuisse olim pugillum,
 cum uidelicet Deus puluerem de terra accipiens, ac ue-
 luti pugillo concludens plasmavit hominem. Pugillus
 etiam fuit mulier: à latere namq; Adam costam manu
 Deus apprehendens, Euam plasmavit. Melior ergo est
 coelibatus pugillis duobus, hoc est, dualitate & copula
 coniugali. Quamuis enim coniugiū damnandū non sit,
 coelibatus certe laudabilis & molestia carens.

**Et conuersus sum & uidi uanitatem
 sub sole.**

In circuitū, inquit, mouens oculos mentis meæ, nihil
 uidi eorum quæ sublunaris huius mundi gratia fiunt ab
 hominibus, quod nō uanitas mera sit. Per hæc autē uer-
 ba intellige significari nequitias hominū & peccata.

Est unus, & non est secundus, nec fi-
 lius nec frater: nec est finis in omni labo-
 re eius, nec oculus eius impletur diui-
 tijs: & cui ego laboro, & fraudo animā
 meam bonis: hoc etiam uanitas est &
 occupatio mala.

Amplius, inquit, res humanas considerās uidi quos-
 dam, qui ne legitimos habēt heredes, insatiabili affectu
 circa diuitias occupari, oculum habentes inexhaustum

& inexplebilem. Quod cum satis contēplatus sit, in-
 troducit inexplebilem huius hominis personā ex auaritia
 & poenitentia ita loquitur: Et cui ego laboro & fraudo
 animam meam bonis? Iure ergo & huic labori uanitas
 tem attribuit. Aliter. Mystice sic intellige. Est unus.
 Vnum hoc loco accipit, qui seipsum tantūmodo fouet
 ac diligit, qui ne habere quidem uelit filios ac fratres.
 Nam qui desiderio illorū tenetur, quamuis natura nul-
 los affines et consanguineos habeat, quia tamen secun-
 dum dei praecepta charitatem sectatur, omnes homines
 quamuis externos, esse sibi filiorū loco putat & fratres,
 iuxta illud: Esto orphanis tanquam pater, & tanquam
 maritus matri eorum. Hic itaq; unus ac solus, qui ha-
 bere non curat filiū neq; fratrem, laboriosa quadam ele-
 ctione uiuendi ac solitudine fraudat animam suam bo-
 nis, neq; ad futura bona attendens, neq; in uita quicquā
 boni efficiens. Huic ergo & uanitas attribuitur.

**Boni duo super unū, quibus est bonum
 precium in labore ipsorum.**

Concordiam duorū in operibus bonis laudat, haec
 namq; precium consequitur apud deum. Itaq; Saluator
 bene cōcordes apostolos binos misit ante faciem suam.
 Eos uero qui turrim superbiae fabricātes in malo opere
 cōueniebant, dissipauit deus atq; dispersit. Mystice
 autē sic accipe. Laudabilis est & apud deum preciosa
 duorū (hoc est animae corporisq;) in bono concordia.
 Quomodo autē meliores sint duo quā unus, exemplo

nunc proposito planè intelliges. Si corpus quidem uoluptatibus abstineat, & tēperate se gerat, anima uero ipsa in ani gloria capiatur, irrita quodammodo uanaq; redditur corporis temperantia. Rursusq; si anima quidem humilitatē colat, libidinetur autem corpus, animæ uana est humilitas. Vna enim parte compositi hominis delinquente, aut anima uidelicet, aut corpore, necesse est & partem alteram comprehendere.

Bona itaq; duorū copula & concordia, si cōueniant ad preciosam uirtutē, quoniā si cadant, unus eriget participē suum. Et uæ unī si cadat, neque sit alter ad illum erigendum.

Qui bonis de rebus conueniunt, mutuū sibi auxiliū præstāt. Si enim accidat ut alter ex humana fragilitate omittat aliquid quod faciendū sit, alterius cōsilio emerit dabitur. Quod autē dicit, si cadat, nō est accipiendū de ambobus eodem tēpore, sed modo de hoc, modo de illo.

Et si dormierint duo, calor ipsis erit: unus autem quomodo calefiat?

Ex eo quod corpori solet accidere, spiritualiter erudimur. Qui enim simul cubāt & dormiūt, magis quānt qui solus iaceat, calefiunt: ita etiā qui spiritualiter conueniunt & concordant. Vbi enim fuerint duo aut tres Matth. 18 cōgregati in nomine meo, ibi et ego sum in medio ipsorum, dicit dominus, qui uidelicet sancti spiritus ignem caloremq; fidelibus suis gratificatur.

Et si quispiā preualuerit contra unū,
duo resistent aduersus eum.

Iterum per ea quæ sensibilibus solent accidere, spiritualem nobis tradit doctrinā. Sicut enim duo concorditer animo uel per forum plateasq; ciuitatis ambulantes, uel per desertas eremi solitudines, tutius ac facilius repellunt irruentis contra se alterius impetum, ita & futurū intellige in spiritali pugna. Nam cum Ecclesiastes edocere nos uelit, quæ ad corpus animamq; pertineant (sicut etiam Paulus apostolus fecit, quo loco & ipse trium quæ homini insunt rerum mentionē facit, cum ait: *Integer uester spiritus & anima conseruetur*) tria nobis latentē contemplanda proposuit, uidelicet quod si unus quispiam nobis insurgat, hoc est, superbia carnis, tunc anima spiritui amicè coniuncta, carnem compefcit ac frenat, ut spiritalibus animæ motibus subijciatur, & pareat. Sciendum nanq; est (quod ad hunc locum pertinet) hominē tribus ex rebus constare, anima scilicet, corpore ac spiritu: non quod secundum substantiæ uim aliud sit spiritus, aliud anima, (neq; enim duo rationalia insunt homini) sed quod ratione sola, ea seorsum considerantes, aliud esse spiritum dicamus, aliud animā. Vocamus enim spiritum, actum animæ ipsius, dexteriorē sublimioremq; uim: qui spiritus est idem, putō, qui & intellectus, siue ipsa mens, sicut in Esdræ libris accipi animaduertimus. Aut ita intellige. Spiritus est ipsa charisma spiritus, quod animam lætificat & illustrat,
diuina

diuina nobis in sufflatione transmissum. Itaq; si impol-
 lutū seruemus quod nobis inest ad imaginē dei factum,
 integrū habemus charisma spirituale. Sin uero ad pecc-
 atorū semitas declinemus, donum sancti spiritus uio-
 lamus in nobis. Hoc est, puto, quod Apostolus nos pre-
 catur manere integros sicut ab initio fuimus, immacu-
 latum habentes corpus & animam, purumq; seruantes
 charisma spirituale. Aliter quoq; ita potest intelligi.
 Motus animæ diuiduntur in rationabilem, irascibilem,
 concupiscibilem. Si igitur tria hæc ex uirtute officioq;
 cōueniant, tunc secundum rectam naturæ normam, ira
 excandescit contra malas affectiones ac demonas: con-
 cupiscentiæ ipsa uis potiora tantum desiderat: unde &
 Daniel uir concupiscentiarū uocabatur: rationalis au-
 tem pars omnia iuste moderatur, irascibilem uim con-
 cupiscibilemq; compefcens. Sin autem contrā eueniat,
 ut præter legem rationis, altera illarum uirium, uel ira
 scilicet, uel appetitus quod delectat persequatur, tunc
 duæ reliquæ partes concordis fœdere puritatem seruan-
 tes, ut rationalis puta concupiscendiq; uis, iracundiam
 deprimunt, ac sibi obedire cogunt: aut contrā, iracun-
 dia rationi adiuncta, concupiscentiam sedat. Ita ergo
 fit ut concordēs duo, tertium reluctātem redigant in
 seruitutem.

Funiculus triplex nō citò rumpetur:

Rursus Ecclesiastes exemplo triplicis funiculi ad spi-
 rituales nos euehit contēplationes: ac primum quidem

charitatē nos docet, in concordia nexum nos uocans. Inquit ergo: Si anima, corpus & spiritus in bonum conueniant, non facile dissoluuntur ab hostis incurſu.

Aliter. Cum rationalis animæ uis, irascendi ac concupiscendi potentiæ unitatis puritatem custodiunt, animam seruant prorsus innoxiam. Aliter. Qui credunt in consubstantialem trinitatem patrem & filium & spiritum sanctum, à resistantibus hæreticis & aduersarijs expugnari non possunt.

Bonus est puer pauper & sapiens, super regem senem & stultū, qui nescit prouidere in posterum: quod & è carcere uinculisq; interdum quis ingredietur ad regnum, quodq; in regno ipsius natus sit pauper.

Pueri fermè non eo digni sunt honore quo senes, neque ita pauperē ueneramur ut regem. Comparans igitur Ecclesiastes stultitiam cum sapientia, quantum hæc ipsa præstet ostendit. Inquit enim longe potiore esse puerum & pauperē, modo sit sapiens, eo qui sit senex & ornatus regia potestate, sed stultus. Amens enim nō intelligit posse sapientiā è seruili quandoq; conditione atq; in uincula coniectum hominē ad fastigium regium euehere. Cuius rei exempla sumi poterunt ex Ioseph, quem dei munere insita sapientia, & adolescentem, & precio coemptū, & in carcerē detrusum, totius Aegypti gubernatorē constituit. Hæc eadem sapientia si regi insidens

insideat, modestiam tueri docet ac frugalitatē, ita ut regalia dignitate qua pollet nequaquā extollatur, ac tumeat. Nam ex dei gratia & sui cognitione pauperem se esse intelligit, neq; in regno, neq; in diuitiarum copia paupertatis humilitatē deponit, ut beatus & ipse sit quem admodum & pauperes spiritu. Aliter. Senescens ac stultus, Hebræorū populus dici potest. Cui qui iunior successit, in dei cognitionem populus ex gentibus conuocatus, uere sapiens, ac redemptus à diabolica seruitute, per fidem Christi saluatoris cōsequutus est regale sacerdotiū: spiritu quidem pauper, sed euangelica beatitudine decoratus. Exemplar autem ac dux huiusmodi pauperum ipse Christus est saluator noster, qui sapientia quidē patris est dei, iuuenis autem si corpore ægenituræ tempus consideres. Idem quoq; rex dignitate diuina, pauper factus propter nostram salutem, quam per se ditissimus. Euasit idem catenas mortis, & infirmi carcerē fregit ac soluit, suo nos erudiens exemplo mediocritatem sectari, cum dicit: Discite à me, Matth. 11
quia mitis sum & humilis corde.

Vidi cunctos uiuentes, qui ambulānt sub sole, cum adolescente secundo qui exurget pro eo. Non est terminus omni populo, omnibus inquam qui fuerunt ante eos. Et postremi non latābuntur in eo. Sed & hoc uanitas & electio spiritus.

Totus hic locus ad allegoricum intellectum mysticumque pertinere putandus est: quandoquidem nullus est qui corporali intuitu cunctos possit uidere homines, qui ambulant sub sole. Cum uero mysticum sensum alij alio referri contendant: nam adolescentem secundum alij Christum dominum uolunt intelligi: alij autem filium perditionis antichristum: nos utranque prosequemur expositionem. Vidi, inquit, cunctos iuuenes qui ambulant sub hoc uisibili sole, hoc est, ipsos peccatores, cum adolescente secundo, hoc est, antichristo, qui exurget pro ipso domino uidelicet nostro Iesu Christo: & non erit finis multitudinis peccatorum, eorum scilicet qui ab initio seculi precesserunt. Sed & postremi, qui temporibus antichristi scilicet in eum credent, non letabuntur in eo: neque enim seruari potest impietas adherentes sibi. Ut autem doceat hunc errorem infidelitatis non necessitate, nec casu, sed electione liberae uoluntatis esse populis aduenturum, adiunxit dicens: Sed & hoc uanitas est & electio spiritus. Aliter. Vidisse se, inquit, ambulantes sub iustitie sole, omnes scilicet qui uere uiuunt ex fide cum adolescente secundo, qui proculdubio est saluator noster homo de caelo caelestis, qui nobis natus est ac surrexit pro adolescente primo Adam, qui fuit homo de terra terrenus. Et infiniti erant, inquit, sub hoc sole in anteriora progredientes, hoc est, secundum uiuentis fidei disciplinam, praeteritae quidem uitae obliti, tanquam mortui peccato, tendentes autem de uirtute in uirtutem, semper oculos

oculos mentis ad propositā uitæ æternæ gloriam dirigentes. Sed quoniam sunt postremi ipsorum, qui non delectabuntur in adolescente secundo domino nostro Iesu Christo? Nimirum uel Iudæi sunt, qui cum primi essent, facti sunt nouissimi: uel qui in fine seculi credent in anti christum: uel generaliter omnes qui post primos officiose pieque uiuentes, ipsi cum sensus & uoluptatis illecebras confectentur, merito postremi ac nouissimi & habendi sunt & uocandi. Sed hos quoque nouissimos ostendit electione propriæ uoluntatis non gauisuros esse in adolescente secundo, ideoque tritum iam sibi uerbum illud adduxit: Sed & hoc uanitas & electio spiritus. Sciendum est autem (quod ad prædictorum enarrationem pertinet) Adam hominem primum adolescentem uocari, sub intellectu eius temporis, quo recens creatus erat adhuc in paradiso uoluptatis, & uigore iuuentutis suæ strenuus erat operando uirtutes. Vocatur adolescens & Christus saluator, propter magnum robur diuinæ uirtutis. Vocatur & antichristus, qui iuuenili temeritate feruidus est in malo, robustusque nequitie innouator.

Custodi pedem tuum cum ingrederis in domum dei, & propinquus esto ut audias.

Aequiuoca quadam ratione loquendi, exterioris hominis membra & de interiore dicuntur, ut oculus puta, manus, ac pes, & membra reliqua. Non tamen contra contingit, ut interioris hominis partes de exteriori

Psal. 67

dici consueuerint. Dicuntur enim *penna* & *ala* q; de *anima* columbae de *argētata*. Inquit ergo: Custodi animae tuae pedem in omni opere tuo cum incedis, ut in conspectu uenias domus dei, hoc est, caelestis Hierusalē. Qui uero custodit pedem animae suae, propè est ut audiat, hoc est, ut obediat uerbo diuinae praecptionis, & proficiendo mandata legis exequatur. Quod si de corporali pede dictum intelligas, custodi, inquit, totum corpus tuū (a parte enim totum significauit) ne instrumentis eisdem quibus in bono utimur, abutamur in malo. quasi dicat: Ne queso pedibus eisdem quibus templum dei frequentas, theatrales adito ludos, & obscena spectacula. De alijs quoq; humani corporis membris idem intellige faciendum. Et profecto qui impolluto pede subeunt ecclesiam dei, debēt ab impijs locis & prophanis se penitus, ut deo contrarijs, continere.

**Super donū stultorū sacrificiū tuum,
quia ignorant quid faciant mali.**

Quia stulti quoq; nonnunquā munus offerunt deo, ut qui ex inani gloria eleemosynam faciunt, sicut & Cain, qui recte quidem offerebat, male autē diuidebat: ideo tuum, inquit, sacrificium cum prudentia fiat & discretionē. Insipientes enim non intelligunt, quoties male offerunt, eo quod illorum zelus careat discretionis iudicio. Qui enim prudens ac sciens operatur bonum, pari quoq; cognitione malum deuitat. Qui uero prius
illud

Illud ignorat, facile & alterum ignorabit. Illud itaq;
quod ait, Quia ignorāt quid faciant mali, ita intellige:
ignorantia occupantur, & tenebris obteguntur men-
tem. Proprie autem ac distincte locutus est cum dicit,
donum stultorū: sacrificium uero prudentium tantum-
modo intellexit.

CAPVT V

NE festines in ore tuo, neque
properet cor tuū ad offeren-
dum sermonē in conspectu
dei: quoniā deus est in cœlo
superius, & tu inferius es in terra.

Promptam ad loquendum linguam corripendam
monet: tum uero quia è temerario ac prompto corde
ipsi linguæ fatuæ sententiæ quas efferat, suggerūtur. Vt
fontem quoq; ipsum ac caput obstruat insipientiū uer-
borum, inquit: Ne properet cor tuum efferre uerbū in
conspectu dei. Quasi dicat, Quia deus ubiq; præsens,
omnia perspicit; etiam deprehendens occultas animo
cordisq; cogitationes, quanquam per sermonis indicatiū
non emergant. Deus enim qui in altissima cœlorū spe-
cula sedem habet, quæ in imo fiunt conspiciunt uniuersa.

Aliter. Ne temere de diuinis mysterijs uerba pro-
funde, neq; utcunq; omnia quæ in buccā ueniunt. Mor-
talis enim homo cum sis, ac graui corpore circūseptus,
& orbis infimus habitator, nequaquā poterit inuisibilis dei

64 OLYMP. IN ECCLESIAST.
substantiam supercoelestisq; comprehendere.

Idcirco sint pauci sermones tui.

Ob omnes causas superius dictas, sint tui sermones non solum pauci numero, sed etiam diligenti examinatione perpenſi.

Quoniam in multitudine tentationis aduenit somnium, & uox stulti in multitudine sermonum.

Si more prouerbij absolute ac libere hoc dictum putes, ita intellige. Sicut qui per diem multis tentationibus curisq; agitantur, per quietem subinde somnijs conturbantur, ita & stultus in multiloquio peccans, sua ipsius uoce arguitur. Aliter. Sicuti somnium dormientem quempiam uel ad auaritiam, uel ad libidinem tentans, euolat mox & irritum euaneſcit, ut nihil eorum quae facere uidebatur certum esse contingat, ita & uox hominis stulti nihil utile comodumq; concludens, somnium uidetur esse persimilis. quasi dicat, somnijs comparatur stulti hominis sermo. Sin autē uelis Ecclesiasten quasi ratione confirmantem quae superius attulit, haec uerba proferre, uidelicet, quoniam aduenit somnium in multitudine tentationis, & uox stulti in multitudine sermonum: ita accipies, ut quasi nos moneat dicens: Ne multiloquus esto ac nugax, neq; stultitiam tibi instam tuo profer sermone, quoniam multae nugacibus adueniunt tentationes, quae ipsos non interdiu solum uigilantes conturbent, sed per quietem quoq; dormientes ex terreant.

Sicut

Sicut uouisti uotum deo, ne moreris illud reddere, quoniam non est uoluntas in stultis. Tu igitur quæcunque uoueris redde.

Votum est, cum quid deo pollicemur nos reddituros. Vouemus autem deo & pollicemur non pecunias modo, sed abstinentiam uictus, & castitatem, & quæ sunt generis eiusdem. Quia ergo stultos per sepe pollicitorum poenitentia subit ac dolor, nolentes uota persolvere, hortatur ut citò ac uelociter quæ promissimus deo reddamus.

Melius est te nō uouere, quàm post uotum promissa non reddere.

Malum est proculdubio ac detestabile si nihil unquã uelis deo tribuere: multo tamen est peius si pollicearis te deo quid daturum, neque persoluas. Duobus igitur propositis malis, bonum dixit, quod minus est malum.

Alio quoq; sensu ita intellige. Caue ne quid temere promittas in conspectu dei, quia simulac reus uoti factus fueris, multitudo te circumueniet temptationũ, quæ persolvere promissionem impedit, ita ut ne dormiens quidem sine molestia sis futurus. Vt, exempli gratia, pecunias auarus quæspiam uouit deo se redditurũ, mox autem non interdiu solum torquetur & auocatur, rationibus hinc inde subductus, egestatẽ sibi ac pauperiem ante oculos ponens, sed (ut par est) dormiens quoq; eisdem imaginibus curisq; conturbatur, ne uota deo persol-

Soluat. Quanto autem supplicio torquendi sint qui contemnunt uota complere, docent nos in Actibus apostolorum Anania & Saphira repentina morte sublata.

Ne dederis os tuū, ut peccare facias carnem tuam.

Lingua si nugax fuerit, corpus totum coinquinat: praesertim uero si cum mulieribus incautus sermo commisceatur, carnem stimulat ad peccandum.

Neq; dixeris ignorantia esse in conspectu dei.

Cum effrena, inquit, lingua peccaueris, ad poenitentiam redi, neq; consuetam praetende excusatione, quod imprudens nesciusq; peccaueris. Aliter. Qui in ipsa sece nequitiae uoluntantur, ita prudentiam dei negant & aspernantur, ut dicant de dignari deum curare ac scire quae hic ab hominibus scelera committantur. At tu nequaquam haec dixeris: nihil enim latet oculos dei.

Ne forte irascatur deus contra sermonem tuum, & destruat opera manuum tuarum.

Ne, inquit, ore tuo ac lingua peccaueris, ne & fructum honorum operum tuorum amittas. Iratus enim deus contra temerarios sermones, delet e libro iustae, si quid est quod uideamur nobis bene laudabiliterq; fecisse. Aliter. Caue dicas, deus ignorat quae ab hominibus perpetrantur. Irascitur enim talia dicentibus, neq; approbat

bat opera illorū. Simples quoq; ac tardiores ingenij peccatores, nihilominus è medio tollit, aut paupertate eosdem plectit, illorū fortunas operaq; corrumpens.

Quoniam in multitudine somniorū, ac uanitatum, copiaq; sermonum. Tu deum time.

Tria simul ualde similia comparauit, inania scilicet somniorum phantasmata, uanos hominum labores, & ineptam multiloquij loquacitatem. Somnij enim per similia sunt nugacis hominis uerba: neq; sanè multum à somnijs differunt irrita hominū studia. In multitudine igitur somniorum, hoc est, somniantium hominum frustra laborantium, nec non uerba plurima effundentium, irascitur deus. Multitudinem autem hoc loco non simpliciter multiloquium intellige, sed ociosiloquium. Paulus enim loquens de regno dei, quamuis ad mediam usque noctem uerba produceret, nullo tamen auditores afficiebat fastidio. Qui autē multa quidem uerba profundat, rem uero ipsam de qua agitur minus facillè redat, nihil sermè uidetur loquutus fuisse. Sed et qui ociose ac præter rem loquitur, in uerbo quoque uno nugax esse deprehenditur. Semel autem nobis cunctarū uirtutum obseruantiam suggerens, Tu, inquit, deum time. Timor enim omnia excedit.

Si calumniam pauperis, & rapinam iudicij uideris in prouincia, ne mireris sup hoc negocio, quoniã excelsio excelsio

68 OLYMP. IN ECCLESIAST.
sior est alius qui custodiam habet, & su-
per ipsos alij quoque excelsi sunt, & su-
perfluitas terræ.

Rapinā iudicij uocat, cum ditiores in prouincia &
ciuitate largitionibus corrumpunt iudices ad iniqua ius-
dicia. Aliter. Etiam rapinam iudiciorū exercet, qui
causas nihil ad se pertinentes, uiolenter sibi uendicat &
extorquet. Ait ergo: Quotiescunq; uideris calumnia
& largitionibus inopes à potentiioribus premi, ne ad-
mireris, hoc est, ita ob hanc ipsam rem indigneris, ut
fluitare mundum sine ulla prouidentia suspiceris. Deus
enim super omnes excelsus, omnia speculans & obser-
uans quæ ab ipsis patrantur, qui sibi uidentur excelsi, lo-
cupletes & gloriosi, reddet unicuiq; pro suorum operum
dignitate. Et super ipsos excelsi, hoc est, qui sese ipsos
inaniter iactant & magnificiūt, nihil aliud fermè censa-
sendi sunt quàm superfluitas terræ, hoc est, inutilis ter-
ræ globus & massa, iuxta illud: Quid superbis, inquit,
terra & cinis?

Eccles. 10

Super omnes autē rex est dominus
agri elaborati.

Generali quadam conclusione utens, Deus, inquit,
instar uiridarij mundum sibi hunc excoluit & ornauit,
& in eo dominatur ut agri dominus, cuius & assiduam
prouidentiam gerit. Non itaq; decet opinari mundum
carere gubernatione regnantis, ob eas quæ inter homi-
nes fiunt iniquitates: imò reuocare mentem oportet:
Quod

Quod cum mundus hic ager nuncupetur, iuxta euangelicam parabolam, deus hominē mundi huius regem dominumq; constituit, sicut scriptum est: Omnia subiecisti sub pedibus eius. Admonet itaq; nos hoc loco Ecclesiastes dignitatis nostrae, ut debitam uenerationē deo exhibētes, qui nos regia honestauit corona, pie officio seq; uiuamus. Aliter. Quandoquidem deus uniuersi huius mundi uerus est dominus & possessor, uelut agri cuiusdam diligentia summa elaborati, idcirco seduli caueamus ne demoliamur uinē a domini Sabaoth, aut iniuris actionibus, aut impijs dogmatis, aut perniciosis doctrinis. Omnibus enim praeest, omnia speculatur agri dominus & possessor elaborati. Aliter. Diuina ipsa scriptura est uelut ager quidā ferax & odoratus, quasiq; paradisus optimis arboribus consitus, habensq; thesaurum occultū. Par est autem ut qui hūc habere quaerunt thesaurū, placere studeāt regi domino agri huius, hoc est, deo omnipotenti. Placebunt autem, si cunctis mundi delicijs renūciauerint, & si neq; Iudeorū more solum literae iacentis sensum consecrātur, neq; è cunctis etiam scripturae uerbis allegorias & mysteria perscrutentur, ita ut tanquā inutilem posthabentes literae ueritatem, plantas agri huius radicitus subruāt et euellant, cum potius deceat fideliter quae sunt scripta rimari, & duce spiritu ligonibus terram uersare. Ita nimirum deo placebimus agri huius domino, & spiritualem illi paradisum reddemus excultum.

Psal. 8

Qui pecuniam diligit, pecunia non explebit, & qui amauit fructus in multitudine ipsius. & hoc etiam uanitas.

Huius sententiæ posterior particula ita cõstruenda est. Et qui amauit fructus, hoc est, quicumq; amauit sibi ipsi, non autem cõmunis utilitatis gratia congerere fructus. quasi dicat: Qui laborat auaritiæ morbo, siue pecuniam congerat siue fructus, nunquam expletur plus ra semper affectans, ut potius pecuniarum dici seruius quàm dominus mereatur.

Multitudine bonorum multiplicati sunt qui comedunt ea. Et quæ uirtus ac fortitudo possidenti bona? Principatus enim est illi ut uideat oculis suis.

Symmachus interpres posteriorem particulam ita conuertit. Quæ enim uirilitas inest habenti ea bona, nisi ut tantũmodo ea spectet oculis suis? Sensus autẽ hic est. Inuenias qui summa animi ui, & corporis contentione flagitiũ aliquod aggrediatur, ut auarus solet, qui quas cunq; potest ratione pecunias cogit, estq; fortitudo hæc strenuitasq; damnanda. Qui uero sic impudenter auari sunt, hoc sibi tanquam bonum summum proponunt, ut inter pocula patinasq; uersentur, & ut spectaculo fruantur quas congesse pecuniarũ. In multitudine ergo bonorum, hoc est, in affluentia pecuniarũ quæ illis astidue multiplicatur, gestiunt non secus ac si bonis illis pecunijsq; uescantur. Et quæ illis demum resultat utilitas

ex huiusmodi strenuitate atq; uirtute? Solo nanq; intuitu principatū gerit in pecunijs, auaritia tali correptus. Quasi dicat, nullo alio usu dominus est earum præterquā quod appositas contēplatur. Aliter. Quibus legitimo honestatis iure opes atq; diuitiæ augetur, multiplicentur etiam qui illis utantur. Qui enim uere cupiunt probitate sibi augeri, multis, hoc est, pauperibus suas opes impertiunt. Ut itaq; à tenacitate nos dehortetur, ad misericordiam uero conuertat, quid prodest, inquit, impudenti auaro ac tenaci sua turpis huiusmodi uiriliter et fortitudo, quæ oculorum solo intuitu pecunijs uti diuitijsq; permittit?

Dulcis est somnus serui, siue parum comedat, siue multū: pleno autem diuitiarū non est qui sinat eum dormire.

Posita cōparatione ostendit felicius euenire homini seruli cōditioni subiecto, quā ei qui liber cum sit, auaritiæ tamen est seruus. Famulus enim securam uitam ducens, quocunq; demum uictu alatur, dulci somno reficitur. At qui pecunijs seruit, herū habet importunū, qui dormire eum nō sinit, curā scilicet augendi lucri anxietatibus plenam. Mystice autē: Qui deo famulantur æquo animo seruntur, atq; lætantur de tēporaria huius seculi uita in æternā transferri, quā uitæ præsentis translationem pulchre atq; apposite uocauit somnū. Auaros autem nō somnus excipit, sed horribilis mors, quæ non sinit eos quiescere, sed æterno tradit supplicio.

Est infirmitas quam uidi sub sole, diuitias cōseruatas apud dominū in perniciem suam, & pereunt diuitiæ illæ in occupatione mala.

Omnes iniquitatis species, morbi sunt ipsius animæ. Adeo uero grauis est & intensus auaritiæ morbus, ut radix malorū omnium merito nominetur. Inquit ergo: Vidi asseruatas opes in perniciē possidentis. Aut enim peregre proficiscens, perdit auarus diuitias, cum propter eas nōnunq̄ grassatorū insidias raptorūq̄; patitur: aut si cætera euadat incōmoda, uita demū excedēs pecunijs tunc priuatur. Planeq̄; intelligit se pro incertare atque instabili laborasse, ut quibus omnino cariturus erat pecunias congregaret: hoc enim significat cum dicit, in occupatiōe mala. Quia uero multi sub prætextu heredum filiorū diuitias cumulant, merito subiungit:

Et genuit filium, & nihil est in manu eius. Sicut egressus de uētre matris suæ nudus reuertē, ut pergat sicut uenit.

Etsi auarus sub prætextu filiorū se excuset, tamen hunc monemus, ut nascētis sibi filioli manum inspiciat. Et cum inuenerit illum sine pecunijs de uentre matris in hunc mundum uenisse, rursus inspiciat morientis manum: etenim inueniet eum sicut nudus & inanis pecuniarum uenit è matris utero, ita & pauperem subire situm telluris ex hac uita commigrantem. Merito ergo sequitur:

Et nihil

Et nihil accipiet in labore suo ut ueniat in manum ipsius, & hoc infirmitas mala. Sicut enim aduenit, ita & abibit. Quid ergo est illi amplius? laborat enim in uentum, & omnes dies in tenebris, in luctu & tristitia multa, in infirmitate & ira.

Si itaq; neq; auarus ipse, neq; illius filius quem heredem sibi instituit, neq; hominū prorsus aliquis potest secum moriens quid efferre sensibiliū facultatū, nōne infelicis animæ morbus est auaritia? Quid itaq; laboras in uentū, cum sint diuitiæ prorsus instabiles, & aquatis bulle cum detumescit, persimiles? Sed & ipsa auari uita in tenebris elanguescit, hoc est, in ignorantia & luctu. Auarus enim neque sui ipsius miseretur, cum parca ac uix congestis utatur, sed etiā tristi insuper iracundia stimulat, & leui occasione in contentionem surgit & excandescit, anima graui egritudine occupatus. Vide igitur quot auarum incōmoda circūueniant, post quæ defunctū uita etiā tenebræ inferni suscipient, repulsum à conspectu dei, iusta illius ira seuerissime puniendum.

Ecce, uidi ego bonum, hoc est ut comedat quis & bibat & uideat bonum in omni labore suo quem laborat sub sole, in numero dierum uitæ suæ quos dedit ei deus, Diuitias enim dedit, substantias

74 OLYMP. IN ECCLESIAST.
& potestatem ut comedat ex eis, & accipiat partem suam, & lætetur in labore suo: hoc est donum dei. Non enim recordabitur multis diebus uitæ suæ, eo quod deus occupet illum in lætitia cordis sui.

Auari personam miseriamque superius ostendit Ecclesiastes. Cumque uisus sit in eum grauius irruisse, nunc inuicissim aliam aggreditur curandi rationem, ut non inueniendo perterreat, sed ut blande ac sensim cõtrahendo, si fieri possit, liberum metu, suspicionibus, conciliet. Quia enim auarus sic malis affectionibus occupatur, ut simplicem uirtutis exacte medicinam ferre non possit, multa cum prudentia noster Ecclesiastes quæ iucunda homini contingunt in uita, breuiter percurrendo, præceptis suis admiscet: atque ita mox docet non oportere uentri omnia & gulæ luxuriosius indulgere, cum breuis hoc in seculo nobis futura sit uita. Hortatur itaque, aliud intendens, auarum, ut diu uiuit suis utatur bonis, ita dissimulater appositis uoluptatibus, abducere illum studens ab auaritiæ morbo. Inquit ergo: Bonum est tibi auare locuplex comedere, bibere ac lætari, donec ea meditaris quæ sunt sub sole. Sed profecto decet etiam te id cogitare, quod paucos ac numerabiles dies tibi ad uiuendum dederit deus. Tempus enim uitæ tibi concessæ secretum est tibi in sorte, terminisque descriptum. Cum itaque diuitias à deo acceperis, facultatemque illis utendi, cogita non solum ut comedas & bibas, sed ut portionem tuam sortemque accipias.

Vide

Vide autem quàm sit admirabilis Ecclesiastæ nostri doctrina. Postquã enim blande permulcendo metũ auarop-
 sitionemq; imminuit, edendi scilicet ac bibendi uolu-
 plate proposita, tũc sensim irrepit docēs, non esse hanc
 sortem hominis, partemq; propriam ut esculentis scili-
 cet poculentisq; perfruatur. Monet ergo ut partem sibi
 decentius decretam accipiat, hoc est, hæreditatẽ ac sor-
 tem quæ sit illi stabilis ac perpetuò duratura. Ea uero
 est, dispergere pauperibus opes suas, & de huiusmodi
 dispensatione solidam lætitiã capere. Hoc enim uere
 est donum dei, in elemosynis & charitate pauperũ ui-
 tam operamq; consumere. Tunc uero ut magis illi per-
 suadeat partem hanc sibi propriã capere, hoc est, bene-
 uiti suis diuitijs, ut ita stabiles illi fiant, reuocat illi in me-
 moriã breuitatẽ uitæ huius cum dicit, quod non multos
 recordabitur dies uitæ suæ. Huiusmodi autem hominis
 occupatio in pauperibus subleuandis, & acceptissima
 est deo, & misericordis cor animamq; lætificat. Et hæc
 quidẽ quæ docuimus ab Ecclesiastæ adducta, nũc blan-
 de auaros adhortando, nunc contrã seuerius increpan-
 do, satis fuerint ad ipsius literæ ordinem sensumq; expli-
 candum. Qui uero diuinius ac sublimius loquentem
 potest audire Ecclesiasten, cum meminerit ad se perti-
 nere illud euangelij dictum, Qui habet aures audiendi Matth. 13
 audiatur: idem profecto nouit qui solus sit bonus: unus enĩ
 bonus est deus. Idem quoq; nouit, quod qui manducat Matth. 29
 carnem filij hominis, & bibit eius sanguinẽ, futurũ feli-
 citatis partem hic aliquam, fruitionemq; accipit. Bene

igitur operam insumit suam, uirtutesq; exercet dum est sub sole, hoc est, in presenti uita, secū animo deputans, quod deus numerabiles posuerit dies suos, neque deccat ne unum quidem illorum pati uacuum ac sterilem praeterire. Labor enim quem uirtuti homo impendit, proprie dicenda est hominis esse pars, quae sola nimirū efficiet ut pars nostra sit deus, iuxta illud quod pater Eccle

Psal. 118

1. Cor. 2

siastra nostri canit in psalmo: Portio mea es domine. Et profecto hae sunt illae diuitiae, de quibus ait Apostolus: In omnibus diuites facti estis in ipso, in omni cognitione et sapientia. Nam qui hae bona spiritualia bibit & comedit, et in his leuitiā suam ponit, planè intelligit quod hae charismata dei sunt, auctq; peruenire ad aeternam uitam. Temporariā uero hanc, ut exigui spacij despiciat & contemnit. Accidit enim hoc omnibus qui dei munere circa spiritualia occupantur, & ad ea contēplanda mentem attollunt, ut mundana hae omnia paruipensant. Si qui uero putant diuitias istas, sensibilesq; fortunatas summū esse hominis bonum, hi mihi paucis rogādi sunt: Quid ita sit quod illas deus aequae cunctis hominibus non impartiat, cum tamen idem personarū non sit acceptor? Atqui cernitur quae uerè sunt bona, cunctis aequae liberaliter effudisse, hoc est, liberū arbitriū, dispositionemq; ad exercendas obeundasq; uirtutes. Quas propter licet ad bene officioseq; uiuendum diuitiae aduimiculo esse possint, & uirtutes ipsas quādoq; ut praemia consequatur, non absolute tamen, neq; suapte natura

tra uel bonæ uel malæ dicendæ sunt & habendæ. Sed cum per se mediæ sunt, ac susq; deq; accipiuntur, facile transeunt & immutantur in habitum bene illis malæ uolentis.

CAPVT VI

ST & malum quod uidi sub sole, & quidem frequens est apud homines. Vir cui dabit deus diuitias, substantiam & gloriã, & non est quod desit animæ suæ ex omnibus quæ concupiscet, nec tribuet ei potestatem deus ut comedat ex eo: nam uir extraneus uorabit illud. & hoc quoq; uanitas & infirmitas mala.

Literæ huius intellectus rectè fertur in auaros & nimia parcitate astrictos. Quod autè inquit, Nec tribuet ei potestatem deus ut comedat ex eo: simile est illi quod ait Apostolus scribens ad Romanos: Tradidit illos deus Rom. 8 in passionem ignominie. Non quod deus ipse quenquã hominum cogat auaritiã intemperantiã uel sectari: sed quod ea permittat quæ homines electione liberæ uoluntatis aggrediuntur, dum liberi arbitrij naturam facultatemq; conseruant. Mystico autem sensu ita intelligendum. Sæpe accidit ut aliquis magnas sibi diuitias in dicendi copia, et in scientia scripturarũ cõpararit, aliarumq; rerum cognitione: sed quia deinde sceditas moriũ

uerbis suis disidet, ac doctrinæ, hinc fit ut qui in libros illius traditionesq; incidunt, magnam inde ipsi quidem utilitatē capiant, nihil uero ipse autor emolumentū perciperit, eo quod correspondentes uerbis mores non habuerit. De huiusmodi uiris intellexit saluator, cū dixit:

- Matth. 23 Quicquid dixerint uobis facite, secundum uero operā eorum nolite facere. Aliter. Diues olim fuit populus Iudeorum, locupletatus lege, prophetis & sacerdotiorum qui tamen ex diuitijs fructum non cepit, morbo graui correptus, impietatis in saluatōre suum cōmissæ: propterea uenerunt extremi, & bona sua comederunt, populus scilicet è gentibus in ecclesiam cōuocatus, de quo Ephes. 2 scriptū est: Qui alienati erant à gubernatione Israël, & externi à testamento promissionis.

Si genuerit quispiam centū liberos, & uixerit multos annos, & multitudo magna fuerint dies annorū eius, & anima illius non impleatur bonis substantiæ suæ, & sepultura illi non fuerit, ego dixerim quod melior illo sit abortiuus. In uanitate enim uenit, & pergit ad tenebras, & in tenebris occultabitur nomen eius, non uidit solem neq; cognouit: requies huic super hunc.

Quod ait, si genuerit quispiam centum, per hyperbolen d. etū intellige. Vtitur autem hoc loquendi modo scriptura, cum à paruo declinat in immensum aliquod.

Hyperbole

Hyperbole enim est sermo ueritatem excedens, ut aliquid expressius ante oculos ponat, sicut & Apostolus ait: Adhuc per excessum uiam uobis ostendo. Si linguis angelorū loquar, & si habuero omnem scientiā, & cognouero cuncta mysteria, charitatē uero non habeam, nihil mihi prodest. Atqui sine charitate habere illa quæ recensuit, non est possibile. Sed quo pacto sit accipiendum quod dicit, ipse præueniēs nos edocuit, cum dixit: Per hyperbolen uiam uobis ostendo. Dicit ergo Ecclesiastes: Quamuis tam fecundus in numero filiorū quispiam fuerit, quod est impossibile: si uero etiam ad aeternam uitam uixerit senium, flagitiose autem, neq; secundum uirtutem duxerit uitam, atq; ita perdit, ut defunctus ne sepultura quidem dignus censeatur (quandoquidem hoc per sepe ipsum contingit) facile dixerim tali homine longe meliorem esse abortiuum. Hic nanq; homo uere in uanitatem uenit, & in tenebras pergit, in ignorantia uiuens, & nomen ipsius in tenebris occultabitur, cum delendus sit è libro uiuentiū, neq; dignus habendus sit iustitiæ sole. Quare autē abortiui foetus aut mortui enascantur, aut unū uiuant diem alterum uel, explicare hoc loco non est consiliū, sed potius inscrutabili diuinæ prouidentiae relinquendū puto. Mystice autem quæ superius dicta sunt intellige. Apostolus quidem & ipse erat Iudas Iscariothis, & doctrine suæ uerbis multos genuit filios: sed quia subinde non impletus est bonis ut perseveraret in finem, sed cōuersus est ad iniquitatem,

repletusq; est potius spiritu satanæ: sepultura etiam cetera
ruit, hoc est, non immortalis fuit Saluatoris sepultura.

Qui enim Christo cōsepulti sunt in baptismo, munusq;
dei custodiunt in uirtute uiuentes, hi profecto & cum
Christo resurgunt. Talis itaque magister ac doctor qui
multos quidē genuerit sua doctrina discipulos (hoc enī
significat centenarius ille numerus) multūq; ætatis edo-
cendo cōtriuerit, tali autem quam modo diximus sepul-
tura dignus non habeatur, eo quod mortuus peccato et
sepultus nō fuerit, pergat dubio procul ad tenebras, neq;
uidebit iustitiæ solem. Paulus uero apostolus qui de se
1. Cor. 15 ipso dicit: Nouissime autem omnium tanquam abortiuo
uisus est & mihi: sepultura dignus est habitus, qui &
bonum certamen certauit, cupiens dissolui, & esse cum
Christo. De illo autē qui male uixit, & Hieremias scri-
bit: Sepultura asini sepelietur, hoc est, non habebitur di-
gnus quiete hominum rationalium, cum passionibus carnis
confectatus instar pecorum uitam finierit.

Et si mille annorum uixerit cursum,
bona non cognouit. Nōne ad locum
unum omnia pergunt?

Etiam si ad copiam filiorū, congestasq; diuitias hoc
cuiquam dei munere accedat, ut mille annorum spatio sit
in uita, non tendat autem ad uerum bonum, hoc est, ut
secundum uirtutem laudabiliter uiuat, quid sibi deniq;
omnia illa prodeunt? Etenim in eundem pariter pergunt
locum, in quem abortiuū pergunt, & qui acerba morte
intercepti

intercepti rapiuntur è uita. Terra est enim hic quoq;
 & in terram ibit.

**Omnis labor hominis in ore ipsius,
 sed anima eius non implebitur.**

Quia superius de esculentis ac poculentis mentio-
 nem fecit, ne quis fortè suspicari possit ipsum uentris &
 gula illecebras attulisse, apte nūc inquit: Etsi homines
 ad indulgentiā uentris plurimos labores insumunt, nihil
 tamen eorū quæ gula gratificantur, ipsius animæ parit
 saturitatem: sed inanis penitus ac ieiuna persistit, cum
 sibi conueniens alimentū, uerbi scilicet ac uirtutum, ex
 inertia hominū non accipiat. Aliter. Nequitia, im-
 perfectū quid esse censetur. Anima ergo quæ huic an-
 nexa perdurat, semper aliquid profert flagitiosi, contu-
 melias scilicet, iurgia, blasphemias, dolosa uerba. Neq;
 propterea tamen expletur, eo quod nequitia, sicut dixi,
 imperfecta, incompletaq; sit.

**Quid enim est amplius sapiēti quàm
 stulto? Quoniam nouit pauper ambu-
 lare in conspectu uitæ.**

Quid habet, inquit, amplius sapiens ab ipso stulto?
 quasi responderi deceat, Multum sanè habet, atq; omni-
 bus modis. Stultus enim sese uoluptatibus more pecudiæ
 mancipauit, sapiens uero pauper spiritu, iuxta euāgelij
 dictum, ambulat coram uita, hoc est, per uirtutū semi-
 tas pergit, donec demum perueniat ad ultimū appeti-
 bile. Dissolui enim cupit & esse cum Christo, qui pro-

82 OLYMP. IN ECCLESIAST.
fecto est uita æterna. Aliter. Populus stultus & in-
piens Iudæorū, in ligno uitam suspendit. Gentilis uero
populus olim pauper & uacuis gratiarū dei, ad crucis
fixū accurrit: ita profectus in conspectū uitæ salutaris,
in dominū Iesum Christum, fide locupletatus est.

Melius est prospicere oculos, q̄ ambulare iuxta uoluntatē animæ suæ. Sed & hoc uanitas est, & electio spiritus.

1. Cor. 2 Inquit Apostolus: Animalis homo non percipit ea
quæ sunt spiritus. Est uero animalis homo, qui traditus
appetitū sensitui semitas ratiōis egreditur. Et in euan-

Luc. 11 gelio scriptum est: Si oculus tuus lucidus fuerit, totum
quoq; corpus tuū lucidum erit: hoc est, si rationalis ani-
mæ uis, ipse scilicet intellectus, luce fuerit illustratus, ap-
petitus sensitui licentiā in ordinem suum rediget. Longe
itaq; melius est perspicaces habere oculos animæ ac
rationis, luce sancti spiritus illustratos, quàm pergere
iuxta uoluntatē animæ, hoc est, animalis hominis ritū,
qui in tenebris ambulat. Neq; enim aliud iste homo cen-
sendus est quàm uanitas & electio spiritus, cum certa
electione consilij animalis homo affectus sit, ad uanitasq;
cōmigrarit. Sed ex euangelij uerbis, quæ nos ad
huius loci comparationē attulimus, suboriri dubitatio
potest, cum illic unius oculi tantum, hic uero duorum
mentio facta sit. Dicimus autem, ibi quidem intellectu
unius oculi appellatione signatū esse, hic uero spirituales
operationes intellectus, practicam scilicet ac theoreticam
latina

latiuam, oculorū dualitate mōstrari, quibus qui pie of-
 ficio seq; utatur, perspicacem sanè habebit oculorū in-
 tuum. Est præterea & illud scitu dignissimū, morem
 hunc esse diuinæ scripturæ, ut pro una tantum poten-
 tiâ, totam animam nobis quandoq; proponat: ut à con-
 cupiscibili, cum dicit: Et comedet uuas donec impleat
 animā, hoc est appetitū. Ab irascibili autem, cum dicit:
 Anima benedicta tota est simplex, homo autem iracun-
 dus caret pudore. Pro parte nanq; irascibili ipsum to-
 tum, hoc est, animā protulit. Cum uero inquit, animas 1. Pet. 2
 nostras sanctificari ad obedientiā ueritatis: quia ratio-
 nalis tantū potentia sanctificationis est capax, ad hanc
 unam uim sensum intendens, totum ipsum, hoc est, ani-
 mam nominauit. Quandoq; uero totum cum partibus Rom. 13
 suis animæ appellatiōe uult intelligi, ut cū dicit: Omnis
 anima potestatibus superioribus subdita sit. Hoc etiam
 loco ad rationalem aspiciens potentiā, quam dualitate
 oculorum expressit, longe melius esse ait homini spiri-
 tuali quàm animali.

Si quid fuit, iam uocatum est nomen
 eius, & est cognitū quod est homo, &
 non poterit iudicari cum eo, qui sit for-
 tis super eum: quoniam multa sunt uer-
 ba augentia uanitatem.

Multi sunt, inquit, sermones uanitatem multiplican-
 tes, qui impudenter efferuntur contra prouidentiā dei.
 Simil nanq; permulti qui inconsultius querant, Quare

hunc deus paupertate oppressit hominē, huic uero contra magnas opes diffudit: Cur hunc uenustū esse uoluit, hunc deformem? & quæ sunt huiusmodi curiosæ nugationes. Quas ut è medio tollat noster Ecclesiastes, ait omnium rerū quæ factæ sunt rationes, cur ita factæ sint, repositas esse apud autorem deum, qui tantæ est sapientia, ut non solum eas sciret esse futuras antequam fierent, sed earū quoq; nomina recondita haberet in præscientia suæ consilijs. Si quid enim deus in generationē produxit, huius & rationem & nomen cōprehensum habuit apud seipsum. Cum itaq; multò ante præsciret quæ cuiq; homini utilia essent futura, ita demiq; unūquēq; produxit in uitam: cum inquam præsciret omnes hominis conditiones, quod mutabilis, quod mortalis, quod imbecillis erat futurus. Nullus itaq; hominū ausu effert re uerba contra illum, qui nouit omnia antequam fiant, & cōuenienti loco singula statuit iuxta sibi uni cognitatas rationes. Non enim poterit quisquam iudicari, hoc est, contendere in iudicio cum fortissimo omnium: uincet enim proculdubio fortis, iuxta quod Dauid canit Psal. 50 in psalmo: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

CAPVT VII

VID est amplius homini?
 Quoniam quis nouit quid sit
 homini bonum? quid futurū
 est sibi? Et in umbra ea fecit.
 Quis

Quis enim homini nunciabit quid post eum futurum sub sole sit?

Non officiosam hominis uitā, sed uanam stultamq; carpit, cum dicit: Quid habet amplius homo qui circa uana & peritura occupatur? Dices ne hunc habere uenustam coniugem? Verum cui satis constat ob eandem ipsam coniugē doliturus nec ne sit? uel in adulterio deprehensam, aut alias afferentem doloris causas? An pecunias habere hunc dices? Atqui pecuniæ Iudam ad laqueum cōpulerunt. An uero potius uincam? Quasi non propter uincam sit Naboth insidias mortemq; perpessus. Quis enim homini nunciabit, quid illi sit euenturū donec est in hac uita? Præsens uero hæc autoritas nostri Ecclesiastæ, omnem funditus euerit diuinandi superstitionem, uanasq; astrologorū nugas de hominum genituris. Nullus enim mortaliū certam futurorū scientiam consequi potest. Ut uero etiā concedamus homini cuncta ad uotum in hac uita cessura esse, illo tamen calculo hūc urgebimus, qui eum male urat et torqueat, numerabiles scilicet positos esse suæ uitæ dies, qui uelut umbra transcurrunt. Ex quo planè comprobatur, uiuendum esse nobis secundū uirtutem, mentis oculos erigentibus ad futuram uitam, mortis & umbrarum immunem, de qua nobis abunde per prophetas, apostolos, & redemptorem mundi est traditum. Quæ enim uentura nobis in hoc mundo sint, penitus ignoramus. Quæ uero nobis reposita sint in futuro seculo, fide iam scimus, quod

tormenta uidelicet peccatores, aeterna uero gloria iu-
stos accipiet.

**Melius nomen bonū, oleo bono: &
dies mortis super diem natiuitatis eius.**

Symmachus pro eo quod legimus, super oleum bo-
num, trāstulit, super unguentū bene olens. In unguento
autem omnes hominū delicias significauit. Melius itaq;
est, inquit, ex officiosis actionibus laudabilis fama frus-
ctum percipere, & exultare ob nomen suum scriptum
in caelis, propter uiuam bonorū operum fidem, quā
frui omnibus humanis delicijs. Bonam etiam decernit
esse transitus uitae huius diem, super diem natiuitatis.
Natalitius enim dies in turbulentū uitae huius pelagus
nos inducit, ubi draco latibulum suum posuit: transitus
uero dies, è stadio nos educit. Et si quidē peccator fuerit
qui decedit, peccare ultra iam desinit: qui uero fuerit iu-
stus, uita persuetur aeterna. Mystice autem, melius
est habere nomen bonum, hoc est, habere Christum in
portione ac sorte propter fidei christianae sacramentū,
& uocari eius cognomine christianū, quā sine illius
fide, in eleemosynas facultates suas profundere. Multi
namq; gentilium quia hoc carent nomine, sine ulla utili-
tate ac fructu animae suae fortunas suas erogāt indigen-
tibus. Si tamen hoc fecerint affectu misericordiae moti,
ipsi quoq; in cognomen hoc sanctum aliquo pacto per-
uenient: sicut & Cornelius ipse uenit Centurio. Bonum
est etiā interitus dies, quia peccato mortui, Christo con-
sepelimur

sepelinur, super diem uulgaris huius ac mundane natiuitatis, qua nos Adam pater primus in uitā progeniuit

Melius est ire ad domū luctus quā ad domū conuiuij, propterea quod hic futurus est finis omnium hominum.

Luxurię maculas & desidię, quas anima cōtrahit ē conuiujs, etiam sanctus ille Iob cum secum tacite reputaret, sacrificia pro expiandis filijs offerebat: quāquam illi non malo consilio, sed tuendę concordie gratia conuiuia inter se quasi cognatorū charistia celebrarent. Funebris uero luctus longe utilior est conuiuio. In eo nanq; cōmunem fragilitatis humanę conditionē reputantes, & orbatis compatimur, & errores proprios emendamus, ac in melius respiscimus. Hoc enim significat quod statim subsequitur:

Et uiuēs affert bonū in mentē suam.
Super risum, bona est ira. In tristitia enī uultus, cor & animus emendabitur.

Irasci sine peccato, bonum laudabileq; censetur: ut cum quis uel contra demonas, uel contra carnis passionē insurgit & excandescit: & huiusmodi iram, hoc loco bonam appellat. Quę autem non odio peccati, sed appetitu uindictę illatas ulciscitur iniurias, hęc damanda est ira. Melius itaq; est hoc pacto irasci, quā risu lenio dissolui. Grauis enim uultus nec resolutus, correctionis est index, & ad solidum uirtutis gaudiū animam parat. Aliter. Irasci quodammodo dici potest,

qui seuera delinquentes corripit obiurgatione. Melius est ergo uel præceptori uel domino subditos oratione graui coërcere, quam per risum atq; blanditias pati illorum mentes languescere. In uultus enim austeritate, quam hoc loco tristitiam nominat, & sibi melius consulet, & subditos in uiam probitatis conuertet.

Cor sapientiū in domo luctus, & cor stultorū in domo lætitiæ.

Vir sapiens est funebri luctu secū animo deputans, sese natum de corruptibili carne, breui ex hac uita misgraturum: mortales cæteros, qui eadem sunt nati conditione affectu pio prosequitur. Contemnit autem quæcunq; suis oculis obuersantur, ut casui mortiq; subiecta. Stultus autem cum mentis hebetudine, solida putet esse quæ sunt in mundo, neq; illorū mutationem intelligat, proptereaq; futuri exitus sit securus, delicijs effluit, uoluptatibusq; indulget. Animaduerte autem quod initio te admonui, ac sepe obiter repetiui, Ecclesiasten nostrum non ingenuè quidem ex sententia sua loquentem, sed ex persona uoluptarij, quam nonnunq; ut sibi commodum est assumit, ita de patinis, poculisq; differere, ut uideri possit ijs, qui non intelligunt obliquum sermonis ductum, uelut Epicureus quidam, bonum hominis uoluptate metiri. Sed animi sui consilium compluribus in locis planè ostendit, tum proxime à nobis loco exposito, ubi sapientis ait mentem uersari in domo luctus, stulti uero in domo lætitiæ.

Melius

Melius est audire correctionem sapientis, super uirum audientē carmen stultorum.

Hoc namq; effœminat animum, sapientis uero correctio colligit & confirmat.

Quia sicut uox spinarū sub olla, ita risus stultorum.

Ebulliens, inquit, risus & cachinnatio spinis uideatur esse persimilis, quæ sub ollæ fundo strepitantes conflagrant. Primo quidem, quia sicut ille fragor ardentium spinarum planè percipitur auditu, quanquã oculis non cernatur, ita & immodestus cachinni sonus stultos facile prodiit. Tum uero, inde à spinarū globo fumus atq; tollitur, hic quoq; caligo quædam mētis ex huiusmodi risu cognoscitur. Ibi ollam spinæ succendūt, hic animã stulti risus peccati sorde nō carens, igni parat æterno. Sapiens enim uix tenui ac modesto risu uultū resoluit.

Sed & hoc uanitas, quia calūnia uexat sapientē, & perdit cor uigoris eius.

Aliam uanitatis speciem nobis ante oculos ponit. Quem uero hic sapientem uocat? Si profectò accipientem putes, qui cum ceciderit non collidetur in tentationibus, tunc ita intellige. Insipientes corde, qui non sunt dei gratia confirmati, non solū in seipsis, sed in dei prouidentia scandalum patiuntur, ita ut calumnijs ac blasphemijs abstinere nō possint, quod uel deum intueri humana non putent, uel contemptu quodam humanarū

rerum, pati omnia temerè immutari, cum sæpe uideant
 impios lætis exultare successibus, contrà autem iustos
 grauiter premi. Ad hoc pertinet illud, quod in psalmis
 Psal. 72 cecinit Dauid: Penè effusi sunt gressus mei, quia zelau
 super iniquos pacem peccatorū uidens. Sentis ne quom
 modo anime uires labefactus sit, et nescio quid ineptire
 uideatur? Sed quia perfectus erat sapiens ac spiritu sancto
 eto plenus, statim subdidit nouissima, ad quæ peccatos
 res demum perueniant: Facti sunt in desolationem, sus
 bitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.
 Si uero sapientem pro eo accipias, qui nuper sacra sit
 imbutus doctrina, planè scito quod neophyti huius hæ
 reticorum contagia & calumnie & diabolice tenta
 tiones, & quæ modo retuli iustis impijsq; contingere,
 facile poterūt anime uigores infringere. Quod nisi ma
 ture ad se rediens conualescat, huic quoq; uanitatis sar
 cina insidebit.

**Melior est finis orationis quàm prin
 cipium.**

Orationis, in qua agitur de uirtute, melior est finis
 principio: neq; enim solum cœpisse pulchrum est, sed
 multo magis rei cœptæ finem imposuisse.

**Melior est longanimis, eo qui spirita
 tu est elatus.**

Superius est à nobis dictum, quæ contraria sunt, in
 comparatione proprie dictam uenire non posse. Non
 itaq; cōparatiue ad amissim accipienda sunt quæ nunc
 tradit

tradit Ecclesiastes, sed discretis rationibus ita ut se habent reputanda. Inquit ergo sapientem ac longanimum bonum esse: illi autem, qui per superbiam spiritus leuiter effertur, deum resistere.

Ne sis uelox in spiritu tuo irasci, quoniam ira in sinu stultorum requiescet.

Ne sis uelox, id est, caueo ne malum iracundie concipias habitum, ita ut transeat in affectum cordis: sed si oporteat fortasse ex enata occasione nonnihil irasci, caue inquam ne in passionem ac peccatum temere cadas. Ira enim quae culpabilis est, habitat & quiescit in stultorum mente ac capite, quod hoc loco sinum uocauit, tanquam irae sit receptaculum quoddam, sedesque.

Aliter quoque: In sinu accipies, quasi dicat, ne stultorum more ac ratione carentium hominum iram in sinu confoue, neue illi blandiendo indulge atque adulare, quod profecto efficiunt, qui procliuiiores sunt ad ulciscendum.

Ne dicas, quidnam factum est quod priores dies fuerunt praesentibus meliores? Non enim sapienter de hac ipsa re interrogasti.

Quotidie sic stulti homines loqui solent. Dicunt enim, Patrum nostrorum temporibus illis priscis, loqui deus hominibus modo per angelos, modo per prophetas solebat: licebat antiquis patribus uxores multas accipere, multas diuitias possidere, quae tamen nobis euan-

gelica lex coërcuit. Sunt præterea qui dicant, olim me deus auxilio suæ gratiæ protegebat, nunc uero me pernitus solum dereliquit, ideoq; bona operari nõ possunt. Hæc autem omnia sunt insipientiũ uerba. Est & alios ita blasterantes audire: Tempestate nostra mundus hic malis hominibus est refertus: alij sunt boni dies, alij uero mali. Cæterũ qui duce uirtute suam moderatur uitã, de uita in uitã transit, ac de fide in fidem proficit operibus bonis, neq; apud illum est aliqua dierum differentia: sed congruis rationibus nouit euertere, quas paulõ ante adduximus, stultorũ hominũ questiones.

Bona est sapiëntia cum hæreditate, & amplius est uidentibus solem: quoniã sapientia est in umbra ipsius, sicut umbra argenti. Multa quoq; cognitio sapientiæ uiuificabit habentem se.

Ille cui per dona spiritus datur sermo sapientiæ, habet proculdubio sapiëntiã cum hæreditate ac portione sancti scilicet spiritus. Hic etiam copiam magnã habet cognitionis in uidendo sole hoc, quem luminare magnũ uocamus. Neq; enim pulchritudine attonitus illũ cultu latriæ ueneratur ut deum, neq; in sola illius admiratione spectaculoq; consistit: sed ab hac solari luce, proportionem quadam ducitur ad autorem solis contemplandũ, atq; diuina superiori luce perfunditur. Præstat enim sapientia, quæcunq; argentũ præstat, siue pecunia: eripit à periculis, extruit ciuitates, protegit habentem. accipitur

pitur enim umbra hoc loco pro ipsa protectione. Habet autem adhuc amplius sapientia, uiuificantē scilicet cognitionē suae scientiam, dum persuadet uisibilia cuncta contemnere, solam uero suspicere uitam aeternam.

Aliter. Sapientia, inquit, cum hereditate ac sorte, hoc est, fides cum operibus, amplius aliquid praestat habentibus se, quā alijs qui mortuā sine operibus fidem habeant. Quid autem amplius praestat? Nempe solem ipsum: ad solem namq; iustitiae contuendum perueniūt, qui uiua sunt praediti fide. Argentum uero in scripturis mystico sensu pro eloquio ipso accipitur. Sicut igitur enarratiuus & dilucidus sermo docet nos sapientiae disciplinas, sic & umbra sapientiae, hoc est, practica uirtus, quae introductio quaedam est ac ueluti umbra, perducit nos ad perfectam sapientiam diuinarū scilicet rerū contemplationem & intellectum. Huiusmodi uero sapientiae possessio, uitam nobis confert sempiternā. Per umbram itaq; argenti, hoc est, uerborū enunciationem quae rerū quasi umbra quae piam est, ad res ipsas & scientias peruenimus. Per sapientiae uero umbram, hoc est, practicam uitam, quae est ueluti praecua introductio ad theoreticam, peruenimus ad contemplandā diuinarū rerum sublimitatē. Ita uero literam compones. Sapientia est in umbra ipsius, id est, sublimis contemplatio mysteriorum, est in practica uita ipsius possidentis: ac per hoc qui prius hanc habuerit umbram, habebit & mox sapientiam: sicut umbra argenti scilicet se habet ad sa-

scientiæ disciplinas, hoc est, sicut uerba sunt præuia & inducunt ad scientiæ disciplinas.

Vide opera dei, quoniã quis poterit adornare quem deus peruerterit in die prosperitatis eius?

Fuere permulti, qui uidentes enormitates rerũ magnas contingere in uita mortaliũ, dum nolunt autorem malorum & iniustitiæ deum asserere, egregie se putarent illius partes tueri posse, si in aliud blasphemiæ genus ac stultitiæ laberentur. Dicebant enim neque à deo mundum creatum esse, neque ulla dei prouidentia gubernari. Si enim curã gereret deus humanarũ rerum, cur, inquit, nõ omnes æque diuites statuisset? Cur ue non omnibus uegetam tribuisset ac prosperam corporis sanitatem? Hanc ut radicitus tollat opinionẽ noster Ecclesiastes, manifeste asserit esse deum mundi autorem, nec posse quenquã corrigere quæ sint prauè obliquata, illo excepto: ut claudos, puta, reuocare in sanitatẽ, & quæ sunt generis eiusdem. Quod si uelis planè cognoscere omnia nobis ad utilitatẽ nostrã deum dispensare, adijce animũ ad ea quæ protinus insequuntur, uidelicet:

Viue in bono, & intuere in die mali. Intuere (inquam) hoc enim congruũ. Huic fecit deus de dissertatione, ut non inueniat homo post eum quicquam.

Viue, inquit, secundũ uirtutem: hoc est enim, uiue in bono:

in bono: & obserua cū tibi tentationes infortuniāq; acciderint, ut uideas congrue ac opportune nec ne cuncta fecerit deus. Hanc uero humanorum casuum rationem pulchre nobis deus occuluit, quam & dissertationis nomine significauit Ecclesiastes, quod de huiusmodi rerū causis soleant homines inter se multiplices dissertationes afferre. Pulchre, inquam, deus illam nobis occuluit, ne cognoscat homo quæ sibi sunt euentura. Congruè uero deus atq; apposite quod uidetur nobis malum adducit, post id, quod uisum est nobis bonū. Contraq; nō nunquam bona malis superinducit, ut, exempli gratia, bene quis ualet, & hoc fruitur bono uiuens secundum uirtutem, pauloq; mox in aduersam incidit ualeitudinē, uel de opulento pauper efficitur. Et quid ita nobis hæc euentura non præuidemus? curue horum euentuū causas ignoramus? Nempe ad maiorem nostram cōmoditatem. Si enim quæ uentura nobis essent homines præsciremus, nullus dei nobis inesset metus, nulla religio. Hac autē perutili rerum ignoratione conclusi, cum ad singula pendeamus, & deum pio colimus metu, & cognoscimus ab eo, & quidem solo, nobis malorū omnium finem futurū. Nullus quippe potest, illo excepto, quod peruersum est in hominibus emendare. Consonum est itaq; quod esse uidetur dissonū: & æquale est quod inæquale uidetur. Vnde omnes eodem pacto communiq; futurorum ignoratione commouentur ad timorem dei. Protinus uero subsequitur:

Omnia uidi in diebus uanitatis meæ.

Hæc, inquit, ut sapiens considerauit in diebus uanitatis. Vocat autē uanitatis dies præsentē uitam: primo quidem, quia uiuentes homines pleriq; quod fas piūq; est, minus sequuntur: tum uero etiam, quia fugit uelut umbra, neq; consistit. Ea propter futuræ uitæ desiderio nos extimulans, inquit:

Noli esse iustus multū, neq; nimium sapias, ne obstupescas: noli esse multū impius, neque sis durus, ne moriaris in tempore non tuo.

Cum uirtus ipsa in mediocri quadam norma consistat, uitia utrinq; adsident per exuberantiā & defectū. Inquit ergo, Ne sis multū iustus, hoc est, ne exuberanti odio uitiorū, omnem abijcias erga deiūquentes beneuolentiam, tanquam rigidus & inhumanus: sed neq; sis nimium sapiēs, aut plura quam sit opus querito, ne quando obstupescas. Nimia sunt ac plura necessarijs, quæcunq; sunt extra limites sacræ doctrinæ. Inquit ergo: Quæcunq; nostram ad utilitatem diuinus sermo nobis uoluit esse occulta, ne solliciti simus ea inquirendo. Hæc enim perscrutari, stupor est quidā ac phreneticæ mentis uitium. Sed neq; circa dogmata opinionēsq; sectarū multum cōmorando sis impius ac superstitiosus: studio autem queritare quod uerum est, curatoq; ut salubri poenitentia tua deleantur peccata. Noliq; esse durus, hoc est, qui emolliri nesciat, quiq; aduersetur spiritus sancti

sancti doctrine. Subinde autem generali quadam comprobatione concludit: Ne moriaris tempore non tuo. Importuno tempore ac non suo decessit è uita, qui consummatus non fuerit in uirtutibus, sed qui in peccatis moritur quibus conuixit. Qui uero est uirtutū plenitudinem consequutus, sicut granum frumenti quod maturum est, cadit in tempore suo.

Bonum est te hoc tibi asciscere, hoc autem ne pollueris manū tuam: quoniā qui deum timet egredietur omnia.

Cum proxime de uitio præceperit ac uirtute, nunc apposite subinfert, quod bonum est hoc sibi, id est, uirtutem cōparare: bonum quoq; suas actiones, quas hoc loco manus uocauit, impollutas uitij contagione seruare. Tum uero & de timore domini sancto, qui nos sanctificat, facit mentionem cum dicit: Deum timens omnia egredietur. Cum enim suas orationis actiones ex uirtute moderetur, & profectibus assiduis augeatur, euadet illæsus omnia tentationum certamina.

Sapientia auxiliabitur sapiēti, super decem qui potestatē habent in ciuitate. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & qui non peccet.

Dominus noster Iesus Christus, qui est ipsa sapientia, ei qui in se crediderit, iam per fidei lumen sapienti effecto, auxiliatur multo ualidius quàm decem præcepta legis, quæ in ciuitate Iudæorū potentiam & aucto-

ritatem magnam habent. Vt enim quis decem seruaret
præcepta legis, non tamen erat quin ex mortali fragi-
litate in peccatum aliquod laberetur. Ipsa præterea lex
nullum iustificabat: noster uero dominus Iesus Christus
sapiëntia nobis fuit, iustitia, sanctificatio, & redemptio.

Aliter. Ipse homo paruius est mundus, sed hoc loco
ciuitas nominatur, quinque sensus habens in corpore,
quinque in anima. Si itaque putet homo, posse sibi ipsi satis
auxiliari per decem sensuum, qui sibi sunt insiti, facili-
tatem, nisi rei publicæ suæ curam gesserit dei sapientia
Christus noster, frustra se sciat omnem operam desump-
pturum: homo enim cum sit ex peccati carne progeni-
tus, non peccare non poterit.

Cunctis sermonibus quos impij lo-
quentur ne adhibeas cor tuum, ne etiam
tu audias seruum tuum imprecantem tibi.
Sæpe enim tibi iniquus erit, & descen-
sibus quamplurimis affliget cor tuum,
sicut & tu alijs imprecatus es.

Hoc loco nos admonet Ecclesiastes iniuriarum peni-
tus obliuisci, nomine impiorum conuiciatores & iniurios
peccatoresque; demum omnes significans. Tum generali
quadam cõprobatione concludens, non oportere, inquit,
aurem accommodari cõtumelijs ac maledictis, ne si tuus
quidam seruus tibi mali quid imprecetur, ita ut plerumque
serui faciunt, ira succenseas: credibile est enim uehement-
er illum tibi ac sæpe insidiari. Hoc enim significat quod
dicit,

dicit, Et descensibus quamplurimis affliget cor tuum. Aut aliter ita intellige. Convicium persape cum auditur, animã turbat. Si igitur quissiam in quemlibet sibi cõuiciantem ira succendatur, in multos cadit labiturq; descensus, à sublimi sede rationis detractus in iracundiæ passionẽ, atq; ita tristi turbulentiã implet cor suum. Cogita autẽ quod & tu frequenter alijs conuiciatus fueris & imprecatus, atq; ideo in melius respiscens, induere maledictorũ omnium & iniuriarũ obliuionem.

Hæc omnia tentauit in sapiëntia. Dixi sapiens efficiar, & ipsa procul elongata est à me multo magis quàm erat. Et alta profunditas, quis inueniet eam?

Cum spiritualiũ rerum & sensibiliũ cognitionem attigisset Ecclesiastes, & ex parte aliqua sapientiæ magna mysteria prospexisset, contemplatus illius patentiũ pelagus, quod quanto ulterius quis processerit, tanto illi maiora spacia relinquuntur, in cuiusmodi uoces erupit. Quod & multo post uidemus apostolo Paulo contigisse, cum ex admiratione proclamat: O altitudo diuinarũ scientiæ & sapientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uie eius.

Rom. 11.

Circuui ego & cor meum, ut cognoscerem & considerarẽ & quærerem sapientiam, & rationem ut cognoscerem impietatem stulti, & turbulentiã, &

100 OLYMP. IN ECCLESIAST.
errorem: & inuenio amariorē mortē
ipsam mulierem, quæ laqueus est uena-
torius, & sagina cor ipsius. Bonum est
uinculū ad manus ipsius. Qui est in con-
spectu dei, educetur ab ea, qui autē pec-
cator est, cōprehendetur in ipsa.

Vir sapiens cum ad intelligendum aliquid uires in-
tendit, collecta mente omnia in circuitu rationibus lus-
trat, sese ipsum suasq; facultates speculatur atq; perpen-
dit. Tum & obiectam rem, materiamq; intelligendam
optime consulit, neq; prauo animi iudicio à ueritate ab-
errat. Neq; item recta linea fertur ad sensibilia prospe-
ctanda: sed clausis sensuum fenestris, ac recedens in sua
mentis penetralia deambulat in circuitu: ibi arcano re-
flexu in se rediens intellectus, sese speculatur ipsum, &
quod intelligendū obijcitur. Hoc itaq; pacto colligens
me ipsum, inquit Ecclesiastes, quæ siui scire quenam es-
set mundanarū rerum sapientia, & eiusdem ratio: siue
illam intelligat rationem quæ positis calculis numerisq;
subducitur, ut in arithmetica sit facultate: siue potius
numeros genethliacis obseruatiōibus seruentes: aut sim-
pliciter rationes omnes, quæ per numeros colliguntur
à studiosis secularibus, gentilibusq; philosophis. Quæ
siui ergo scire quenam hæc sit multorū sophistarū stul-
ticia & turbatio, & inconstans error, mentisq; circū-
ductio, & inueni demum hanc ipsorū sapientiam per se-
mitem esse adulteræ mulieri. Sicut enim illa blandis ser-
monibus

monibus ac dolosis iuuenes lactat, ita & hæc stultos uenatur irretitos syllogismorū laqueis & sagenis. Ac sic ut illa molli cōtrectatione animam frangit, fractamq; deuincit, ita hæc mala eadem adducit titillanti orationis concentu. Peccator itaq; sine ulla controuersia atq; presidio facile in illius captiuitatem protrahitur: pius uero ac fidelis auxilio dei suffultus, ab illius extrahitur laqueis. Asserit autē uel morte peiorem esse huiusmodi sapientiam, siue potius stultitiam dici oporteat: tantoq; nostræ animæ damnosiorē esse, quanto peius est mortē animā tradere (quod hæc præstat sapientia) quā eandem animā nexu corporis expedire, quod temporariæ mortis est munus.

Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes. Singillatim inspexi ut inuenirem rationem, quam querebat & expectabat inuenire anima mea, neq; tamen inueni. Virum de mille unum inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Verū tamen hoc inueni, quod fecerit deus hominem prorsus rectum, ipsi uero sibi homines quæstiones multiplices, rationesq; compararint.

Totus hic locus sensu mystico ac morali exponendus est, ita uidelicet. Cum inspicerem, inquit, uniuersum genus muliebre, non sexu quidem corporeo, sed enerui ac effœminato ingenio muliebre, in nulla muliebre

rum rationem inueni, quam querebat anima mea, fortē scilicet uirilem; rationē: huiusmodi namq; rationem sapiens exigit ac requirit. Neque uero solum hoc mihi accidit in ijs qui mollitie enervati, à uiris ad feminas desciuerunt: sed quod grauius multo est, cum ad illos quoq; inspiciēdos me transtulisset, qui putabatur mulieres non esse, perquam rarum in his quoq; inueni, qui uirili ingenio ac uirtute uerus esset uir, diciq; mereatur. Ex admiratione itaq; cum mecum tacitus reputare cœpisset, unde nam hæc enormitas orta esset, inueni demū quod deus omnes homines rectos protulerit, carentesq; prauitate, ipsi uero sua electione, in obliquas uiuendi rationes commigrarint, dissectiq; sint: ut alius quidē libidimibus, alius auaritiæ seruiat, alij passionibus alijs sint subiecti.

CAPVT VIII

QUIS nouit sapientes? & quis nouit uerbi solutionem? Sapientia hominis illuminabit faciem eius, & impudēs uultu suo punietur.

Qui uere sapiens ipse non fuerit, neq; discretionis donum fuerit dei beneficio consequutus, non facile sapientem uerum discernet ab eo qui uideatur sapiens & non sit. Ille autē quem deus discretionis dono dignatus sit, noscit planē quid inter uerum sapientem, existimaturq;

namq; interfit: hic etiam potest soluere questiones, ac sermonū uertices explicare: hic profecto habet animæ suæ faciem luce magna conspicuā, iubare scilicet diuine sapientiæ illustratam. Qui uero nequaquā sapiens fuerit, effreno tamen uultu impudentiā præ se tulerit, hoc est, qui contentiosis sermonibus captiunculisq; sophisticis sese efferat, redargutus impudentiæ poenas dabit, odioq; habebitur.

Os regis custodi, & de uerbo iuramenti dei ne studeas à facie eius ambulare.

Bonum quidem censetur homini, ut terreno regi ac mortali pareat subiectusq; sit. Bonum uero eidem est, se os regis omnium dei seruari & custodierit, sicut & scripturæ nobis custodire præcipiunt. Est autē os regis dei custodire, diuina mysteria silentio occultare, neq; indignis ac prophanis auditoribus explicare. Bonū quoq; est homini præcepta legis, quæ suo deus ore pronunciauit, fideliter obseruare. Bonum item est cauere ne iurando per deum, sacrosanctū illius nomen temerè ac leuiter usurpemus: neue etiam studeamus extra faciem dei ambulare, sed omnia nostra opera sic peragamus, ut deum uere amur tanquā præsentem iudicem & inspectorem. Aliter quoq; ita uerba hæc punctis distingues, uidelicet: Et de uerbo iuramenti dei nequaquā studueris & festinaueris, hoc est, iuramenta ne frequenter ac temerè usurpato, sed à facie ipsius scilicet iuramenti ambulato,

104 OLYMP. IN ECCLESIAST.
hoc est, absiste longius ac discede, neq; omnino sustine,
ut iuramentum in os tuum admittas.

Nec cōsistas in sermone malo, quia
omne quod uoluerit faciet. Tanquam
rex potestatem habens loquitur, & quis
nam illi dicet, quid fecisti?

Simpliciter ac absolute bonum est, nullo mali gene
re animam occupare, neq; consistere in ijs, quæ quouis
modo male loquuti sumus aut opinati: quia tamen sub
sequentia uerba de præceptis, ut uidere mox poteris,
mentionem faciunt, ita intelliges quæ modo exponens
da proposui, uidelicet, cum ille præceptorum legem tulerit,
qui est omnium rex et dominus, auctoritatem habens,
neq; propterea liceat cuiquam intercedere ac reluctari.
Ne quæso ut peruicax contrariam tu legem præcep
tis seras, rationem curiosius perscrutando, quare hoc
potius quam illud præceperit obseruandum. Qui enim
sic loquutus fuerit, malignitatis crimine non carebit.
Tu uero stans in timore ac fide, cura ut quæ præcepta
tibi sunt exequaris.

Qui custodiet præceptum, nesciet uerum
malum. Et tempus iudicij cognos
cit cor sapientis, quoniam omni nego
cio est opportunitas temporis & iudicium.

Qui custodierit, inquit, dei præceptum, nesciet uerum
malum, hoc est, opus malum non faciet. Est enim
duplex cognitio: altera quidem generica, in pura men
tis

his intelligentia et notitia: altera uero quæ in actionem
 prodit atq; emergit, iuxta quod scriptū est: Cognouit Gen. 4
 Adam Euan uxorem suam: non quod prius illam ne-
 sciret, sed cum ad illius carnalem copulam accessisset,
 tunc illā dicitur exteriore quadā actionis notitia cogno-
 uisse. Qui ergo secundum hanc agendi cognitionem,
 præcepta custodit, ignorat proculdubio malum, quia
 illud non operatur. Cæterum secundum priorem sim-
 plicem ac latentem in intellectu cognitionem, qui no-
 uit bonum, nouit protinus & quid sit malum: contraq;
 bonū nouit, qui non ignarus fuerit mali (contrariorum
 enim eadem est cognitio) nō usu quidem, sed sciendi ui-
 ac facultate. Inquit ergo: Cum sapiens uir omnia suo
 tempore ac discrete faciat, in iudicioq; disponat, nouit
 affuturū uniuersalis iudicij tempus, in quo deus iudex
 iustas iustitias iudicabit, unicuiq; reddēs pro dignitate.

Quoniā scientia hominis multa est
 super eum: quia non est qui futurū co-
 gnoscat. Quo enim pacto futurum sit,
 quis renunciabit ei?

Immensa cum sit ipsa scientia, premit hominē atq;
 obruit. Si enim uoluerit omnia scire, uasta mole irruens
 super eum, angit eius mentem ac suffocat. Sunt tamen
 quædam necessaria ad salutem, à quorum cognitione
 homo nequaquam repellitur: ut puta hominem esse ani-
 mal rationale, mortale, cuius anima sit immortalis: esse
 bonis malisq; paratas repensiones, & quæ demum ad

eruditionē fidei spectant. Præterea uero creatum fuisse hominem ad imaginem dei, suiq; officij esse puram & immaculatam imaginem cōseruare. Quæ autem post ipsum futura sint, solum scire deum, & eos diutaxat quibus idem deus uoluerit nota facere. Quia uero Ecclesiastes hoc loco ultimi iudicij potissimū mentionem facit, ita hæc omnia ad intellectū iudicij accōmodabis. Multa est scientia & immensa de rationibus sermonibusq; iudicij, neq; est qui homini certas unquam iudicij rationes renunciarit, hoc est, quo tempore, aut ubi locorum iudicium sit futurum, uel quo pacto deus uniuscuiusq; uitam moresq; disquiret, aut quomodo qui hora undecima in uineam uenerunt, præcium primi retributionis accipiant, aut quo dei iudicio sibi approbantur boni, quos ipsi fortasse malos esse censuimus: contra uero damnabiles deo sunt, qui nobis esse probi uidebātur. Itaque propter hæc omnia, noli esse sollicitus ac sapere plus quàm oporteat, ne obstupescas, ut superius idem Ecclesiastes te monuit.

Non est homo qui potestatem habeat in spiritu, ut prohibere spiritum penitus possit: neq; est qui potestatem habeat in die mortis.

Spiritus significatio late patet. Nam & ipsa anima spiritus nuncupatur: ipse quoque uentus & aer quem respiramus: & donum sancti spiritus hac appellatione significatur. Itaque secundum prædicta omnia significat
calda

tata, nullus sanè est, qui potestatem habeat super spiritum, solo deo excepto. Neque enim animare corpus, aut anima cassum reddere, neque uentum impellere, ut Notum puta uel Aquilonem, neque infundere charismata spiritus, aut reuocare, neque item aërem uitare, temperatum uel efficere, alterius est cuiusquam quam solus dei.

Non est itaq; potestatem habens in spiritu, ut illum prohibere possit, neq; est potestatem habens in die mortis. Non est emissio uel nauigatio in die belli.

Verba hæc literaliter intellecta hæc sonant. Bello ciuitatem ac prouinciam occupante, non est comòdum neq; tutum classes educere ac nauigare ad negocia externa. Mystico autem intellectu sic accipe. Quem deus iusserit mori in bello, non est qui extinctum emittat seu reuocet in hanc uitam. Aliter. Quando in iudicio quis inceperit conscientie scelerum suorum bellet sentire, nequaquam poterit huiusmodi preces effundere: Mitte me domine in uitam ut poenitentiam subeam peccatorum meorum. Sed neq; qui in articulo mortis animam agit, potest precari, Da mihi quæso domine ut poenitentiae causa modicum quid adhuc uiuam. Nullus est itaq; potestatem hanc habens in die mortis.

Neque impietas saluum faciet sibi subiectum.

Cum itaq; non sit qui in die mortis potestatem habeat, neq; sit in die belli tuta nauigatio uel emissio, im-
pietatem summo studio euitemus.

Et omnia uidi ego.

Hæc se omnia uidisse affirmat Ecclesiastes, & cognouisse, ut tanquam conscio rerum omnium atq; experto, fidem dociles habeamus.

Et dedi mentē meam in omne opus quod factū est sub sole, ut uiderē quæcunque potenter operatus est homo in hominem, ut ipsum damno molestiaq; afficeret. Et tunc uidi impios in sepulchra inductos, etiam de loco sancto.

Attente, inquit, applicui mentē meam, ut uiderem opera hominū, & quā multiplici ratione homo homini damnum inferat: quia uero per sepe homines scandalizantur, & iniquā rem putant eosdem esse impios, qui & potentes fortunatiq; sint, ideo profundius, inquit super hac re contemplatus sum, & uidi demum postremam impiorum ruinam, cum scilicet non tantum corpore, sed anima moriantur. Quod enim ait hoc loco, in sepulchra inductos, in supplicia & tormenta intelligit. Eis uero qui in sepulchra hæc inducantur, nihil potentia profuit, nihil quod habiti olim iusti sanctiq; fuerint, nihil quod in templo dei sacra ministeria muneraq; obtulerint. Docet itaq; nos Ecclesiastes nequaquam scandalizari, propterea quod in hominū uita enormem statuat
dissidentiam

fidenciam conditionumq; cernamus: cum contrà potius spectare debeamus ad eam quæ in futuro seculo est retributionem.

Et processerunt & laudati sunt in ciuitate, quod ita effecissent.

Qui uidebantur, inquit, esse pij ac sancti, cum tamen in impietate sua ambularent atq; procederent, nihilominus laudem ab hominibus retulerunt, uel ignorantibus illorum impietatem, uel eisdem callide adulantibus. Nihil uero illis profuit aut simulata species pietatis, aut adulantium laus. In uanitate namq; abiit hoc totum negotium, quandoquidem in sepulchra miseri corruerunt. Quod autem ait, & hoc etiam uanitas, posset à superioribus distingui sententijs, & ad insequentes apte uersus transmitti, ut ita uidelicet legatur:

Et hoc etiam uanitas. Quia enim non est contradictio faciētib; malum citò, propterea impletum est cor filiorum hominum in ipsis ut faciant malum.

Hoc est, inquit, quod uanitatem auxit & confirmauit, quia non sunt qui contradicant facientibus malum citò, neq; qui eos coarguant, ut citò hic ad contradicentes referatur, significetq; sedulo ac uehementer contradicant, acriq; reprehensione cōpescant. Vel illud, citò, ad operantes malum referto, quasi uelociter ac studiose peccantes. Inquit ergo: Quia mali non arguuntur, sed potius laudibus & plausu efferuntur, idcirco impletum

est, & in malo habitu stabilitum cor filiorum hominū,
ut studeant operari mala. Apposite autem dixit filiorū
hominū, filij enim dei mala non operantur.

**Qui peccauit, operatus est malum
ex tunc, & à iuuentute sua.**

Peccatum dolo ac fraude mala diaboli inuectum est
in orbem terrarum, eapropter orationem dominicam
concludimus orantes, sed libera nos à malo, hoc est, à
diabolo. Qui ergo peccat, diaboli iussum exequitur &
uoluntate. Diabolus autem ex tunc, et à iuuentute sua,
hoc est, ab initio, dux fuit & autor peccati. *Aliter.*
Non est, inquit, recens peccatum, sed peruetustum. Hinc
est quod & Noë dicentem deum audiuit, cōsedisse iam
& confirmatam fuisse hominum mentem, ut seduli es-
sent in peccatis, ac uehementer operarentur malum.
Iuuentutem autem hoc loco intellige, non quo ad etas-
tem, sed similitudine quadam, quo ad temerarios mos-
res, & ritu iuuenum à rationis semita leuiter aberran-
tes: quos mores dici possunt habere diaboli, autores pec-
cati, & qui uestigia illorum sectantur scelesti, peccato-
resq; homines. *Aliter.* Qui habitum peccati iam
contraxit, & iam proposuit in mente sua peccare, ex
tunc peccare iam incipit, ex quo uoluntatis assensum
præbuit, tametsi deinde multò post propositum illud in
actum producat, aut etiam non producat quod cogita-
uit, retardatus fortasse non electione immutati consilij,
sed aliquo intercedente impedimento. *Aliter.* Qui
peccat

peccat malumq; operatur, etsi nobis solummodo inno-
tescat cum flagitium patrat, tamen apud latens præ-
scientiæ diuinæ iudicium, iam pridem multoq; antequã
nobis peccator appareret, reus esse cognoscebatur.

Et hoc ego noui, quod erit bonum
timentibus deum, quomodocunq; ti-
meant à facie eius: & bonum non erit
impio, & non prolongabit dies in um-
bra, qui non timeat à facie dei.

Postquam satis coarguit uanitatem mundi huius,
sanctum domini timorem ecclesiasticæ concioni cona-
tur inferere. Cum enim pij uiuant in conspectu dei, ca-
ueantq; sibi in omni sua actione & cogitatu, tanquam
deo iudice cuncta cernente, omnium bonorum operam
& conceptuũ deus illis causa existit: contra uero, ipse
impio nullum est bonum. Quod autem ait, non prolon-
gabit diem in umbra, ita intellige: peccator diu non erit
in uita, quoniã uidelicet totum tempus uitæ suæ quan-
tumuis longum sit, non reputauit esse umbram, sed so-
licito studio sibi comparare studuit quæ fluxa & tem-
poraria sunt, tanquã essent perpetuò duratura. Vel
aliter ita intellige. Quanquã peccator in præsentí uita
per patientiam dei protegi quodammodo defendiq; ui-
deatur potius quàm puniri, paulò tamen post, æternis
supplicijs transmittetur.

Est uanitas quæ facta est super terrã.
Sunt iusti, quoniã peruenit ad eos tan-

112 OLYMP. IN ECCLESIAST.
quam opus iniustorum, & sunt iniusti,
quoniam peruenit ad eos tanquā opus
iustorū. Hoc etiā dixi quod est uanitas.

Nunc Ecclesiastes personā eius inducit, qui è scan-
dalo labitur in errorem, aitq̃: Vidi iustos in hac uita ab
ijs malis correptos, quæ potius impijs debebantur, ut
puta egritudine, paupertate, uel alio difficili casu ad-
ueniente. Contraq̃, inquit, uidi quæ pijs deberentur,
ad impios peruenisse: idcirco talis insipiens tanquā con-
temptor factus diuinæ prouidentie: & hoc, inquit, uan-
nitas est. Sapiens autem uir euentus rerum prospiciens,
& quæ singulis pro dignitate retribuātur, planè nouit
atque intelligit deum nequaquā casu hæc permittere eue-
nire: sed ut iusti maiori præmio coronentur, impij uero
grauiore pœna torqueantur. Notanter autem hic quo-
que uanitatem supra terram uidisse se ait: in caelo si qui-
dem nihil est uani.

Et laudauī cum lætitia, quod non est
bonum homini sub sole præterq̃ quod
comedat, & bibat, & lætetur: & hoc ip-
sum aderit sibi in labore ipsius om̃ibus
diebus uitæ suæ, q̃s sibi dedit deus sub
sole. In quibus dedi cor meū, ut cogno-
scerem sapientiam, & uiderem occupa-
tionē quæ facta est super terram: quo-
niam die ac nocte non est qui uideat so-
limum oculis suis.

Si adhuc

Si adhuc uoluptuariã personã loqui existimes, hæc in uoluptate ac usu sensibiliũ rerum gaudium hominis repositum ducit, atque metitur. Sin uero quis loquentem sibi proponat audire Ecclesiasten, statim percipiet quis sit uerus cibus ac potus, cum fideles christiani iam in presenti uita arrabonẽ spiritus acceperimus. Quod autem ait, Dedi cor meum ut cognoscerem sapiẽtiã: noster Ecclesiastes acutissimo suæ mentis oculo contentus, intellexit ac uidit nullum hominũ uacuum esse occupatione atque sollicitudine, nullumq; demum esse, qui somnum, hoc est, quietem uideat: sed ipsorum alij quidem officiose circa res diuinas occupati uersantur, alij uero inutiliter ac reprehensione dignissimi, circa perituras res student. Et iustus quidem hoc pacto non dat somnum oculis suis, neq; palpebris suis dormitationẽ, sed uigilat: quoniam sibi nox processit, dies autem appropinquauit. Vigilat ergo, neq; cadit in caliginẽ ignorantie, neq; per diem, hoc est tempus prosperitatis, neque per noctem, hoc est tempus tentationis. Iniustus autem in perpetua iniquitate insequentẽ diei noctem coniungens, dulcem oculis somnum non capit, uel assidue cogitans quonam pacto consequatur quæ concupiscit, uel timens ne amittat quæ possidet.

Et uidi omnia opera dei, quoniã non poterit homo inuenire opus quod factum est sub sole, quantũcunq; laborauerit homo ut quærat, & non inueniet.

114 OLYMP. IN ECCLESIAST.
Et quæcunq; dixerit sapiens se cognoscere, non poterit tamen inuenire.

Recondita illa dei cognitio, per quã facta sunt omnia, soli deo est nota. Nos autem mortales quicquid uel scribimus, uel loquimur, uel de his rebus intelligere nos arbitramur, ex parte cognoscimus, participatione quadam suæ gratiæ illustrati. Nullus itaq;, neque secularis scientiæ, neq; diuinæ sapientiæ, uel mediocriter consultus, uel, quantum homini licet, perfecte eruditus, poterit omnium rerum certam habere cognitionem. Neq; enim scire poterit substantias rerum, neque mensuram cœli, terræ, ac maris: aut quomodo hæc ipsa concreta coæluerint, quibus uel adminiculis innixa consistant. Quod si forte quisquam sapiens uideatur probabiles rationes afferre, ipsam tamen intimam ueritatem inuenire prorsus non poterit.

CAPVT IX

OMNIA hæc transmisi in cor meum, & cor meum omnia hæc uidit, quod sint iusti atq; iniusti, & opera ipsorum in manu dei.

Dixit superius quærũ rerum cognitio sit abstracta, ut nos auerteret ab inutili ac uana perquirẽdi sollicitudine. Nunc autẽ proponit, qua in re satisfacere sibi possit sapientis intuitus & cognitio: quod uidelicet iusti sapienter
tesq;

tesq; homines, unà cum operibus suis sub umbra dei & protectiōe suæ dextræ conquiescāt. Neq; enim permittit deus illos impetentiū uiribus deuastari. Probi nanq; homines & officiosa opera proteguntur à deo: at uero de impijs scriptū est: Et ipsi de manu tua repulsi sunt. Psal. 87

Dilectionē & odium non est homo qui sciat: omnia ante faciem eius, uanitas in omnibus.

Symmachus pro eo quod nos attulimus, uanitas in omnibus, ita exposuit: Omnia incerta sunt in conspectu ipsorū: hoc est, nescit homo si quem nūc maxime odit, mutatis uicibus amicum & beneficium sit experturus: contraq; an timendū sibi quandoq; sit ab eo, quem nunc amore prosequitur. Altiori autem intellectu: Qui adhuc sapit quæ hominis sunt, neque planè deo se tradidit, nescit discreto iudicio quæ dilectione sunt digna, quæ odio. Ardua enim uirtus atque difficilis, amore est digna: odio autem prosequenda uoluptas, quæ de sensibilibus prouenit. Homo autem qui peruerse aberrat in intellectu rerum, facile sibi omnia quæ uana sunt, ante oculos ut bona proponit: deq; ijs iudicat non ut ueritas habet, sed ut uoluptas subdola subministrat.

Euentus unus iusto & impio, bono & malo, mundo & immūdo, sacrificanti & non sacrificanti: sicut bonus, sic & peccator, sicut iurans, sic qui iurandū timet. Hoc malum est inter omnia quæ

116 OLYMP. IN ECCLESIAST.
sunt sub sole, quod uidelicet idem cun-
ctis sit euentus.

Sæpe superius ostensum est, quod quæ media sunt,
susq; deq; habenda, per se nec bona nec mala, ut agri-
tudo, ut sanitas, ut diuitiæ, ut paupertas, & quæ genes-
ris sunt eiusdem, iustis ac peccatoribus communia sunt
atque æque contingunt, quatenus scilicet hi quoq; ani-
malia sunt morti subiecta. Quatenus autem rationales
sunt, plurimū sanè inter sese differunt: quandoquidem
libera electione consilij, alteri quidem quod pium fasq;
est operantur, alteri uero ad impietatem feruntur. Ad-
uerte autem quod iurantem posuerit inter peccatores.
Quod autè malum uocarit cõmunionem illam, æqua-
litemq; euentuū, ita intelligendum est, ut hæc uerba
profirantur è persona prauè de rebus ipsis iudicante:
cum propter æquales cõmunesq; casus, nihil opinetur
ab impio iustum differre. Pariter enim uterque labores
perpetitur, donec est sub sole: cæterum post huius uite
curriculum, unicuiq; redditur pro dignitate.

Ipsū quoq; cor filiorū hominis im-
pletum est malicia, & circuitus in corde
ipsorū, et posteriora ipsius ad mortuos.
Quoniam quis communicat ad omnes
uiuentes?

Cor filiorum hominis impletum est malicia, huc &
illuc in circuitu ambulant, neque desistunt unquam ho-
mines fatigari, donec ipsi quoq; ad mortuos deueniant:
nullus

nullus est enim qui perpetuam & in deciduam habere possit cum uiuentibus societatem. Sed & ipsum, quicumque is demum sit omnibus, finis excipiet. Aliter. Filij hominis, hoc est, gregarij ac uulgares, uidentes communi quadam sorte iustos iniustosque uexari, implentur iniquitate atque malicia, & ipsorum mens in flagitiosis laboribus circumsertur, donec prauis operibus mortui, mereantur inter uita iam sanctos adnumerari, cum nullam habeant societatem cum ijs qui uixerunt secundum uirtutem, qui nunc proprie ac uere uiuere dicendi sunt, propterea quod ad repositam sibi aeternam uitam peruenerunt.

Est spes, quoniam melior est canis uiuens leone mortuo.

Mendicus qui uiuat secundum deum meliorem habet spem, quam proteruus & arrogans, qui in peccato suo mortuus est. Aliter. Populus gentilis ueluti canis immundus, cum per fidem in ecclesiam uenerit, iam regeneratus in domino, meliorem spem habet quam reuerius ille populus Iudaeorum.

Viui norunt se morituros esse, mortui uero penitus nihil cognoscunt.

Illi quorum intellectus humore uiuido irrigatur, cum secum reputant temporarium uitae huius curriculum, officiose uiuunt, confirmati spe uitae aeternae. Qui uero in peccato mortui sunt, ignoratae nebula occupati, uiuunt sine ratione pecorum more.

Neque est amplius illis precium, quo

118 OLYMP. IN ECCLESIAST.
niam desijt memoria ipsorum.

Quid enim precij sit peccatoribus, quorū ne memis-
nisse quidē dicitur deus? Nouit enim dominus eos solos,
quis i sunt. Hoc uero ad Iudaicū populū referendū est.

Amor quoque ipsorum & odium &
zelus iam perierunt.

Qui in peccatis mortui sunt, quorū est populus Iu-
deorū, neq; charitatem erga deum habent, neq; odium
erga iniquitatem: neq; possunt dicere iuxta illud Phia-

Numer. 25 *neccs: Zelans zelau super dominum.*

Neque habent partes in seculum, in
omni opere quod sub sole est.

Iudeorū populus terram promissionis, quæ sibi sora-
te obtigit, amiserunt. Ciuitatem quoque Hierusalem ac
sacerdotij dignitatem: ita ut neq; in præsentii uita par-
tem suam habeant super terram.

Vade ergo & comede in lætitia panē
tuum, & bibe in corde bono uinū tuū,
quoniā approbauit deus opera tua.

Literali sensu, in lætitia & corde bono uti quis di-
citur bonis sibi à deo concessis, cum modeste utitur &
ad naturæ necessitates: hic est enim proprius usus ratio-
nalis creaturæ: eapropter inquit, panem tuū. Nam qui
in exhausta cupidine gulæ uentriq; deseruiūt, pecorum
ultam potius consecretantur. Mystico autē sensu, pa-
nis & uinum rationalis creaturæ sunt ipsæ uirtutes, ex
quibus animæ nutriuntur. Aliter. Verbum caro facta
Etiam

Etiam homines cohortatur, ad mysticā sui corporis participationē, cum propter nostram salutem carnem assumperit. Approbat ergo hoc fieri, congaudet mysticis ritibusq; ecclesie.

In omni tempore candida sint uestimenta tua.

Hoc est, actiones & opera quæ uirtutis normam sequuntur, necnō tradita nobis indumēta per lauacri regenerationē, quæ proculdubio candida asseruātur per omne tēpus quo à peccatorū sordibus abstinemus. Candida quoq; habere dicitur uestimenta, qui lauat per singulas noctes lectum suū, & lachrymis suis stratū suum rigat, ita sordes peccatorū per pœnitentiā tergens.

Et oleum tuo in capite non deficiat.

Literali sensu, mites ac perhumanos uult esse eos, qui uirtutes exercent, ne scilicet extenuent ac decolorēt facies suas ficta hypocrisis austeritate. Mystico autem intellectu, oleum duo hæc præstat, ut lumen scilicet tueatur, & defessa membra cōfirmet. Vtraq; uero hæc affert unctio sancti spiritus, mentem nanq; fidelium illuminat, & in solida tranquillitate cōstituit. Hanc uero unctiōne proculdubio habebimus, nisi ipsi sancto spiritui molesti, ingratiq; resistamus. Aliter. Nostrū caput Christus nuncupatur in scripturis sanctis, qui sibi ipsi collatas accepturus est quascunq; pauperibus elemosynas conferemus. Ne itaq; desistamus caput hoc nostrum perungere oleo misericordie, hoc est, Christi pau-

peres & egenos misericordii affectu protegere.

Viram cognosce cum uxore quam dilexisti omnibus diebus uitæ uanitatũ tuæ, qui datũ sunt tibi sub sole, omnibus diebus uanitatũ tuæ: quoniam hoc pars tua in uita tua & in labore tuo, quo tu laboras sub sole.

Verba hæc si absolute accipias, ita mystice intellige. Cum uxore dilecta, hoc est, Ecclesia, quæ sponsa est Christi: in hac siquidem inuenitur uita æterna. Quod si ad uxorem mariti cuiusque referas, tunc literalis sensus nos admonebit, ut iuxta monogamiæ legem, uxore una contenti simus. Coniugalis namq; castitas & obseruantia, ipsa quoq; nobis est æternæ uitæ cõciliatrix. Vitam igitur cognosce, & uide cum uxore quã dilexisti, quasi dicat: Caue ne ab uxore tua decipiaris, sicut est Adam deceptus ab Eua uxore. Tu uero cõtrã stude, ut mutue societatis debiliorem partem, hoc est mulierem, in melius ipse conuertas, ad æternæ uitæ cognitionẽ. Mystico autem sensu, sapientia uxor nostra dicitur, cui si conuiuamus, æterna proculdubio uita perfuimur.

Quæcunq; inuenerit manus tua ut faciat, quantũ patitur facultas tua operare: quoniã neq; opus, neq; ratio, neq; cognitio, neque sapientia est in inferno quò tu perrecturus es.

Hortatior

Hortatur nos ut omni contentione ac studio practicas aggrediamur uirtutes, non tamen supra facultatem elaborantes. Qui enim quod potest in his exercet, secundum congruam cognitionē uiuāt, & dignus inuenitur scientiæ dono ac sapientiæ, quantum permittat deus, atq; ad illius utilitatē impartiat. In inferno autē cum practiciæ operationes esse non possint, quas medijs sensibus exercemus, qui ibi propter patrata flagitia sunt sepulti, non ualentes amplius practicas obire uirtutes, neq; sapiētes effici possunt, neq; aliter officiosi ac probi: ad id enim tantummodo delati sunt in infernum, ut æternis torqueantur supplicijs.

Verti me & uidi sub sole, quia non esset leuibus cursus, neq; bellū potenti bus, neq; sapiētibus panis, neq; diuitiæ prudentibus, neq; sciētibus gratia: quoniam tēpus & casus continget omnibus ipsis, neq; nouit homo tempus suum.

Verti me, inquit, hoc est, aliud contemplatus sum, quod uincere in cursu, brauiumq; accipere nō sit cuiuscunq; leuis ac expediti ad currendum: neq; omnium qui potentes sunt, egregium se ac inuictū præstare in bello: neq; ad prudentes sapientesq; uiros atq; industrios diuitias deuolui: sed neq; eos qui multa nouerunt, gratiam consequi. Casus enim omnibus communes contingunt, hoc est, incerti rerum euentus. Nihilq; est hominibus inquam satis, nihil undiq; perfectū, nihil æquale, omne

niaq; serè dissimili fine terminantur. Transcunt enim omnia & immutantur, inaccessis dei iudicijs. Sed neq; homo, inquit, nouit tempus proprij finis, idcirco uigilare oportet, operariq; uirtutes. Mystico autem sensu, quicunq; sunt uirtute agiles atq; expediti, quibus potentes, qui sapientes, qui diuites, sibiipsis nequaquam debent cōsidere: contra uero dicere id debēt, quod uere sapientes testantur: Nisi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerūt qui ædificant eam: debentq; deo ut auctori, omnia referri. Vt enim ait Apostolus, neque uolentis est neq; currentis, sed misereatis dei, brauium, uictoriamq; referre. Nam neq; gratiā habet quispiam, quod multa cognoscat, nisi ex deo gratiam accipiat. Neque scire potest aduenientis sibi gratiæ tempus, nisi mente diuino lumine illustretur.

Sicut pisces capiuntur in rete malo,
& sicut aues in laqueo, ita illaqueantur
filij hominis in tempore malo, quando
repente irruat super eos.

Rete malum est è multiplici uitio ac iniquitate contextum. Est siquidem & bonum rete, sagena scilicet è præceptis institutisq; tum antiquis, tum recentioribus saluatoris nostri contexta. Homines ergo, qui fluitans & instabile uitæ huius pelagus sulcant, uarias uoluptatum illecebras consectantes, quasi carentes ratione pisciculi, malis retibus implicantur. Illi quoq; qui opinione uana scientiæ superbiunt & efferruntur, cum sibi uideantur

antur excelsi esse atque aërambuli ueluti uolantes aues,
demonum laqueis facile capiuntur, & incidunt in ma-
lum tempus infernorum suppliciorum, cum repentinus
interitus illis adueniat.

Et hoc etiam uidi, sapientiā sub sole:
& meo quidem iudicio magna est ciui-
tas parua, & in ipsa pauci uiri, & ueniet
super eam rex magnus, & circumdabit
eam & ædificabit munitiones magnas
circa ipsam, & inueniet in ea uirū pau-
perem sapientem, & seruabit ciuitatem
in sapientiā sua, & homo non recorda-
tus est uiri illius pauperis. Et dixi ego:
Bona est sapientia super potentiam. Et
sapientiā pauperis nihili facta est, & uer-
ba eius non sunt audita.

Locus hic ad personam scandalum patientis perti-
net, qui tanquam secum loquens, uidiſſe ſe dicit magnā
ſapientiam ſub ſole, ciuitatē quampiam exiguam pau-
cis inhabitatā hominibus: quam cum obſideret rex ma-
gnus, ſeruauit quidam ciuis pauper quidem, uerūtamen
ſapiens, cuius ſolerti cōſilio uicta fuerint arma obſiden-
tis: ingratos uero fuiſſe ciues in pauperem illum. Solent
enim plerunq; homines beneficiorum eſſe immemores,
conſiliaq; puſillorū hominum, quanquam ſint peruti-
lia, paruifacere, cum tamen opulentis ac potētibus adu-

lentur, eorumq; sermones laudibus in coelum ferant.
 Sed ego, inquit sapiens, longe à uulgarì opinione ab-
 horrens, aliter dicam: sapientiam scilicet longe melio-
 rem esse potentia. Atque hæc quidem ad literalem per-
 tinent intellectum. Altiore autem mystico sensu ita
 intelliges. Parua ciuitas, est militans deo in terra Eccle-
 sia: parua inquam, comparatione eius quæ triumphat
 in coelis. Pauci in hac ciuitate sunt uiri, sancti scilicet
 & electi dei. Magnus autem rex, iniquitatis caput, est
 diabolus. Hic assidue hanc circuit ciuitatem, ut illius ci-
 ues redigat in seruitutem. Pauper autem sapiens in hac
 ciuitate, cuius consilio ipsa seruetur, ipse est Christus
 dominus deus noster. Dicit enim ciuibus suis sanctis:

Ioan. 16 Confidite, ego uici mundum. Ac huius quidem paupe-
 ris uerba, à stultis gentilibus & perfidis hebræis non
 audiuntur. Sapiens uero Ecclesiastes intelligens in spi-
 ritu, quod deus nõ per solam diuinitatis suæ potentiam
 & uirtutem, sed sapientiæ societate utens, uerbunq;
 caro factum, tyrannum diabolum deiecturus esset, nul-
 lam sibi per fugi excusationem relinquens, ut sicut olim
 ipse antiquum uicerat hominem Adam, ita denum sub
 homine fractus corrueret nouo Adam. Propterea nunc
 afflatus spiritu, multo antè hoc mysterium patefecit, ut
 hæc uerba prorumpens.

Sapientia melior est quàm potentia:
 uerba sapientium audiuntur in quiete,
 plusquàm clamor potentium in stulticia.

Locus hic non est accipiendus, quasi per comparationem dicatur: neque enim est comparare sapientiam cum stultitia. Fit enim cōparatio inter similia, non inter contraria. Inquit ergo: Verba sapientum audiuntur in quiete: hoc est, cum auditores iucunde accipiunt quæ dicuntur, fit requies quidem in mente ipsorum. Clamor vero stultorū dignus est qui damnetur, licet illi potentia magna polleant: anima enim quæ stultitia repleta est, cum clamore & turbulentia sermones profert sine quiete, ordine, ac constantia. Aliter Apostoli sapientiæ ministri, auditorū mentes quietas ab omni passione sedatasq; reddebant: insipientium uero clamor Iudæorū, cum iniuste clamarent, Tolle tolle crucifige eum, & illos perdidit, & omnes qui huiusmodi acclamationibus assensus faciles præbuerunt.

Melior est sapientia, quàm bellica instrumenta.

Melius est consiliū cuiuscunq; prudentis, quàm omne auxilium quod ab armis expectari possit. Mystice autem ostendit potētiam saluatoris nostri Iesu Christi, qui utique est sapientia. Huius enim uirtus, arma belli, hoc est, diabolū tartare asq; phalanges euerit, omnesq; species suæ iniquitatis ad debilitatem redegit.

Et peccator unus multa bona perdet.

Adam peccauit, & in omnem generis humani posteritatem, peccati labem mortemq; transmisit, ipseq; imaginē dei, ad quam factus fuerat, uiolauit, & uiolauit

tores sibi similes quāplurimos propagauit. Vnus quā
 tuncq; is demum sit, dum sese peccati sorde cōmaculat,
 & bona corrūpit, quæ sibi ex acquisitis uirtutibus in
 sidebant, & multos etiam malo exemplo ad imitatio
 nem inducit.

CAPVT X

MVS CAE mortificātes putrefa
 ciunt apparatus o! ei suauitatē.
 Apparatum oleum est unguentum,
 sicut & Aquila interpretatus est: musca
 uero impurum animal, quod putredines & ulcera in se
 dendo exugit, appetitq; lacerare cutis scissuras. Mortifica
 cat autem & corrumpit oleum unguentarium musca,
 cum in illud sese temere projicit: nam & ipsa immoria
 tur, & olei uim extinguit. Iudæi ergo propriam uitam
 contemnentes, animæq; salutem, uerè sunt muscæ mor
 tificantes, cum suaue redolens uerbum saluatoris Iesu
 Christi semper uitare ac fœdare studuerint, semperq;
 affectarint ansas calumniarū arripere, quibus illum in
 gere possent. Parum sapientiæ preciosus est, quàm glo
 ria magnæ stultitiæ. Multi è sua stultitia gloriam & lau
 dem retulerunt, ut puta qui dicendi facultate pollentes,
 iniustum clientibus patrocinium præstant: qui ex opul
 entia clari ampliç; habentur: uel qui seculari sapientiâ
 præditi, circa inutiles quæstiones uitam cōsumunt. Sed
 longo interuallo preciosior est habendus, qui in uis &
 inuitiam

bitum sapientiae, quae est secundum deum, ingreditur,
 & in ea eruditur, incipitq; eam libare, omnem stulto-
 rum gloriam paruipendens.

**Cor sapientis in dextrū ipsius, & cor
 stulti in sinistrum ipsius.**

Cor hoc loco pro intellectu ac mente accipi decet.
 Materiale enim cor & carnicum, omnibus in ea parte
 corporis situm est, quam thoracis cratem appellāt. Sa-
 pientis itaq; intellectus semper in dextras uergit partes
 uirtutis ac laudabiles, stulti autem mens in sinistra ser-
 uatur, & in ea quae facile culpari possint.

**Sed & cum stultus in uia ambulaue-
 rit, cumq; cor ipsius retardetur ac desi-
 piat, omnia sunt stultitia.**

In hac uita quā uerè uiam dixeris, stultus per ambu-
 lans, cum ad sinistra cor habeat, semper cessat ac postea
 rior inuenitur: in uacuum enim pergit, nequaquā sibi pro-
 posito supernae uocationis brauiio. In anteriora itaq; se-
 se non extendit, nec properat ad finem: sed quamuis ad
 haec ipsa pergere uideatur, medio in cursu deficiet, om-
 nia imperfecte & sine ratione cogitans & aggrediens.
 Quod si ipsam adeat uiam iustificationū, uel, ut uerius
 dicam, adire se simulet, hoc est, diuinorū obseruantiam
 mandatorū, quia tamen illius mens flectitur ad sinistra,
 cessabit prorsus atq; deficiet, ut neq; quid praecipit sit
 intelligat, neq; operetur iuxta legislatoris uoluntatem.
Si spiritus potestatem habentis ascen-

128 OLYMP. IN ECCLESIAST.
derit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio cessare faciet peccata magna.

Spiritus potestatem habentis est diabolus princeps mundi huius, & dominus filiorum inobedientiae, qui nulla coacti necessitate, sed electione libera uoluntatis sese ultro subiecerunt illius dominationi atque tyrannidi. Inquit ergo: Si te ad supernae patriae beatitudinem cogitatione ac studijs erectum, irruens ex aduerso spiritus potestatem habentis, deturbare conetur ad inferiores semitas mundi huius, omnes illi aditus praeclude, omnes obstrue sensuum operationes, ut neque per oculos, neque per aures, neque per linguam, neque aliunde admittatur. Primis namque affectionum sublatis principijs atque causis, nulli prorsus orientur effectus. Quod si quid ad ipsa mentis penetralia callidus hostis ueneni transfuderit, tu tamen in uestigio tuo consistens, locum stationemque ne deseras: ita ut temperantia munitus, procul libidines, stupraque repellas, odiumque coerceas charitate, stationesque singulas uirtutum strenue tuearis. Si enim casus requiescere super te spiritum potestatem habentis, mita & magna peccata super animam tuam facile aggregabis. Aliter. Si animam tuam curaueris adhibita uirtutum diligentia, plurima sedabis. Talis est enim uirtutum curatio, ut cohibere possit spiritum habentis potestatem, ne te superueniat & conculcet.

Est malum

Est malum quod uidi sub sole, quasi non spontaneū egressum sit à facie potentis. Stultus traditus est sublimitatibus magnis, & diuites in humilitate collocabuntur.

Literali sensu, aliam se uidisse ait iniquitatem in humanis rebus, principes scilicet uiros ac magistratus, inuitos quidem quasi metu coactos maioris alicuius potestatis, eos qui stulti sunt gloria honestare, fortunas uero locupletū ciuiū populari sectioni addicere inuita proscriptio: sepe enim principes ciuitatis ac magistratus, regijs edictis contra uoluntatem suam obedire coguntur. Mystico autē intellectu, sponte sua homines atq; electione semel uoluptatis uia ingressi, inuiti mox facere plurima compelluntur, urgente eos diabolo, qui potestatem habet super filios inobedientie, ut tanquam iniquam detestentur ac accusent iustissimam dei prouidentiam, ita stulte interrogantes: Ut quid insipientes in sublimes dignitatū gradus conspicui efferuntur? contra uero qui honesto loco nati gentilitijs polleant opibus, in paupertatem deiciuntur? Cum itaq; cæci mortales sponte primum nostra uolentes, hausto uoluptatis poculo ebrietatē contraxerimus, tum surrepit ille callidus potestatem habens, subijcitq; nobis quæ inuiti faciamus, ebrietatis nebula occupati: cuius generis sunt libidibus pollui, rixari, percutere. Neq; enim qui ebrij fiunt, talia se facturos cogitant, sed ebrij iam effecti, uel inuiti

130 OLYMP. IN ECCLESIAST.
cōpelluntur ad huiusmodi flagitia perpetranda: ita &
uoluptatis studio traditi, scandalizantur sæpe de inaccē-
cessis dei iudicijs, ac contra diuinā sapientiam linguam
temere exertamus.

Vidi seruos in equis, & p̄cipes qua-
si seruos ambulare super terram.

Vitæ mutabilitatē & conuersionem nobis contem-
plandam proponit, ut à mundanis rebus incertis, ad sta-
bilem illam cœlestem beatitudinē nos conuertat.

Qui fodit foueam, incidet in eam.

Locus hic totus soli uacat mystico intellectu: aliter
enim semper hoc non contingit, ut qui foueam fodit in
eam cadit. Inquit ergo: Peccator suam animam prius
excruciat: qui enim diligit iniquitatē, odit animā suam:
& unusquisq; ob ea quæ peccauerit, punietur. Ipse etiā
Moyſes legislator ita faciundum sanxit in homicidam,
Num. 35 uidelicet: Facite illi eo pacto quo is contra proximum
suum malignatus est.

Et qui dissipat sepem, mordebit eum
coluber.

Sepes animæ, lex est diuina, & metus, uerāq; lega-
lium sensuum cognitio. Qui ergo legem dei contem-
nit, & diuina præuariat mandata, qui falsa cogni-
tione decidit in peccatum, cuius opifex est ipse callidus
serpens, iste incautus ac diuina cassus gratia, morsus
serpentis perpetuetur.

Qui extrahit lapides dolebit, & as-
figetur

fligetur in eis.

Qui sibi domum uirtutibus extruit, lapides congregat, ac bene ædificat: qui uero uel secordia, uel uana clatione demolitur ac soliat quæ prius erant extructa, lapides aufert, angiturq; miser, dolet ac periclitatur. Aliiter. Lapidēs sancti apud prophetã Zachariã, sancti homines sunt. Qui ergo huiusmodi lapides eximit, hoc est persequitur sanctos atque interficit, labore affligitur, hoc est, perniciem sibi attrahit: sicut Herodes fecit qui Ioannem Baptistam gladio percussit.

Ligna scindens periclitabitur in eis, si exciderit ferrũ, & ipse faciem conturbatus est, & fortitudines corroborabit, & superflua robusti sapientia.

Per symbola & sensibilia, ad spiritualia nos perducit. Inquit ergo: Qui sua fretus doctrina, ueluti ferro quodam utens, scindere ac cõminuere aggreditur diuinas scripturas, quasi ligna quædam bene olentia: si forte decidat & aberret ab intentione spiritus sancti, neq; secundum legislatoris mentem recte ac fideliter eas interpretetur, sed à ratione procul exorbitet, in magno est periculo, ne in perniciosas hæreses impingat, faciemq; doctrinæ suæ confundit, & animas auditorum. Quod autem ait, & fortitudines corroborabit, ita intellige: hoc est, aduersantes ualidiores efficiet: ex ijs enim erroribus, quos interpret aliquis ac magister in doctrina uerbi admisit, ualidiores assumunt uires, qui ex aduersæ

so loco secum disputantes contendunt. Qui uero fortis extiterit in opere & sermone, ita ut cum sapientia eloquatur, habet omnino multum, atque adeò aliquid amplius quam cæteri, ut scilicet in scindendis lignis nequaquam periclitetur. Nam qui tantummodo potens fuerit in sermone, ac uolubili præditus lingua, sophisticis autem captiunculis abundet, uacuuus diuina sapientia, ex cadente ferro periclitabitur, in cadendis quæ superius diximus lignis.

Si mordeat serpens in silentio, nihil est amplius excantanti.

Qui clam peccat, nec emissa uoce palam suo de peccato gloriatur, siue is agendo perperam delinquat, siue in corde suo impium dogma hæreticumque concipiat, poterit tamen in melius emendari, cum nondum ad effrenam peruenerit impudentiam. Neque sanè nimium laborabit in eo reuocando, quicumque salutari doctrina excantare aggrediatur uirus inferni serpentis. Aut ita intellige. Si peccati serpens mordeat in silentio, hoc est, ita ut peccator admissum scelus confiteri nolit, nullam poterit salutem præstare qui sancta excantatione curandum suscipiat, sua peccata non confitentem.

Verba oris sapientis gratia, & labia stulti demergent ipsum. Initiū uerborū oris sui stultitia, & ultimus error eius malus: & stultus multiplicabit uerba.

Paulus apostolus cupiens eos quos in fide erudiebat sapientes

Sapientes esse, ita ad eos scribit: Sermo uester penitus sit
 in gratia, sale conditus. Sermo enim sapientis neq; au-
 sterus est inhumanus ue, neq; mollis & dissolutus, sed
 gratia multa conditus, ita ut pariter cohibeat, neq; sta-
 nat auditores diffluere. Labia uero stulti, hoc est uerba,
 mortem illi perniciemq; conciliant. Nam & sua ipsius
 anime noxius est stultus, & animas quoq; auditorum
 corrumpit. Demersio enim de qua hic loquitur Ecclē-
 stastes, ad æterna referenda est supplicia, iuxta illud:
 Præcipita domine, & diuide linguas eorum. Stultus ue
 ro cum insipienter loqui incipiat, circūfertur & errat
 in stultitia cordis sui, finemq; sortitur malum. Sed &
 uerba, inquit, stultus multiplicat, hoc est, incassum bla-
 fterat et nugatur, siue multa loquatur, siue pauca. Mul-
 titudo enim hoc loco, pro nugacitate ponitur. Nam qui
 nil boni loquitur, nihil utile etiam in paucis uerbis nu-
 gatur. Quod si quid tamen interdum uideatur boni lo-
 quitus, cum deinde mores orationi non consonēt, et hic
 quoq; nugatur, cū planē ignoret quid loquatur, quid uē
 bene agendo comprobet & confirmet. Oportet enim
 eū qui bene dicat, prius facere, ac deinde alios edocere.
 Multiplicat ergo uerba, hoc est, siue multa siue pauca
 loquatur, suo illo sermone importunus est ac molestus.

Nescit homo quid factum fuerit, &
 quid futurū sit post ipsum, quis renun-
 ciabit ei: labor stultorū affliget eos, ne-
 scit pergere in ciuitatem.

Psal. 54

Et si multa iam nouerimus quæ facta sunt ante nos, tradita nobis à sanctis patribus perlegētes, qualia sunt, in principio creauit deus cœlum & terrā, & per multa alia: licet etiam per fidem sciamus quæ sunt futura, ut de iustis puta, atq; iniustis, quod resurgent, hi quidem in uitam, hi uero in mortem poenamq; æternā: tamen omnia nequaquã scimus, sed quedam: Ex parte enim cognoscimus, inquit Paulus, & ex parte prophetamus. Quis autē nobis ea quæ post sunt renūciabit? hoc est, futura, utputa, num filios genituri simus, an genitos iam liberos amissuri, nobis ne in patria, an apud externos moriendū sit, exiguo ne spacio an contrā longinquo futuri simus in uita. Idcirco qui solliciti sunt hæc rescire, uel per auguria, uel per natalis obseruationē diei, uel per mendaces alias huiusmodi diuinationes, & qui cætera demunt scire affectant, quorū habere certam cognitionem non possumus, in uanum laborant, inutilemq; sibi desumunt operam. Hæc autem fermè cuncta stultis contingunt, propterea quod minime norunt pergere in ciuitatem, hoc est, optimæ ciuitatis normā sibi ad uiuendum proponere, neq; persequi uolunt ecclesiæ simplicem fidem, pulchramq; pergere in ciuitatē supercœlestem scilicet Hierusalem, cuius opifex & autor est deus.

Væ ubi ciuitas cuius rex iunior, & principes tui mane comedūt. Beata es terra, cuius rex filius liberorū, & principes tui uescuntur tempore suo in fortitudine

titudine, & non confundentur.

Literalis quidem sensus, miseram censet ciuitatem, cuius rex instabilis habet mores iuuenum ritu, & cuius principes dimissis publicis negocijs curisq; ciuilibus, prima irrumpeute aurora poculis comessationibusq; indulgent. Nam qui mero & crapula sese insarciunt, quiq; leues sunt & parū sibi constantes, neq; regno, neq; principatibus alijs gerendis sunt apti. Beatam uero iudicat regionem, cuius rex sit filius liberorū patrum, hoc est, qui sit officiose ac liberaliter educatus, quiq; probæ educationis mores conseruet, ut nihil penitus uelit, quod seruale sit, quod illiberale, quod turpe, & cuius principes regionis omni studio curant quæ ad cōmoda subditorū pertineant: modeste prætereā, suoq; tempore uescuntur, non ijs quæ ad uentris & gulæ gratiā cōparentur, sed quæ uirile robur bonamq; ualitudinem pariant ac tueantur, hoc est, quæ necessaria sint. Tales enī principes insitam pectoribus gerentes iustitiam, iustumq; iudicium iudicātes, nulla unquā ignominia cōfundentur.

Mystico autem sensu ac morali, anima rationalis est ciuitas, huiusq; ciuitatis rex intellectus: qui si fuerit iuueniliter leuis atq; inconstās, motusq; suos quasi principes quosdam habuerit gulæ ac uoluptatibus indulgētes, uel proculdubio adiunctū habebit: sin uero rex intellectus sacris enutriatur disciplinis, uerè filius est liberorū, & motus habet rationū, qui congruo tempore omnia exequuntur, tam quæ ad corporis curā spectant, quàm quæ

ad animæ faciunt mentisq; solertiam. Quod si ciuitas hæc et prouincia, quam animã nuncupamus, ita uiuat, ita se regat, bonisq; profectibus roboretur, nulla unquã turpi nota ignominiaq; foedabitur.

In plenitudinibus humiliabitur contignatio, & in desidia manuum stillabit domus: in risu faciunt panem, & uinum lætificat uiuentes, & pecuniæ obediunt omnia.

In parabola nos erudit, hortans ne contemnamus operari bonũ, ne spiritualis nostræ domus, hoc est, animæ, contignatio, id est firmæ ac cõnexæ rationes humiliantur & corruant, ita ut domus ipsa perfleret, de fluctibus undique uitij conturbata, atque ita si quas habebamus prius uirtutes, ex desidia & inertia amittamus. Oportet ergo assidue inspicere nostram hanc domum, neq; solum ea respectare quæ bene hætenus gessimus, sed oculos ad contignationẽ, hoc est, ad supremũ finem erigere. Nam qui segnius sese habet ad capeffendas uirtutes, ad solam uoluptatẽ oculos animumq; cõuertunt, occupanturq; circa id quod hominũ quamplurimi suauelatumq; opinantur, palamq; iactant comparari pecuniæ oportere, cum argento dicant omnia esse subiecta.

Aliter. Desides ociosi q; homines sinunt stillare domum suam: qui uero aguntur sanctis ecclesiæ institutis, pane quodam mystico uinoq; aluntur: cuius uirtute confirmati, demonis aduersantis insidias facile ridere possunt.

sunt, scientes quod uniuersi mundi machina argēto subiecta sit, hoc est, dei uerbo propter nos incarnato, quod argenti appellatione sacra uocat scriptura. Sciendum uero est quod nomine panis, omne siccum alimentū solet eadem scriptura designare: sicut & uinū uocat, aut aquā, quod insitam humiditatē habet. Hoc significare uoluit Moyses, cum quadraginta diebus, quibus legem accepit, neq; panem, inquit, comedi, neq; bibi uinum, hoc est, neq; siccum, neq; humidum quicquā gustauit.

In consciētia tua regi ne impreceris, & in secreto cubiculi tui ne impreceris diuiti. Volucris enim cœli asportabit uocem tuam, & qui habet alas sermōnem tuum renunciabit.

Volucres cœli sunt qui putent esse animam ipsam, uel spiritum nobis insitum: habentem uero alas, aut spiritum sanctum qui apparuit in columbe specie, quiq; omnia complet, omnia nouit, aut ipsos sanctos angelos. Contra uero nonnulli habentem alas, pro diabolo accipiendum dicunt: uolucres uero cœli, parentes diabolo aereas potestates. Secundum uero utranq; expositionē ita intellige. Ne regi, neue diuiti impreceris, ac ne in penetralibus quidem. Tua nanque maledicta excurrens fama deferret ad illius aures, cui tu malum imprecatus fueris. Imprecari uero quempiam dicimus, cum malum aliquod uel sibi, uel proximo aduenire uotis exposcit.

CAPVT XI

Esa. 58

MITTE panem tuum super faciem aquæ, quia in multitudine dierum inuenies illum.

Scriptum est: Frange esurienti panem tuum. Cæterum panis appellatione, omne genus elemosynæ designatur. Dicit ergo Ecclesiastes: Cum lacrymis & misericordie affectu facito elemosynam: huius enim fructus tecum permanebit in seculum. Aliter. Aquas pro hominum conuentuunculis & congregatione solet appellare scriptura, iuxta illud: Libera me de aquis multis & de manu filiorum alienorum. Inquit ergo: O tu quisquis es diuine legis interpres ac doctor, alimentum uerbi quod tibi gratia spiritus sancti liberaliter dedit, sine ulla intermissione pauperibus & egenis imparti, premium ministerij huius relaturus, ut cum deo uerbo uiuas iunctus in secula.

Psal. 143 Da partem ipsis septem, partem quoque dato & ipsis octo, quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

Qui credit ueteri testamento, partem dedit ipsis septem, propter sabbati cultum qui in lege ueteri continetur, quiq; tunc spiritali sanctificatione perficitur, cum à peccatis desistimus ac requiescimus. Qui uero nouum recipit testamentum, partem suam dedit & ipsis octo, propter dominicam resurrectionem, quam octauo celebrat

mus die, hoc est, sabbatū insequente, ut primo quodam
 initio resurrectionis seculiq; futuri. Inquit ergo: Recipe
 actus ac nouū testamentū. Vel aliter. Nostræ huius
 uitæ tempus septem dierum numero designatur. Inquit
 enim scriptura: Requieuit deus die septimo ab omni o-
 pere quod patrarat. Initiū uero futuri seculi, octaua est
 dies, cuius symbolum nobis est dominica resurrectio.
 Quod ergo nos monet Ecclesiastes, hoc est: Modeste,
 inquit, uiue in præsentī seculo, & thesauriza tibi per
 operum bonorum exequutionē, quæ ad futuræ uitæ bo-
 num pertineant, atq; ita partem ipsis septem dato, &
 ipsis octo. Aliter. Septē dona spiritus numerat Esa-
 ias. Potest igitur christianus populus apposita quadam
 collatione per septenariū numerum designari, cum se-
 ptem spiritualibus donis ditatus fuerit. Octonario au-
 tem numero designabitur populus Iudæorū, qui octauo
 die circuncisionis accepit signum. Inquit ergo: Confer
 elemosynam in omnes homines. Quod autem inquit,
 quia non cognoscis quid mali futurum sit super terram,
 ad omnes potest accommodari expositiones, quas modo
 attuli, ita uidelicet. Recipe duo testamenta, ut ignoran-
 tiæ pariter ac nequitie tenebras procul abs te repellas.
 Vel, modeste age quæ ad huius pertinent uitæ officia,
 cogitans assidue & de futuro seculo. Neque enim nosti
 quam grauiam reposita sint tormenta ijs, qui neq; septe-
 narijs partem suam dederunt neque octonarijs. Vel,
 elemosynam omnibus confer in cordis tui simplicitate;

Gen. 2

140 OLYMP. IN ECCLESIAST.
neq; enim nosti, quis hominū uere indigeat, quis uicissim
mulata paupertate per auaritiā petat.

Si repletæ fuerint nubes pluuiā, in
terram effundunt: & si decidat lignum
ad austrum siue ad boream, in loco ubi
ceciderit lignum ibi desidebit.

Deut. 32
Prima quidem particula huius loci, literaliter sensu
potest ad eleemosynā referri: quia sicut nubes iussu di-
uino imbrem super omnes homines spargunt, ita con-
uenit eleemosynā cunctis hominibus impartiri. My-
stico autem & sublimiori sensu, nubes pro sanctis uiris
accipiuntur, quorū unus fuit Moyses, qui dicit: Expecte-
tur ut pluuiā eloquiū meum. Sancti ergo repleti diuino
uerbo, quale scilicet factum est ad Osee, sanctosq; alios,
effundunt fecundū imbrem, non super solam Iudæam,
sed & in omnem terram in quam exiuit sonus eorum.
Et hæc quidem de prima particula loci huius, quæ ad
pluuiam pertinet. Ligna uero in scripturis sacris signifi-
cant modo iustos uiros, modo etiam peccatores. Auuster
autem accipitur pro illustri loco ac lucido, uel pro ue-
rissima illa luce, quæ est Iesus Christus dominus deus
noster. Contrā uero Boreas pro caliginoso ac tenebras-
rum pleno accipitur loco, proq; ipso diabolo, qui in te-
nebris habitat. In quocunq; igitur loco seu illustri seu
tenebroso, hoc est, siue in turpi scelerū statione, siue in
honestā uirtutum deprehendatur homo cum moritur,
in eo gradu atque ordine permanet in æternum. Nam
uel

uel requiescit in lumine felicitatis æternæ cum iustis & Christo domino, uel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe mundi huius diabolo.

Qui obseruat uentum non seminat, & qui considerat nubes non metet. Sicut non est qui sciat quæ uia sit spiritus, neq; quomodo compingantur ossa in uentre prægnantis, ita non cognosces opera dei quotcunq; faciurus est.

Qui uentos obseruant, sationi minus incumbunt. Plerunque enim contingit, ut qui hodie perflat uentus, crastina die sit quieturus: aut contra bacchaturus sit die crastina, qui hodie conquiescit: hodie cum pluat, cras erit aër serenus. Non oportet ergo uentos obseruare, sed spe bona sationem facere, deo confidentes auctori bonorum omnium. Nam si præ obseruatione nubium ac uentorum differamus sationis tempus, irritam deinde messem experiemur. Sed etiam si maxime uelimus, obseruare nõ possumus aëris qualitates: neq; enim scimus uiam ipsius spiritus. Sapienter nanq; ac uarie deus humanis consulit rebus. Neque aliter ignoramus dei erga nos consulta & dispensationes, quàm & ossa quæ compinguntur & gestantur in uentre prægnantis. Quis enim nouit, masculus ne ibi delitescat an foemina? integrum ue gignatur, an parte aliqua corporis imperfectum? Quod si ignoramus quale nam sit quod in utero genitricis compingitur, multo ignorabimus magis, qua

nam ratione offula illa, quã embryon uocant, in corpus animalis coalescat & cõformetur, quo etiam pacto ossa componãtur, quõue totius corporis sibi congruat harmonia. Inquit ergo: Tu quoq; ne tantopere sis sollicitus curioso quærendo cui sis eleemosynam daturus, cui non daturus, ut puta fidelis ne sit ille an infidelis, iustus ne an iniustus. Etenim si pendebis animo ista disquærens, amittes sationis tempus, neq; inuenies in tẽpore messis quod metas. Sine ulla itaq; dilatione temporis, in simplicitate cordis tui eleemosynam confer: neq; enim scis an spiritus eum uiuificet, quem tu fortasse putas iniustum, contraq; illum à se repellat, quem tu iustum existimas.

Mane semina semen tuũ, & uespere ne cessat manus tua, q̃a nescis magis ne puenturũ sit hoc an illud: quod si utraq; in idem tendant, bonum hoc erit.

IOHN. 9 Qui tenebras ignorantie ab intellectu suo procul expellit, cum sit in ipso principio uirtutũ, mane primo sationem facit, iuxta illud: Donec dies est operamini. Quod si hic ad finẽ permaneat, officiose uiuens, secundo dum uirtutẽ operatus dici potest usq; ad uesperã, ita ut manũ suam ab opere non remiserit neq; cessarit. Inquit ergo: Virtutem aggressus, perseuera usq; in finem: neq; enim nouisti quenã ex tuis bonis opribus placitura sint iudici, illãne que iuxta carceres peregisti, an ea que iam perductus ad metam. Quod si utraque eodem pariter modo deo approbentur, bonitatis & perfectionis plena

plena censebitur huiusmodi operatio. Aut aliter ita intellige. Ab ineunte pueritia operare uirtutem, neque dixeris, nunc adolescentior cum sim, fruam delicijs quas habet uita: poste a uero cum ad senectutem peruenero, ad poenitentiam me conuertam: nequaquam enim nosti quid tibi euenturū sit, aut quando tibi aderit finis uitæ. Est itaq; operæ precii operari semper uirtutem, summaq; contentione ad hanc assequendam conari. Oportet etiam sæpe deum precari, ut quæ ipsi operamur, suæ sint maiestati placita & bonitati.

Dulce lumen, & bonū est oculis uidere solē. Si annis multis uixerit homo, in omnibus his lætabitur & recordabitur opera tenebrarū: quoniā multæ tenebræ erunt, & omne quod aduenit uanitas.

Docet nos hoc loco Ecclesiastes quale sit illud mane, quo nos hortatus est sationem facere: hoc est, suauis prorsus ac dulce oculis ipsius intellectus. Mane inquam illud, quod producit iustitiæ sol, animas nostras interno splendore illustrans. Sicut qui solem hūc sensibilem uident, per ipsius lumen uisibilia intuentur, atq; ita sensus ipsos uarijs officijs intendunt: qui uero solem nō uident in tenebris desident ociosi, eo quod non uideāt quæ solis lumine illustrantur: ita pari ratione & qui intelligibiles contuetur solem, lumen in mente sua recipiūt, per quod planè uident atq; cognoscunt quæ ad eiusdem solis uoluntatem sibi agenda sunt, quæ ue etiam dimittenda. Is

autem qui ad diuini uerbi sententiã uiuendum sibi constituat, tametsi multos annos uersetur in uita hac, quæ difficilis fermè ab omnibus existimatur, anima tamen sua uoluptate lætitiãq; perfunditur, cum non solum complectatur animo & intelligat quæ agenda sibi sunt in practico uitæ cursu, uerumetiam mente pacatissima contempletur pulcherrimas illas species, quæ à materia sciunctæ, solo intellectu percipiuntur. Speculatur autè hæc, lucidissimis iustitiæ solis fulgoribus illustratus. Neque uero tantũ hæc ipsa contuetur, uerum reputat animo & tenebrarũ dies, qui in futuro seculo sunt impios comprehensuri. Et cum meminerit dies illos perennes fore, peccatoresq; ipsos post rerum omnium uanitatẽ uenturos ad æterna supplicia, omni studio & contentione declinat à malo, bonumq; operatur.

Lætare iuuenis in adolescentia tua,
& bonis fruatur cor tuũ in diebus adolescentiæ tuæ, & immaculatus deambula in semitis cordis tui, & in uisione oculorum tuorum.

Cũ dicat ambula immaculatus in semitis cordis tui, planè ostendit quod ad spiritualẽ lætitiã hoc loco iuuenem cohortatur. Iuuenẽ uero intelligit, qui sit animo robustus ac fortis, & qui tutò possit atq; intrepide contra diaboli colluctationes in campũ descendere, aptum exuere antiquũ hominem, nouumq; induere, qui sit ad imaginem dei factus. Hic autem qui ambulat immaculatus in

latus in semitis cordis sui, hoc est, animam in tuto loco
 constituens mentemq; purificans, habet utiq; & puros
 sui corporis sensus, redditurq; aptissimus ad mirabiles
 pulchritudines contēplandas, letitiam summam perci-
 piens in spiritali adolescentia, internaq; mentis perspi-
 cua uisione. Quia uero mascula nomēclatura per sepe
 scriptura utitur in his locis, in quibus foeminas eque ac
 uiros ad uirtutē hortatur, sciendum est quod à principa-
 liori parte ac sexu orationē aggreditur: mulieris nanq;
 caput est uir: una uero utriq; animæ est substantia, &
 unum sumus omnes in domino, cum foeminei sexus uir-
 rilisq; differētia ad corpus solum pertineat. Quare etsi
 hoc loco adolescentem solum uideas adhortationē acci-
 pere, sub huius tamen adhortationis lege foeminas pu-
 tato eque ac uiros ipsos cōprehendi. Verba quoq; illa
 Pauli apostoli, quibus inquit: Despondi uos uni uiro uir
 ginem castam exhibere Christo: tam ad uiros pertinere
 quàm ad mulieres existimato. Et cognosce in his omni-
 bus, quod ducet te deus in iudicio.

2. COR. 11

CAPVT XII

T remoue iram à corde tuo,
 & abducito malignitatē à car-
 ne tua, quoniam iuuentus &
 amentia uanitas. Et memeni-
 to creatoris tui in diebus adolescentiæ
 tuæ, antequam ueniant dies afflictionis

146 OLYMP. IN ECCLESIAST.
& anni, in quibus dices, non est uoluntas mea in eis.

Hoc loco in memoriã nobis reuocat diuinũ iudiciũ, loquiturq; tanq̃ autoritatẽ habens: Remoue iram à corã de tuo. Potes enim cum sis præditus ratione, iracundiã frenare. Malignitatẽ uero carnis, accipit pro omni peccato. Nã et Apostolus opera carnis uocat opa peccati. Præcipua uero malignitas carnis est ipsa libido. Passiones uero quas dicimus, sunt motus incõstantis animi ac iuuenilis. Animo autẽ iuuenili anetia ferẽ plerunq; annexa est, quæ nihil est aliud quàm mera uanitas. Inquit ergo: Si uelis exuere hũc iuuenilem animũ, & petulantis superbiæ motum freno cõpescere, indelebile dei memoriã conseruato. Dies autẽ adolescentiæ, præsentis uitæ dies significãt: uerẽ stultitiæ dies, si ad perfectiõnẽ cõparentur futuriæ uitæ. Si enim in præsentis uitæ memoriã dei abieceris, incumbit iam tibi tẽpus punitiõnis, quod diem uocat afflictionis, cum peccatores tunc puniendi sint, & tunc dices, non est uoluntas mea in ipsis. Nullus enim cũ torquetur, tormẽtis carere nollet. Qui ergo in hac uita non secutus domini præcepta, sed suas cupiditates, ex amentia et animi imperfectione facit ea quæ uult, in tẽpore punitiõnis torquetur ita ut nõ uult.

Anteq̃ obtenebrescat sol & lumẽ & luna & stellæ, & reuertant̃ retro nubes à pluuia, in die in qua cõmouebunt̃ curstodes domus, & in obliquũ deprauati fuerint

fuerint uiri fortitudinis, & cessauerint molentes, quoniã ad paucitatẽ redacti fuerint, & obtenebrescẽt quẽ aspiciunt per foramina, & occludẽt ianuas in platea in infirmitate uocis molentis.

Audiui quempiam qui uerba loci huius putaret ad particularẽ uniuscuiusq; interitum pertinere: alium qui ad uniuersalẽ mundi consumptionẽ: alium item qui ad altiorem sensum referret: quẽ omnia paucis omnino uobis explicabo. Orationem cõuertit Ecclesiastes ad eum quem admonendũ suscepit, aitq;: Rationẽ habeto tuẽ salutis, eamq; curato diligẽter, donec uti potes libero uoluntatis arbitrio, integrũq; tibi est ad uirtutẽ accedere. Post hanc etenim uitã tibi accidet non sicuti uis, sed torqueris sicuti non uis. Rationem itaq; tui habeto ante obitum diem, antequã scilicet tibi sol obtenebrescat, & luna & stellæ: huiuscemodi enim tenẽbræ unicuiq; contingunt in extremo uitæ obitu. Tu itaq; curato salutem tuam, priusquã in aquã terramq; soluaris. Corpus enim hoc nostrum quod ueluti nubes quædam uidetur animæ superincumbere ac superpositũ esse, defunctis nobis in similia elementa resoluitur, aquam scilicet atq; aërem. In ipso etiã mortis die domus, hoc est, animæ custodiã cõmouentur, & in obliquum declinant, ac remittuntur quæ prius rectæ ac intensæ fuerant rationis uires, quæ hoc loco uiri fortitudinis nuncupantur: dolent enim ac conturbantur in ipso formidabili à corpore nostro exitu.

Possunt & custodes domus intelligi, corporis nostri
 materiales oculi ac sensibiles, qui in mortis articulo con-
 tuendi uires extinguunt sentiunt. Tunc etiam molentes op-
 ciosi sunt, hoc est, dentes ipsi ac molares, qui inditos ori
 cibos molunt atq; cōminuunt: non quod prorsus nume-
 ro pauci fiant, sed quia ad paucitatem uirtutis officijq;
 deueniant. Pupillae quoq; oculorum, quae ueluti per for-
 ramina quaedam prospiciunt, tenebris obducuntur, cum
 meatus omnes & operationū uiae, quibus usi sumus in
 uita, penitus occluduntur. Incipit enim tūc homo tenui
 uocis filo ac infirmo loqui, cū in extremo respirat, uoce
 uix egreg; & per dentes resonāte. Prius itaq; quā te
 hęc mortis incōmoda cōprehendant, cura ut in officio
 sis, opererisq; uirtutem. Aliter ad uniuersalē mundi
 finem ita hęc accōmodare poteris. Sicuti per uerbum
 dei creatura mundi creata est, ita & diuino iussu quan-
 doq; resoluetur. Cum enim ad seculorū finem mundus
 peruenerit, superuacuuus erit usus luminariū: tunc plu-
 uia opus non erit quae irriget terrā, sed nubes quodam-
 modo à pluuia retro cōuertentur, hoc est, pluuiam nubi-
 lam dabunt: uel cum pluuia pariter soluentur & euas-
 nescent, cum neq; nubium neq; imbrium usus aliquis sit
 futurus: uel tunc in aliud ministerium domino deo obed-
 dient, uehicula fortasse gestandis sanctis effectae. Tunc
 & custodes domus cōmouebuntur, hoc est sancti, for-
 titudinis uiri hoc loco nuncupati, qui tunc in obliquam
 paulisper declinabūt & secedent, propter antichristū:
 non quod

non quod penitus rectitudinē iustitię remissuri sint aut
 casuri. Ipsi enim sunt custodes ecclesię & mundi huius,
 quorū præsidio consistit & conseruatur. Tunc & mo-
 lentes redigentur ad paucitatē. Molentes pro ipsis Iu-
 dæis accipiendi sunt, qui tanquā in pistrino molentes,
 graue legis iugū laboriosumq; pertrahunt. Redigentur
 autem ad paucitatē, quia præter paucos, cæteri omnes
 ad fidem Christi conuersi erunt. Tunc enim saluus erit
 omnis Israël, hoc est, plurimi ex Israël. Tunc pauci illi
 qui ad fidem Christi non accesserint, qui nunc dici pos-
 sunt modicū quid per foramina literę legalis aspiceret,
 cæcitate ultima caligabūt & tenebrescent, cum in ipso
 errore penitus fuerint confirmati, & uiuentes in obli-
 natione & contumacia, ianuam salutis sibiipsis occlu-
 serint. Platęam uero siue forum pro præsentī uita intel-
 lige. Illud autē patientur Iudæi quod superius dictū est,
 eo quod permanserint contumaces in infirmitate uocis
 molētis, hoc est, legalis literę. Grauis enim lex est, atq;
 etiam debilis & infirma, cum iustificare neminē possit,
 sicut & Apostolus inquit: Infirmitas enim legis, in qua Rom. 8
 infirmata est propter carnem & quę sequuntur.

Et cōsurget ad uocem passeruli uel
 auiculæ, & humiliabuntur omnes filiæ
 cantici, & ab altitudine uidebunt & stu-
 pore in uia.

Hoc loco sapiens noster Ecclesiastes loquitur de ex-
 tremo iudicij die, quando mortui consurgent in iussu

Et uoce tubæ arch. angeli. Iussu autem passeris, hoc est,
 uerbi, quod carneū corpus assumpsit, qui propter solita-
 riam suam in cruce mansionē de seipso dixi per pro-
 phetā Dauid: Factus sum sicut passer solitarius in tecto.
 Tunc humiliabūtur filiæ cantici, hoc est, animæ ratio-
 nales mortalium hominū, quæ in delicijs & in uoce orga-
 ni & cantus suauitate, musicisq; instrumentis oblecta-
 tæ nimium fuerint. Aut animas intellige falsa docentium
 magistrorum ac mendacium prophetarū, quæ sonora uolu-
 bilitate uerborū quasi dulci quodam cantico, perniciose
 uoluptate occuparint aures et animū auditorū. Sed
 & ipse Iudeorū animæ, quæ filiæ sunt cantici prophe-
 tarū, humiliabūtur, quoniā non audierūt canentes pro-
 phetas & uocantes eas ad fidē Christi: sicut cecinit Esa-
 ias: Cantabo dilecto canticū dilecti: & quæ sunt generis
 eiusdem. Omnes itaq; prædictæ peccatorū animæ, sed
 fortasse et iustorum animæ admirabūtur et obstupescunt,
 quando adducētur in uiam iudicij, & uidebunt ex alto
 uenientem in nubibus filiū hominis in gloria patris sui.

Florebit amygdalus, & pinguescet
 locusta, & dissipabitur capparis.

Cum præsentē uitam animo Salomon reputaret, in
 Cantico canticorū inquit: Hyems transijt: tristitiā uitæ
 huius ac turbulentiā denotans. Ver autē nominauit suo-
 ranturā in splendore gloriæ uitam iustorum. Sequitur enim:
 Flores uisi sunt in terra nostra. Idem ergo nunc sibi in-
 mentē uenit, atq; ait, quod tunc in gloria resurrectionis
 florebit.

florebit amygdalus, pinguescet locusta, & aperietur capparitis (ita enim alius interpretes exposuit.) hæc autem omnia Vere ipso proueniunt. Ait ergo, futuram uitam uerno tempore esse maxime comparandam. Aliter. Qui agriculturæ sunt periti, aiunt ante cæteras arbores efflorere amygdalū, & reliquarū postremā folia exuere, ut uideatur quodammodo frondibus uirere perpetuis. Scimus autem nuces amygdalas triplices esse. Nam extrinsecus uiridem calicem lignæ & testæ, siue duriori putamini impositū habent, cui nucleus inest, quem comedimus. Talis uero est homo è corpore, anima, spirituq; cõpositus. Inquit ergo: Tunc florebut iusti sicut amygdali, habentes in uigore & gloria, corpus, animā & spiritū. Aliter. Virga Aaron quam germinasse credimus, nuces protulit, gerens signū saluatoris domini Iesu Christi, qui uirga fuit egressus è radice iesse. Ait ergo quod in futuro seculo sacer florebit sermo dignus auditoribus, perfectam tribuens doctrinā. Iustis igitur in hoc gaudio cõstitutis, locusta pinguescet, hoc est peccatorū corpora depascetur infernus, ita ut pinguescere uideatur. Locusta enim hoc loco suppliciiū figurat & pœnā, quia & locustis deus Aegyptios deuastauit. In hoc itaq; statu rebus constitutis, florentibus inquam iustis, peccatoribus autem traditis ad æternū suppliciiū, dissipatur capparitis & euanescit. Quæ cum amarorē quendam & falsedinē habeat, anxietatē figurat sollicitudinēq; peccati. Ipsum uero peccatū, priuatio quædā cum sit, neq;

reuera subsistat: in nihilū redigetur atq; cessabit, cum homines exacto iudicio, amplius in hoc mundo peccaturi non sint.

Quoniam iuit homo in domū æternitatis suæ.

Psal. 119

Inquit propheta Dauid: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est: non perpetuam habitationē, sed incolatū uocans præsentem uitam. Tunc ergo, inquit, cōmigrans homo è præsentem incolatu, in æternam suam domum, hoc est futurum seculum perueniet.

Et circūierunt in foro plangentes.

Tunc & qui fuerunt in hac uita peccatores, plorabunt & se percutient. Forum uero siue platea præsens dicitur uita, propter crebras rerū uices ac mutationes.

Anteq̃ euertatur funiculus argenti.

Orationem conuertit ad auditorē quem admonendum suscepit, aitq;: Cura adolefcens ut pijs operibus tuaq; probitate seuerum uenturum iudicem tibi placabilem reddas atq; demulceas, antequam per supremam iudicij flammā deleantur huius mundi diuitiæ, funiculusq; auaritiæ scindatur, qui materiam præbet omnibus peccatis ad homines implicandos: radix enim malorum omnium auaritia perhibetur. Antequā igitur excedas ab hac uita, in qua uiget dolosa pecunia & auaritia studium, dispone omnes operationes tuas, ut securus iudicij futuri egredi possis.

Et anteq̃

Et antequã conteratur flos auri.

Florem auri pulchritudinẽ intellige, uel arcam repositorium uel in quo aurum repositũ afferuamus. Ait ergo: Antequam preciosa mundi huius supellex dispercat, accede ad uirtutem. Aliter. Argentũ plurimĩs in scripturæ locis pro diuino sermone accipitur, aurum uero pro intellectu ac mente. Thecan uero auri intelligimus nostrum cerebrũ. Ita igitur uerba hæc expones. Antequam transeat tibi doctrina sacræ scripturæ, quæ instar triplicis feniculi ac flagelli, malas nostras affectiones uitæq; depellit, dum potes cerebrũ tuum purgare, donecq; es in uita, multam tui rationem habeto.

Et antequã conteratur hydria super fontem.

Hoc loco Ecclesiastes noster philosophatur de massa ac globo humani corporis. Ne quis enim putaret corpus hoc nostrum, quod in morte resoluitur in nihilum, perpetuò abiturum esse, symbolice nobis ostendit suam reparabilem perennitatẽ. Sicut enim hydria iuxta fontem attrita, aqua non perit, nec euanescit, sed in fontem suum reuertitur, rursusq; cum quis uoluerit aquã poterit haurire de fonte: ita et corpus quod in elementa resoluitur, in fontem suum, terram uidelicet ipsam redit, paratũ iterum in membra componi, quando auctor ille uoluerit, qui ab initio illud plasmauit. Aliter. Aqua hydriæ in fonte non perit, sed ad suam plenitudinẽ inte-

gritatemq; accedit, in fonte ipso existentem. Quando igitur quod ex parte est euacuatū fuerit, iuxta Apostolum, tunc ueniet quod perfectum est. Particularis itaq; hæc nostra cognitio, quæ nunc nobis inest, tunc perfectionem suam accipiens, erit uelut aqua hydrice, ad plenitudinem fontis deueniens, fonti parte tunc addita, quæ fons prius carebat.

Et antequam conuoluatur rota super lacum.

Alijs eandem sententiã uerbis expressit. Conuolui enim rotam super lacum, est rotã conuoluendo infringi ac decidere in lacum siue cisternam unã cum aqua ipsa, quam figuli suo operi superinsundūt. Rotam enim hoc loco accipit cisternæ uel puteo appositã, quæ figuli solent aquam exhaurire. Similiter autẽ hic quoq; aquam intelligit in lacũ deferri, sicut superius suum in fontem.

Psal. 28 Aliter. Rota accipitur pro nostra hac uita, ob ipsas reuolutiones ac motus, iuxta illud: Vox tonitruui tui in rota. Inquit ergo: Anteq̃ rota huius uitæ nos secũ precipites deuoluat in lacũ, propriã curemus salutem. Lacus.

Psal. 39 uero pro inferno accipitur, iuxta quod alibi dicitur: Saluasti me de lacu inferiori, & à descendantibus in lacum.

Et antequã reuertatur puluis in terram sicut erat.

Corpus nanq; nostrũ in affine sibi elementũ terram **Gen. 3** soluitur, iuxta illud: Terra es, & in terrã reuerteris.

Et spiritus

Et spiritus reuertatur ad deum qui dedit illum.

Spiritus si cum anima uocabulo cōiunctus legatur; potiorē animæ uim, hoc est, intellectū mentemq; significat. Sin uero ita simpliciter et absolute positū inuenias, sine ulla mētionē animæ, sicut hoc loco ponitur, pro anima ipsa positus intelligitur. Inquit ergo: Cum in terrā corpus resoluitur, anima reuertitur ad deum, redditura rationē rerū quas gessit in uita creatori suo. Neq; enim de terra plasmata est anima nostra rationalis, sed talis existit, qualē solus ille nouit, qui eam creauit. Nostroq; huic terreno corpori colligatur, sicut etiā & à corpore educitur, cū illi soli placuerit, qui eā corpori colligauit.

Vanitas uanitatū dixit Ecclesiastes, omnia uanitas, & amplius: quod fuerit ipse Ecclesiastes sapiens, & docuerit hominem scientiam. Et auris inuestigabit elegantiam parabolarum.

Repetit hoc loco quem superius per sepe usurpauit sermonem, asseritq; omnia quæcunque sunt in mundo uanitatem esse, se uero ipsum nonnihil amplius quam ceteros homines accepisse, hoc est, egregiæ ac singularis sapientiæ propriam possessionem: sola nanque sapientia solius est sapientis possessio. Ait præterea se hanc sapientiæ possessionem sine inuidia cæteris communicasse hominibus, tam uidelicet ea tradentem quæ

ad sensibiliū rerum spectant cognitionē, quā ea quæ
 à materia seiuncta intellectu solo percipiuntur. Tum
 sibi infert, quod qui purgatam habuerit aurem, qualem
 uidelicet ille qui dicit: Apposuit mihi aurem ut audire:
 poterit facile inuestigare elegantias scientiarū, quæ in
 prouerbijis continētur. Aut aliter ita intellige. Qui
 habuerit elegantem aurem ornatam in auribus uerbi
 diuini, qualem habuit Rebecca, quæ accepit in aures à
 puero seu seruo Abraham, hic poterit audire atq; per-
 cipere quæ parabolice traduntur.

Multum quæsiuit Ecclesiastes ut in-
 ueniret sermones uolūtatī, & scriptos
 rectitudinis sermones ueritatī. Verba
 sapientū sicut stimuli boum, & sicut cla-
 ui igniū, quæ ex cōstitutionibus tradita
 sunt à pastore uno, et superfluū ex ipsis.

Psal. 39 Sermones uoluntatis intelligit conformes sermones
 uoluntati diuinæ, quos quisquis sequutus homo fuerit,
 percipiet gloriam uitæ, ac felicitatis æternæ. Vel sermo-
 nes intelligit mysteria continentes, de quibus ait salua-
 tor in psalmis Dauid: Ut facerem uoluntatē tuam deus
 meus uolui. Voluntas autē fuit patris, ut unigenitus fi-
 lius suus humanam carnem assumeret. Voluntatis itaq;
 diuinæ sermones, ipsiusq; sapientiæ, quæ & rectitudo
 & ueritas iure optimo nuncupatur, quæ sui, inquit no-
 ster Ecclesiastes, ex ijs monumentis, quæ scripta pro-
 phetæ

phetæ nobis reliquerūt. Neq; enim satis est tantū modo uoluisse, nisi & multo quoq; studio perquiramus. Quī enim querit inuenit, & pulsanti aperietur. Hæc igitur cum quæssisset Ecclesiastes, cognouit quod uerba prophetarū pieq; de deo sentientiū patrum, sunt persimilia stimulis bouum. Sicut enim stimuli boues pungunt, ut uigentq; aratro sulcum proscindere, ita & theologorum uerba excitant nos, qui spe bona aramus, proscindere sulcum spiritualem: ut cum purgatus fuerit ager cordis nostri, pulchros in eo uirtutis surculos conseramus. Similia quoq; sunt clauis igniis atq; candentibus, qui altius ac facilius lignis infiguntur: ita & sapientiū uerba theologorum, in penitissimos sinus intellectus nostri altius figuntur. Hæc autem uerba tradita sunt nobis ex constitutionibus: alia uero exemplaria habent, è compositionibus. Constitutiones autem sue compositiones, intellige opera dei, quæ admirabili ac supremo ordine & harmonia disposita et cōstituta sunt: ex quibus proportionem quadam ac similitudine ducimur in aliquā dei opificis cognitionē. Poteris & constitutiones hoc loco accipere pacta utriusque testamenti, ueteris scilicet ac noui. Vnde autem cognitio data est nobis, ut & sensibilia speculareremur, & intelligeremus quæ intellectualia sunt? Ex uno nempe pastore. Quo autem? qui scilicet & in cælis & in terra rationales pascit creaturas: qui & dixit: Ego sum pastor bonus. Sequitur autem: Et Ioan. 10

superfluum ex ipsis. Quodnam superfluum ex harum
 scilicet rerum cognitione? Ampla enim & permagna
 fica cognoscimus, ut puta, quod hereditas nostra uitae
 aeterna futura est: quod bonus ille pastor dignatus est
 noster fieri magister: & (quod denique in suprema felicia
 tate locandum est) quod qui digni habiti sumus impera
 facta hac cognitione, quae est ex parte dum uiuimus, ad
 perfectam deinde in futuro seculo ueniemus, puri pariter
 à sancta consubstantiali trinitate illustrandi.

Fili caue tibi à faciendis multis libris,
 quoniã non est finis, & meditatio mul
 ta carnis labor.

Multi libri multiq; sermones, qui nõ tendunt ad unã
 eundemq; propositũ finem, conturbant animã legentis
 atq; confundunt. Quoties uero cunq; de uera religione
 sermonẽ quis faciat, tametsi in longum spacium tempo
 ris illum protrahat, sicut Apostolus fecit, qui in schola
 trinoctium de mysterijs Christi perdocuit: is neq; tunc
 multa dicit, neq; molestus est & importunus, imò uero
 potius auditores satiare non potest. Talia etiã sunt sanctae
 scripturae uolumina, quae multis cõscripta uersibus,
 multa tamen nequaquam dicuntur, sed lex domini nuncu
 patur: quandoquidem unus in utroq; testamento legis
 est lator, libriq; omnes sanctae scripturae in eundẽ finem
 scopumq; feruntur: sicut et nos dominus docuit, qui uere
 magnus est Ecclesiastes, patrisq; sapientia, his maxime
 uerbis:

uerbis: Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, Matth. 22
 & proximū tuū sicut teipsum: in his enim duobus man-
 datis, tota lex & prophetæ pendent. Vides ne igitur ut
 in sermone uno & uerbo abbreviato, multiloqui libri
 & argumentosi cōprehendantur, neq; ideo multi sint?
 Quæ sunt itaq; uolumina quæ nos dehortatur compo-
 nere Ecclesiastes? Nempe gentiliū uolumina & monu-
 menta, qui scilicet alter alterius euertunt & impugnāt
 sentētiās, semperq; inter sese grauissimū bellum gerūt.
 Necnō absterret nos ab hæreticorū libris inuicem dissi-
 dentiū, recētibusq; Iudæorū uoluminibus ac secundarijs,
 quæ infinita propè sunt, fabulisq; conferta. Dum enim
 scripturas nouis quibusdā figuris interpretari student,
 in ridiculas fabellas et genealogias conuersi sunt, tradi-
 tionesq; ediderūt à sententia scriptoris longissime aber-
 rantes. Multa itaq; meditatio, quæ in huiusmodi confi-
 ciendis libris adhibetur, solū affert laborē carnis, & as-
 fligit corpus sine ulla utilitate ac fructu. Meditatio uero
 quā intendimus circa diuinos libros, in qua nos uersari Psal. 1
 die noctuq; sanctus Dauid hortatur, cū dicit: Et in lege
 eius meditabitur die ac nocte: non labor est carnis, sed
 exultatio spiritus. Quauis enim in sudore & lachry-
 mis seminemus, laborātes circa honestū, in exultatione Sap. 3
 tamen metemus inclytū uirtutis fructū. Bonorū siquidē
 laborū, gloriosus est fructus. Aduertendū est autē quod
 filiū suum uocat Ecclesiastes, quæ admonendū suscepit.

Curandū est igitur nobis, ut omni studio paternā hanc dignationem seruemus. Quod profecto faciemus si paterna mandata non transgrediamur. Quod uero ait, nō est finis intellige, homines sine fine uersari circa res uanas, uel quod res uanæ propositum finem fructumq; illum non habent, quem consequi possimus illas persequentes: uel quod infinita laborū est multitudo, qui per orbem terrarum circunferuntur.

Audi supremū finem sermonis: Deū time, & mandata eius obserua: quoniā hoc est omnis homo. Omne opus adducet deus in iudiciū, in omni quod omisum fuerit, siue bonum siue malum.

Ego, inquit, tibi compendiosam & breuissimam salutis uiam ostendo: Deum time, & mandata eius obserua. Timorem uero intellige, non qui est ualde imperfectorū quasiq; seruilis, quo incipientes ac timidi introducuntur in uirtutis ac pietatis uiam: (Hic namq; propter imminentes minas formidataq; supplicia, perturbatio ne non caret) sed intellige timorem domini sanctum & sanctificātem, quem debemus ex charitate pioq; affectu erga illum qui leges tulit, mandataq; seruari sua instituit. Si enim carnem à fornicatione compeſcamus supplicij metu, nō charitate iubentis, quis dubitet quin sublato iudicij poenarūq; terrore, in foedas libidines prolapsuri simus, cum stupri desiderium in pectore habeamus?

Quod

Quod et de cæteris flagitijs quæ lege nobis prohiben-
 tur intelligendum est. Si uero non minarum metu atq;
 supplicij, sed odio uitiorum peccare nolumus, tunc cha-
 ritate prosequentes latorem legis, mandata eius serua-
 mus, et cauemus seduli ne defluamus. Sancto enim timo-
 ri adiuncta est operatio: sicut et qui operatur, idem etiã
 timet ne quod præceptum contemnat atq; posthabeat.
 Timor hic itaq; sanctus cū ab honestate proficiscatur,
 nostras sanctificat animas et charitati æquipollet. Qui
 uero timorem hunc habet, et mandata dei custodit, hic
 est sapiens omnis homo, hoc est, integer et undecunq;
 perfectus. Hæc itaque, inquit, securus operare: certus
 quod omne opus humanum à liberi arbitrij facultate
 profectum adducet deus in iudicium, rationem à nobis
 exigēs corū quæ gesserimus in uita, quæq; etiam facere
 omiserimus, siue illa bona sint siue etiam mala. Omit-
 tuntur autem persæpe multa sedulo ac uolentibus no-
 bis, multaq; rursus nobis inuitis. Nam si cum possim be-
 ne quid facere, illud tamē sciens bonum esse omitto atq;
 posthabeo, hæc uolūtaria est omisio. Si uero per igno-
 rātiā boni, omisi operari bonum quod poteram, hæc
 ipsa omisio præter uoluntatem contingit. Accidit au-
 tem ut inuiti quādoq; bonum operemur, persæpe uero
 scientes atq; consulto: rursusq; contraria ratione, ma-
 lum persæpe aggredimur consciij quid patremus, no-
 stramq; conscientiam contemnentes: hoc sanè ipsum
 uoluntarium est peccatum. Quandoq; uero per igno-

rantiam patramus aliquid quod lege diuina prohibea-
 tur ne fiat, quod sanè peccatum præter nostram uolun-
 tatem contigisse putandum est. De huiusmodi uero pec-
 catis & beatus Dauid orabat dicens: Delicta quis in-
 telligit? Ab occultis meis munda me domine: hoc est,
 quæ per ignorantiam peccaui, cum mala esse nescirem.
 Nos autem bene iam per Ecclesiasten edocti, timeamus
 deum, & illius mandata custodiamus, omni nostra con-
 tentione ac studio: summa enim salutis nostræ in misera-
 ricordijs domini, ac benignitate iudicis reposita est:
 cum quo, & per quem, deo patri est gloria,
 sanctoq; spiritui, & nunc & in secula
 seculorum. Amen.

OLYMPIODORI FINIS.

ARISTEAS AD PHILO^s 169

CRATEM FRATREM, DE LXXII.
INTERPRETIBVS, MATTHIA
PALMERIO PISANO IN
TERPRETE.

PROOEMIUM ARISTEAE.

VM permagni semper feceris
Philocrates cuiusque rei cogni-
tionem, miroq; discendi amore
tenearis, rem præstantem & con-
gnitu dignã ad te scribere statui,
quæ nuper nobis contigit apud
Eleazarum summum Iudæorum sacerdotem. Verum
enim quo harũ rerum facilior tibi foret cognitio, causas
primum ob quas eò missi sumus, inde rem ipsam quam
uerissime explicare conabor, cum propter ipsius rei di-
gnitatem, tum propter eam (quæ animo tuo insita est)
rerum omnium noscendi cupiditatem. Inest namq; id ho-
mini præstantissimũ, ut uel ab historijs, uel ab ipsis re-
bus semper aliquid discat. Sic enim rudis adhuc animus
& quasi infans maxime exornatur, cum in initio pul-
cherrima quæq; & rerum dignissima cõplectens, pic-
tatem lege infallibili, rationemq; sequitur. Igitur cum
rerũ diuinarũ notitiam magno studio perquireremus,
& diuina lex sine interprete cognosci non posset, nos
pro eius translatione legationem uel ultro suscepimus.

ad hūc talem uirum qui bonitate & gloria, & à suis ci-
 uibus, & alijs omnibus honoratissimus habeatur: quiq;
 magno decori atq; usui sit, nō solum ijs quibus cum in-
 uersatur, sed cæteris etiā ciuibus quocunq; in loco sint:
 diuina siquidem lex apud eos membranis cōscripta, li-
 teris hæbraicis continetur. Hanc uero rem nos cupide
 egimus, sumpta à rege proficiscendi occasione à Iudæo-
 rum colonijs, quæ primum à patre huius regis, qui ur-
 bem & prouinciā obtinuit, in Aegyptū deductæ sunt.
 Sed quando in harum rerum mentionē deuenimus, di-
 gnū duximus eadem tibi aperire, quo maior inde esset
 cognitio. Arbitramur te nanq; uenerando cultui longe
 magis intendere, quàm hominum, etsi sanctas, legum
 constitutiones inquirere: quod quidem desiderium tuum
 uel maxime patet, quando ex insula ad nos usque pro-
 fectus sis, ea solum gratia, ut quicquid ubiq; esset quod
 animū exornaret, coram cognosceres. Etenim primo
 quæ memoratu digna uisa sunt de Iudæorū genere, ad
 te scripsi, sicuti accepi ab eruditissimis Aegypti sacer-
 dotibus, uiris quidem prudentissimis, quo eruditionem
 hanc tuam si quo modo possem iuuarem. Oportet enim
 acceptas gratias omnibus quidem referre, sed maxime
 similibus: uerū multo magis tibi, cui cognita sit uirtus:
 neq; solum ex genere ipso fratris morem referas, sed &
 ad decus quidem & pulchritudinē, eodem mecum im-
 petu ducaris. Neq; enim auri gratia, aut quouis precio-
 sissimarū rerum ad inanem gloriam apparatus, eos nos

bis fructus afferunt, quales ab eruditionis institutione,
 earumq; rerum consideratione percipimus. Sed ne lon-
 gius præfati, nos ad ostentationem exercere uideamur,
 iam redeat unde discessit oratio. Demetrius Phale- NARATIO.
 reus cū regis bibliothecæ præpositus esset, diligenti cura
 et laborabat, ut ex uniuerso orbe, quoad fieri posset,
 uolumina compararet, distributis per opportuna loca
 hominibus, qui libros et emerent et transcriberent.
 Quo studio demum perfecit, ut quantum in se erat ad-
 impleretur regis propositū. Nam, presentibus nobis,
 cum ab eo peteretur quot librorū millia congregasset,
 inquit: Rex supra ducenta millia iam in bibliothecam
 redacta sunt, breuiq; numerū adimplebo, qui ad quin-
 gentorū millium summam ascendat. Nunciatur quoq;
 mihi Iudæorū leges transcriptione dignas esse, et quæ
 in bibliotheca tua habeantur. Quid igitur obstat? ait:
 quid te hoc facere prohibet? Nōne omnia tibi in hunc
 usum prompta, subiectaq; sunt? Cum respondisset De-
 metrius, interpretatione opus esse, quoniā ita proprijs
 characteribus secundum eorum linguam Iudæi uteren-
 tur, quemadmodum et Aegyptij suarum literarum dis-
 positionem ad propriā uocem sequantur. Nam longe
 falluntur qui Syria lingua illos loqui putant, cum alius
 sit illorū dicendi modus. Intercipiens ea rex inquit, scri-
 ptorū sese ad Iudæorū pontificem, ut omnia perficiantur.
 Hic equidem tempus adesse ratus sum eos liberan-
 di, quos ex Iudæa regis pater traduxerat, quaq; pro re

ſepe rogauerã Soſibium Tarentinũ, & Andreã præfe-
 ctum corporis cuſtodum. Ille enim unã cum Andrea di-
 cens exercitiũ per Cœleſyriã atq; Phœniciã, omnia ſibi
 ſubiecit. Nam hos quidem in coloniã, illos in prædã ab-
 duxit, cuncta terrore proſternens, ad eò ut ex Iudæa ho-
 minũ centũ millia in Aegyptũ deduceret. Ex quorũ nu-
 mero armatis electorũ triginta millibus, eos in provin-
 ciã cuſtodiã diſpoſuit. Antea quoq; & multi cũ Perſis,
 atq; inde alijs, cum ſocijs qui aduerſus Aethiopiũ regem
 cum Pſammitico miſi ſunt, uenerãt: ſed non tanta mul-
 titudine affuerunt, quantã ſolus Ptolemæus Lagus de-
 duxit. Nam ſicuti diximus, ille uiros quoſq; etate atq;
 robore præſtantes eligens, armauit: ceterã uero collu-
 uionẽ iuniorũ, ſenum, et foeminarũ, in coloniã inſtituit,
 ea mente, ut ſi quando milites ſui ob bellorũ neceſſitatẽ
 inſoleſcerent, his eorum iactantiam compeſceret. Nos
 igitur qui ad horum hominum libertatem, modum ali-
 quem (quemadmodũ dictum eſt) perquirebamus, ſum-
 pta tunc opportunitate, uerbis huiusmodi ad regem uſi
 ſumus: Non abſurdum eſt rex, ſi aliquando accidat, ut
 quis ab ipſa re redarguatur. Nam cum omnibus Iudæis
 una ſit lex, quam nos non ſolum tranſcribere cupimus,
 ſed interpretari, qua ratione ad eos mittemus, quando
 in regno tuo detinetur magna corũ multitudo? Verum
 enim diues animus & præſtans, ſolutis ijs qui in ærum-
 nis habentur, legem peteret: præſertim quando Deus
 ipſe regnũ tuum fortunet, qui illis eam legem dedit, pro-
 pter

pter quam tantopere laboramus: omnium enim factorem
 & creatorem deum isti colunt, quem & mortales
 omnes. Sed nos rex aliter denominantes, Iouem appella-
 lanus, quem admodum non insipienter maiores nostri
 significarunt: quoniam singula quae sunt, per eum &
 fiant & uiuant, quem ductorem omnium & domina-
 torē uolunt: qui etsi omnes mortales subiectos habeat,
 tamen splendore animi praefulgens, implorantiū uota
 minime fallit: sic & nos animo deum precari debemus,
 ut mentem nostram erga omnium libertatem recte in-
 stituat. Nam cum figmentum dei genus hominū sit, &
 mutetur rursus atq; uertatur ab eo, propter hoc saepius
 multisq; modis precamur dominatorē cordium, ea per-
 ficere quae imploramus. Hoc equidem sermone magnā
 spem conceperam rei patrandae, cum praesertim recta
 precantibus diuinum quoq; numen adsit. Quae enim ad
 iustitiam atq; bonorum operum rationem tendunt, si ea
 homines sancte agere enituntur, dominator omnium
 deus, illorū actiones affectusq; dirigit. Rex tunc paulu-
 lum se inclinans, uultu exhilarato, Quot, inquit, millia
 esse arbitraris? Andreas qui aderat breui respondit: Su-
 pra centum millia. Tunc rex: Paruum est, inquit, quod
 nos orat Aristeeas. Sosibius autem & astantium qui-
 dam: Dignū est aiunt tua magnanimitate rex, si horū
 libertatem pro gratiarū munere, maximo deo offeras.
 Nam cum maxime honoratus es à dominatore omnium,
 & sublatus super maiores tuos, decens quoq; est ut ma-

iores etiam tu gratias referas. Hic rex conuiuio in letitia effusus, conquiri omnes præcepit, ac singulorum corpora drachmis uiginti redimi, proponiq; super his edicta, celeri hac in re promptitudine usus. Deus enim desideria nostra perficiebat, impellebatq; illum nõ solum eos libertati reddere, qui ab exercitu patris transducti fuerant, sed omnes qui & prius & postea quocunque modo in regnum peruenissent. Precium autem redemptorum supra quadringenta talenta ascendit. Edicti uero exemplũ ad te transcribere, haud absurdum duxi, quo clarius appareat, & rei magnitudo, & regis facilitas. Deus enim illum in multorum salutem impulit.

Edictum liberationis Iudeorum.

OMnes qui cum patre meo per Syriam atq; Phoeniciam militantes, Iudeam terram intrauerunt, abduxeruntq; Iudeorum corpora quæ in urbibus, in agro, alijsq; operibus relegauerunt, ea omnia soluere iubemus & libera esse. Præterea & Iudeos omnes qui uel prius uel postea quocunque modo abducti sint, libertati restituere: pro quibus statim in corpus quodq; drachmas uiginti accipiant, quas milites quidem in cibariorum distributione, cæteri ex regia mensa sument. Arbitramur nanque præter patris mei consulta, præterq; equum & rectum hos captiuos deductos, uastatamq; regionem, atq; hominum huiusmodi in Aegyptum deductionem, militum temeritate factam esse putamus. Satis enim comodi sibi fuerat ex loci militibus, quando prouincia omnis dicto pareret.

pareret. Cum igitur iusta uniuersis hominibus reddere intendamus, atque ijs maxime quibus per iniuriam dominatur, perscrutantes singula quæ ad rectum iustumq; ducunt, ac pietatem ante omnia proponentes, quæcunq; Iudæicorum corporum ubique, uel in colonijs, uel quocunq; modo in regnum deducta, capite seruiant, libera esse censemus. Ad hæc ne quis damno afficiatur, iubemus, ut omnes, tribus diebus ex quo hoc edictum fixum fuerit, extemplo libellos porrigant, quibus certò contineatur, quot quisq; capita libertati tradiderit: hoc enim sic perfici, & nobis & regno conducere arbitramur. Eorum uero qui non paruerint, bona publicentur: quos quisquis deferre uoluerit, cuiuscunq; sententiam aperiat imperamus.

Perfecto edicto, cum id regi traderetur, ut cognosceret an ita ex uoluntate sua conscriptum esset, & cætera omnia adessent, præter hoc tantum, Et qui antea & quiq; postea in regnū peruenissent: rex id ipsum ob magnificentiã adiecit, moxq; accumulata pecuniam depromi, ac ministris numularijq; suis distribui iubet. Diebus uero septem perfecta est huiusmodi distributio, persolutaq; sunt supra sexcentorū sexaginta talentorū millia. Nam ingens puerorū multitudo cum ipsis matribus libertati reddita est, & in cuiusq; capita pro regis iussu drachmæ uiginti appensæ: hanc enim summam cum uoluptate perfici mandauerat. Post hæc imperat rex Demetrio, ut summam hebræicorum uoluminū sibi

libello præbeat. Mos namque regibus his, cuncta edictis proferre, ita ut nec minimū quidem sine rescripto agatur, propter magnificentiam, & certam rerum fidem. Quapropter quo res ipsas uel oculis cernere possis, rogationis & epistolarum exempla traduxi. Licet enim ipsis in tabulis cerni liberatorum multitudinem, quouē quisque habitu & arte differret. Rogationis uero Demetrii ad regem exemplum hoc est.

Demetrii rogatio.

CUM instituisset rex ut uolumina undique perquirerentur, quæ ad implendā bibliothecā tuam decentemq; ornatum facerent, id equidem omni diligentia cuncta perscrutans, tibi significo Iudæorū legis libros, & paucos quosdam adhuc deesse. Illa quidem hebraicis literis & lingua conscripta est, & propter hoc hæcenus suis tantum cognita, ad regias manus adhuc minime peruenit. Sed digna est ut ipsa quoq; inter tuos libros habeatur, cum propter sapientiā quæ in illa continetur, tum propter eius sublimitatem, utpote diuinam. Cuius rei gratia & apud poetas & historicos, horum uoluminū frequens est mentio, quoniam perutilis sit & ad regendos mores, & respublicas instituendas, ob hominū præstantiam, qui illic describuntur, & rerum uenerationē, quemadmodū Hecatæus Abderites inquit. Igitur si tibi uideatur rex, scribatur Hierosolymam ad Pontificem, ut mittat ad te ex omni tribu sex, uiros quidem optimis moribus institutos, & ætate uenerandos, ac ipsius legis meditatione

meditatione doctissimos: ut multis omni acumine interpretantibus, consonū quoddā eligētes, rem tanto opere tuaq; electione dignā conficiamus. Perpetuò uale.

Hac rogatione accepta, rex literas ad Eleazarum de his rebus decernit, quibus significabatur captiuorū liberatio. Addit præterea ad sacerdotū decus, crateras, phialas, mensam, atq; libamina, auri pondo talēta quinquaginta, argenti septuaginta, & preciosorū lapidum ingens precium. Præcepit ad hæc ararijs & artificibus cuncta ad opus ilico præbeant, & pecuniā ad sacrificia atq; alios usus talentorū centum. Sed quò huius apparatus queq; rectius intelligas, regie epistolæ exēpla, quæ huiusmodi uerbis extat, afferemus.

Rex Ptolemæus Eleazaro summo Iudæorum sacerdoti S. P. D.

CUM Iudæorum plurimi nostram regionem incolerent, qui Hierosolymis abducti fulrant eo tempore quo Persæ rerum potiebantur, quiq; patrē meum in Aegyptum uincti sequuti sunt, ex quibus plures in militū ordinem adegit, fidos quosque in præsidijs collocans, quo auxilio munitus insolescentes Aegyptios compeisset: nos post ubi regni gubernacula cepimus, benignitate erga omnes, tum maxime erga ciues tuos affecti, eorū supra centū millia libertate donauimus, in capita queq; digno precio dominis reddito. Studemus enim ea ratione cōponere, si quā armorū impetus à bono rectoq; deduxit: arbitrantes pie id agere, si hoc munus pro gra-

tijſ referamus magno deo, qui regnũ noſtrum pace atq; gloria inſigni, per uniuerſum orbem concelebrauerit. Quapropter alios qui in exercitu ſeruiebant, ut contubernales eſſent, effecimus: alios qui fide digni haberentur, aulæ noſtræ præfecimus. Sed cum his & uniuerſis qui per orbẽ ſparſi ſunt Iudæis grata edere cupiamus, inſtituimus legem ueſtrã quæ hebraicis literis continetur, in græcam transferri linguam, ut & ipſa quoq; in bibliotheca apud nos, cum alijs regijs libris habeatur. Recte igitur facies & rem noſtro ſtudio dignam, ſi ex omni tribu ſex elegeris ſeniores, qui quamoptime educati ſunt, & in legis eruditione comprobati, quiq; ad interpretandum optimi ſint. Nam quando ad eam interpretandam acutiori meditatione opus eſt, ex plurium conſideratione uerum elicietur. Arbitramur ſiquidem tanto opere perfectõ, magnã inde nos gloriam aſſequuturos. Mittimus igitur harum rerum gratia, Andream cuſtodium corporis noſtri principẽ, & Ariſteam, uiros quidem apud nos honoratos, qui munera ad ſacrificia alioſq; uſus offerant, argenti talenta centum. Tu uero ſi ad nos reſcribas, ſi quid eſt quod deſideres, rem gratam nobis & amicitiæ dignam facies: ſtatim enim perficiemus, quæ te cupere intelligemus.

Eleazarus epistoſa hac accepta, uerbis
huiusmodi reſpondit.

Eleazarus pontifex regi Ptolemæo amico ſplendiſſimo ſalutem. Si uales & regina Arſenoë, ſoror & liberi,

liberi, bene est, & ut uolumus. Ego quoq; ualeo. Literæ tuæ magno nos gaudio affecerunt, cum propter consiliū tuum & institutum, tum propter egregiam erga nos uoluntatē: quibus acceptis aduocato in concionem populo, multa de benignitate tua erga nos differuimus, ut cognoscerent oblationes & pietatē tuam erga deum nostrum, ostentantes aureas phialas uiginti, & argenteas triginta quas misisti, crateres quinque, & mensam propositiōnis, atq; argenti inde talenta centum in uictimarum apparatus, aliosq; usus, quorum sacra indigent: quæ obtulerunt Andreas præstantium unus apud te, & Aristæas, uiri quidē pulchritudine & moribus insignes, doctrināq; præstantes, tua profecto instructione & iustitia rebus omnibus digni, qui nobis desiderium tuum, quem admodum & literis continebatur, plurimis explicauerunt. Igitur cuncta quæ tibi cordi sunt, quanquam difficilia, perficiemus: quod magnū amicitie & amoris argumentū est: maximo enim beneficio & incomparabili, ciues nostros affecisti. Quare extemplo sacrificium laudis pro te, pro sorore, pro liberis, & amicis obtulimus: & omnis multitudo id orauit, ut bene sit tibi dirigatq; uoluntatem tuam in omnibus, & fortunet regnum tuum in pace & gloria dominator omnium Deus. Utq; sacræ legis translatio multa tibi tranquillitate & modo eueniat, peractis sacris, nos ex omnibus (nam aderāt omnes) elegimus uiros bonos & uenerandos ex omni tribu sex, quos unā cum lege mittimus. Bene itaq;

facies rex iustissime, si perfecta librorum interpretatione, iaros ad nos dimiseris. Vale.

Hi sunt uiri qui ex cunctis Iudeorū tribubus profecti sunt. Ex prima tribu: Iosephus, Ezechias, Zacarias, Ioannes, Ezechias, Heliseus. Ex secūda: Iudas, Simon, Somoēlus, Adeus, Matthias, Eschemias. Ex tertia: Neemias, Iosephus, Theodosius, Bafes, Ornias Datis. Ex quarta: Ionathas, Auxeus, Heliseus, Ananias, Chabrias, Sachus. Ex quinta: Iasacus, Iacobus Iesus, Cabateus, Simon, Leuis. Ex sexta: Iudas, Iosephus, Simon, Zacarias, Somelus, Selemias. Ex septima: Sabbatheus, Iason, Iesus, Theodorus, Ioannes, Ionathas. Ex octaua: Theodosius, Iason, Iesus, Theodotus, Ioannes, Ionathas. Ex nona: Theophilus, Abrahamus, Arsamus, Iason, Endemias, Danielus. Ex decima: Ieremias, Eleazarus, Zacarias, Bancas, Eliseus, Datheus. Ex xi. Samuel, Iosephus, Iudas, Ioathes, Cabel, Desitheus. Ex xij. Isaelus, Ioannes, Theodosius, Arsamenus, Abictas, Ezeclus. Omnes LXXII.

HAEC quidem ad regiam epistolā ressonsa sunt. Nunc ea ornāmēta quae apud Eleazarū inuenimus, & quae missa ad eum sunt, tibi per quambremā explicare conabor. Vario enim opere, singulariq; elegātia perfecti sunt, rege non modo cuncta abundantissime praebente, sed sic artificū quosque per se circūcunte, ut ne minimū quidem illis praetermittendi uagandiq; locus daretur. Mensa quidem primo enarranda est, quoniā singulari studio

studio expolita sit. Rex enim in eo opere præstans quid
 atq; elegans reddere cupiens, cuiusq; mensæ quæ Hiero-
 solymis uictimas reciperet, dimensioes ornatusq; expo-
 scit. Ea ubi accepit, maior ne recipi possit rogat. Quod
 cum & sacerdotū quidam & aliorū respondissent nihil
 prohibere, inquit rex, uelle se in quincuplū excellere, ni
 ueretur ne incōmoda sacrificiātibus reddatur magni-
 tudo. Nam non solū quid capiat locus cōsiderandū est,
 sed multo magis gratam quandā habitudinē ad ea sacra
 quæ suprā præparāda sunt, intendendū. Non enim auri
 inopia (quādo cuncta illis abundarēt) breuioribus men-
 suris quæ adsit, compositā arbitrandū esse, sed ratione
 quadam eiusmodi dimensioibus perfectā apparere ait:
 quapropter neq; si longior altior ue fabricetur, recte se
 habere putare. Igitur cuncta reuoluēs, ut est ingenio ad
 singula iudicāda bono, promptoq; illā summis artificū
 ingenijs uariante opere expoliri iubet, ita ut quæcunq;
 celata essent, ad speciem pulchritudinēq; plana uero ad
 mensurā referrētur. Eius enim longitudinē duorū cubi-
 torum, altitudinē uero cubiti unius & semissem perfec-
 runt, non lentescente in folia metallo eius aream superli-
 niēte, sed auro purissimo totā solidā elaborauerūt. Huic
 mensæ in circuitu inerat corona palmi unius: plectæ in-
 de & reticulæ sculpturā connexāt, inter sese reticularis
 speciem opere referētes: interrasili expolitæ sunt in tri-
 bus lateribus. Est enī mēsa triangularis, & per singulas
 partes eandē ad opus disposuionē habēs, ita ut ad quod-

cunq; te latus uertas, eandē faciem frontemq; existimes.
 Nam si per adiacentem coronam ad ipsius mensæ plas-
 niciem inspexeris, miræ pulchritudinis forma resulget.
 Exterior uero tractus, propter excellentem geminorū
 laterum fulgorem, quæ prospectui subiiciuntur, oculos
 perstringit. Nam triangularis mensa, sicut supra dixi-
 mus, quocunq; modo uertatur, eandem frontem, eam-
 demq; opportunitatem præbet. Preciosorū uero lapi-
 dum ornatus illi increat per medias funium cōnexiones:
 sic enim alius apud alium disponebatur, ut inimitabilis
 operis implicationē redderent, sustentabanturq; omnes
 extenuatis ex auro fibulis ob firmitudinē infixi. At iun-
 cturæ angulis ad constringendum inuicem opus sic con-
 cludebātur, ut inspētantes fallerent. In latitudine autē
 circa coronulam in circuitu ad superiorem aspectum,
 lapides qui quandam ouiculorum similitudinem refer-
 rent, componebantur. Iungebantur & crassiores inde
 uirgulæ, sculptura paululum extantes, & densa inter
 se positione fulgentes, quæ mensam omnem ambirent.
 Inferius autē sub huiusmodi lapidum ouiculatione, cor-
 ronulam omni fructu cōtextam, artificis manus ita ex-
 polierant, ut in ipsis coronæ thoris colligatas uuas, spis-
 cas, palmulas, mala, oleas, rosas, & similiū plura ostē-
 derent: in quibus nexi auro lapides, qui colore specieq;
 fructus quosque redderent, mira arte illigabantur, quæ
 singula in mensæ circuitu frontem, lateraq; ornatu si-
 mili ambiebant. Coronæ ouidorum ornatus iungitur.
 Adduntur

Adduntur & reliqua uirgulati, sculptiq; decoris, quæ
 ab utraq; parte auream mensam sic complexa sunt, ut
 quacunq; uertatur, eandem sculpturæ undantiumq; pli-
 carum prospectum, & coronæ elegantiam usq; ad locum
 pedum retineant. Etenim laminâ totius mensæ solidam
 altitudine digitorum quatuor fecerant, quò in ea pedes
 firmitus infererentur: quos quidem ad ipsam coronâ ob-
 scuris clausuris fibulæ stringebant, ita ut si quando men-
 sa uertatur, utraq; parte utilis, per opportunaq; esset, et
 eundem aspicientibus decorem præberet. Mensæ uero
 superficiem Meander curuatis sinibus influere uidetur,
 in cuius uerticibus alueoq; preciosi lapides, carbunculi,
 smaragdi, onichini, & cuiuscunq; generis plures, deco-
 ra specie fulgent. Post huiusmodi ansem, trica quædã
 innectitur, uisu mirabile, quæ romborum prospectum
 præbens, crystallo, electroq; figurabatur: in qua qui-
 dem terfo opere, spectantium etiam formæ referebantur.
 At pedes in liliorû figuras expolierant artificis manus,
 quæ repandis in ipso uertice folijs mensam sustentaret,
 erectis intrinsecus ad aspectum frondulis: in pavimento
 pedes huiusmodi firmabantur. Carbunculi lapidis ex-
 tensio erat in circuitu palmi unius, abrupti cuiusdã spe-
 ciem uisui præbens, producebaturq; in latitudinẽ digi-
 torum octo, quam supra fulcri huius onus omne recum-
 bit. Ex hoc autem lapide hederæ assurgit, quæ florido
 achanto innexa, uiti implicatur, qua cum unâ penden-
 tibus undiq; racemis, ad summum usq; circũambiunt.

Sed pedibus (qui quatuor mense suberant) similis operis dispositio, prospectusq; unus erat. Enimvero sic cuncta diligenti arte, præstantiq; expertorum hominum opere perfecta sunt, ut non uera modo fallerēt, sed leui quoq; aura frondium crepitum exaudias, reserentibus singulis uerarum rerum imagines. Fecerant & mensæ labia undiq; mobilia, quæ inexplicabilis clauus sic inter sese per operis crassitudinē innectebat, ut uisu, cognitu uel iuncturæ nusquam paterent. Inerat nanq; mensæ per totum non minus semicubiti crassitudo: ex quo multorum talentorū sumptus exposulauit. Nam ubi stetit rex prioris magnitudinem haudquaquā superandam esse, id omne & longe plura quod antea magnitudini adijci concupierat, ornatum abundantissime præbuit: cunctaq; pro regis desiderio excellenter, elegantiq; expolita sunt arte inimitabili, et pulchritudine decorata. Craterum uero duo à base ad medium usque squameo ornatum, opere egregio uisum fallerāt, relucenibus per squamarum media lapidibus multa arte dispositis. Hos supra Meander fluuius unius cubiti altitudine ambit, lacus. Post hunc uirgultorum ornatus, inde romborum trica ad summū labium sequens, retis speciem præbet: per quorum medium in clypei formam lapides sic componebantur, ut non minus digitorū quatuor spacio inter se distarent, quo fulgore gratior inerat pulchritudo. Supra labium uero, liliorum corona floribus racemisq; innectitur.

bene fitur, quæ implicatorũ inter se finium speciem re-
 ferens, omnia circũambit. Hi enim crateres tali ex auro
 ornatu decori, supra duas metretas capiũt. At argentei
 crateres præstantiori decore exornabãtur, opere terso.
 In eo enim sic intrinsecus singula relucet, & clarius
 etiam quàm in speculis apparere soleant. Nec dictu faci-
 le est, quàm ad ueri formas cuncta expolita essent, adeò
 ut si huiusmodi uasa aliud apud aliud disponãtur, utpo-
 te si primo argenteus crater, inde aureus, ac deinceps
 argenteus, & item aureus eodem ordine statuatur, res
 prorsus mira aspectui efficietur, & quæ intueri nõ pos-
 sit, oculorũ aciem hebetante fulgore. Nam si te ad aurei
 crateris ornatum uerteris, tanto splendore uarij operis
 oculi percutiẽtur, ut præ admiratione, radiorumq; mul-
 titudine qui inde emittuntur, abstrahatur animus et de-
 ficiat. Et rursus si ad argenteos te deflectere uolueris,
 omnibus circũmicantibus maior luminis effusio ita oca-
 cupat intuentem, ut omnino operis structuram cernere
 nequeat. Phialas uero aureas ita perfecerunt, ut sertis
 uitis eorum media exornarentur, oras & labia hederæ
 myrtus atq; olea, in coronæ modum ambirẽt: in quibus
 preciosi lapides, per cõmoda quæq; loca inserebantur.
 Singula nanq; artifices ad excellentiã quandam regi-
 gloriæ sic expolierant, ut neq; in regis ararijs, neq; oro-
 namentis, neq; usquam alibi quicquam inueniretur, aut
 ornatus aut operis elegantioris. Rex enim gloriæ au-
 dus, in his exornandis curam quam diligentissimã, ma-

gnificentissimamq; habuit. Nam sæpius ueniens, opus
 per sese inuisebat, atque opificibus immixtus nonnulla
 mutabat: studio quoq; instans ne loco moueātur, donec
 singula ex sententia sua perficiātur. Quapropter cun-
 cta perquam eleganter, decenterq; expolita sunt, tum
 propter regis ipsius præstantiam, tum propter Pontis-
 ficis dignitatē, qui tanto loco præerat ad quem mitte-
 bantur. Etenim preciosorū lapidum ingens multitudo
 et ignota, sed qui mira magnitudine præstarēt ad quin-
 que millium numerum fuerunt, artificio tamen cunctis
 superante: ita ut lapidum munus artificumq; manus, in
 quincuplū auri pondus elegantia, precioq; excelleret.
 Hæc idcirco ad te scripsi, quoniam utilitatis plurimum
 ad rerum cognitionem tibi allatura putarem. Ea uero
 quæ sequentur, cuncta iter nostrum ad Eleazarū conti-
 nebunt. Quod ut clarius intelligas, prouinciā primam
 omnem figurabo. Enimuero ubi ad loca uentum est, ur-
 bem in monte suspicimus totius Iudaicæ regionis me-
 diam, sublimem prospectū præbentem: in cuius uertice
 Templum templum apparebat uisu pulcherrimū. Hoc muri tres
 Salomonis circumambiant, altitudine supra septuaginta cubitos
 sublimes: latitudine ea quæ ad altitudinem deceret: lon-
 gitudine omnem templi apparatus magnifico opere &
 decore circueunt. Portarum uero aspectus, & lapidum
 connexiones, & superluminariū miram decus, summa
 claritudine fulgent, utpote quæ nulla sumptuum pars
 monia ob magnificentiam cuncta abundantissime con-
 structa

structa fuerant. Erat et extrinsecus uelum, quo templi
 in circuitu clauditur, appensum, simili portarum magna
 ificentia: quod quidem uisu iucundissimum spectaculum
 praebebat, tum maxime cum mota per pavementum aura
 uelum subintrans, illud ad summum usque crispantibus
 sinibus in undarum morem motat. Altare illic pro loco
 convenientissime constructum, propter hostias quae super
 incenduntur, fumario amplectitur. Ascensus autem erant
 ad illud pro loci magnificentia perquam decenter et ad
 decorem simul additi, et commodum sacrificantium sacer
 dotum, qui talaribus ex bisso tunicis induuntur. Tem
 plum ipsum ad orientem solem uersum, occiduo terga
 monstrat: cuius tractus quadam dimensionum inter se
 convenientia, uenusti decoris formam praeseferunt. Solum
 omne strato lapide ornatur. Aquarum uero receptacula,
 quae plurimae ad diluendum iugularum hostiarum san
 guinem funduntur, commodis locis occuluntur. Nam fe
 stis diebus multa uictimarum millia caeduntur. Etenim
 tantus est eductarum aquarum assiduus fluxus, ut peren
 nem fontem inundare putes. Sed mirabilius est et fere
 inenarrabile, subterraneorum conceptaculorum magni
 tudo, quae ad quinque usque stadia per circuitum templi
 cuncta penetrat. Plumbeae ad ea fistulae quaecumque per
 muros et templi solum, quibus omnia abluantur mun
 denturque, descendunt. Sunt et apud arae basim frequen
 tes aperturae, omnibus quidem, nisi ijs qui ministrant,
 incognitae, quarum influxu et impetu omnis ex hostia

rum multitudine cruor purgetur. Receptarum autem
 aquarum multitudine per hunc modum cōiectauimus.
 Nam cum nos ultra quatuor stadia extra urbem dedux-
 issemus ad quendam locum, iubent nos subterfluentium
 undarum sonitum exaudire, qui mihi quidem magnorum
 uasorum confluxus uisus est. Verum enim uero ministere-
 rium sacerdotum robore, decore & silentio cuncta sus-
 perabat, omnibus sua sponte laborantibus, quando quis-
 que institutum opus iniussus curat: hi quidem ligna, hi
 oleum, hi simulam, alij aromata, alij carnes incendentes,
 & roboris excellentiam quandam, dexteritatemq; osten-
 tant. Sumptis enim duobus uitulorum cruribus, que pon-
 do supra duo talenta sint, mira in altum facilitate sic de-
 center proijciunt, ut nunquam a loco aberrant. Similiter
 ouium caprarumq; pondera iaciunt. Sunt enim hostie
 omnes absque macula, & pingui prestantes. Sternunt
 & ad quietem locus, ubi omnes cubant, unde nullo ex-
 citante, celeres quiq; ad opus per uices exurgunt. Silen-
 tium uero tantum inest, ut cum septingenti fere ministro-
 rum continuo adsint, & offerentium libamina multitudo
 ingens, nec unum quidem hominem loco uersari putes:
 summa namq; ueneratione cuncta, & magna dei pietate
 perficiuntur. Maxima uero omnium illa nos tenuit admi-
 ratio, ubi primum Eleazarum ad sacra conspiciamus, stola
 ac uestibus quibus utitur indutum, & sua gloria astantem,
 & preciosorum lapidum fulgore nitentem. Aurea namq;
 tintinabula in circuitu uestimenti eius appensa, suauem
 concentum

concentium reddunt, interq; punica mala, miro colore
 uarijsq; floribus unumquodq; distinguit. Cingulum su-
 præ pulcherrimis coloribus intextū perquam decenter
 stringitur. Supra pectus quod rationale dicunt pendet,
 in quo duodecim lapides uarij generis auro illigantur,
 quibus cuiuscunq; tribus principum nomina, quæ in ini-
 tio fuere, scripta sunt. Species natiui coloris inenarrabi-
 lis. Caput cidari (ut appellant) ornatur: supra quod
 mitra decore incōparabili erigitur, regium decus præ-
 ferens: ex qua dependet lamina aurea, frontē ad super-
 cilia operiens, ubi sacris literis dei nomen inscribitur.
 Conspectus profecto summæ gloriæ plenus, ac tanto mi-
 nisterio dignus. Tantus enim huiusmodi ornatus fulgor
 emanat, ut horrorem intuentibus, turbationemq; incu-
 tiat, referatq; uenientis ad se hominis speciem. At singu-
 lorum conspectus adeò inenarrabilis decoris pulchri-
 tudo mentem suspendit, ut illorum quæq; animum in sui
 considerationē rapiat. Hinc ad contemplandam arcem Arx Hic
 conscendimus, quæ altissimo loco frequētibus turribus, rusalem
 quæ & ipse magnis lapidibus constructæ sunt, iuxta
 templum cōmunitur: & quantum coniectura collige-
 re possumus, ueluti ipsius templi propugnaculum, ne si
 quando seditio aut tumultus, hostium uel impetus in-
 grauatur, quispiam uiam ad templi claustra penetranda
 inuenire possit, cum & adiacentibus speculis, arcisq;
 turribus, tum dispositis ubique machinis, atque præru-
 pti ipsius loci ubi muri assurgunt difficultate, tueantur.

Seruat^r autem arx ipsa, dispositis in turres robustissime
 morum iuuenum fidiſſimis excubijs, qui ob bene de se
 merita patriæ plurimū debeant. His arcem egrediendi
 nulla potestas datur, præterquam cum festus dies adſul
 serit, idq; non nisi ex parte quadam, ac per uices conce
 ditur. Intromittendi quenquã nemini est facultas. Nam
 summa diligẽtia perspicuitateq; arcis præfectus, si quan
 do aut rediens quis aut nouus admittatur, ita cuncta ex
 plorat, ut falli prorsus nequeat: quemadmodum nobis
 contigit, qui inermes ac multa rogãdo soli duo, iux tan
 dem ad inspicienda sacra recepti sumus. Dicebãt enim
 & sacramento idem firmabant, omnes, qui quingenti
 ad huius custodiam semper aderant, sacro iureiurando
 adactos, ne supra quinq; eodem tempore recipiãt, quo
 niam omnis templi custodia salusq; in ea arce consistat,

Circuitus qua uicta nullum superesset templi propugnaculū. Vr^a
 Hierusalẽ bis uero ipsius magnitudo quantū colligere potuimus,
 ad quadraginta stadia in circuitu extenduntur, miro &
 turrium dispositione spectaculo digna. Earum uiarum
 strata quæ rectò tendant, multis & opportunis diuer
 ticulis exornant: quippe ut ciuitas quæ in monte con
 structa sit, multam ad ascensus descensusq; facilitatem
 habeat: sicut & ad ipsos uiarū exitus transcensus quid
 dam, per quos præstantiores altius incedant, cum alijs
 depressius eatur, & maxime ad primores uias, ne qui
 sacra ferunt, immundorū contactu inter eundem pol
 luantur. Quare nõ iniuria hanc urbem maiores talibus
 dimensio

dimensionibus situq; condidere, sapienter locū captantes. Regio enim lata & pulchra, hinc ad Samaritā finimosq; Idum. eos apertis campis extenditur, illinc con-
 sitis collibus & cultu letitiæq; cōmodis se erigit: ex quo
 euenit ut cū prouincia omnis ferax sit, & summo agrico-
 lorum studio excolatur, cuiusq; generis fructu abundet.
 Ciuitates namq; quæcunq; magnitudine excellunt,
 & felicitas assequitur, ocio torpescere solent, & agros
 negligere propter frequentes uoluptates, quibus illecta
 iuuentus atq; luxu dedita effœminatur. Quod quidem
 Alexandria maxime accidit, quando & magnitudine
 & fortunis longe excellit: siquidem iuuentus ex agro
 in urbem confluens, ubi uoluptatū dulcedine distrahitur,
 atq; operum suorum oblita, residet. Quam ob cau-
 sam rex instituit, ne homines in ea diutius morarentur,
 neue quis supra uiginti dies domo abesse possit: idq; nō
 nisi urgentiū negociorū gratia tribuit, in quibus ne lon-
 gius tempus tereretur, cōtrouersias omnes et lites, intra
 quintum diem decerni finiriq; iussit, lege promulgata,
 atq; iudicibus ad ea ministrisq; per regiones institutis,
 ne iudiciorum longitudine agricolæ in urbe uersantes,
 culturam negligere, unde ærarium diminutis agrorū
 tributis damno afficiatur. Hæc idcirco perstrinximus,
 quoniam singula docente Eleazaro recte cognouimus.
 Magnum igitur illic agricolarū studium, ingensq; cul-
 turae sollicitudo homines habet. Nam in tanta populari
 multitudine, & arboribus consita regio est, et frumento

abundans, ubiq; uiret: uestiuntur uincis colles, palma-
 rum ad hæc & glandiferarū arborum multitudo in re-
 gione numerari non potest, pecoribus quæ innumera
 possident, uberrima pascua tondentur. Quapropter re-
 ste animaduertent loca huiusmodi multitudini oppor-
 tuna, unde & urbis apparatus & pagorum frequen-
 tiam commodissime disposuere. Eò præterea immensa
 aromatu & preciosorū lapidum auriq; copia ab Ara-
 bibus affertur. Prouincia enim negotiationibus apta,
 se singulis uelut emporium præstat, & urbis opificum
 multitudine abundat. Nam neq; ullius rei quæ mari ad-
 uehitur indiget, quando opportuni illi portus propius
 adsunt: apud Ascalonem, Ioppem & Gazam, atque
 item ab Ptolemaide, quæ à rege condita est ciuitas, plu-
 rima cõportantur. Vrbs uero ipsa sic in medio horum,
 quos diximus locos, sita est, ut nõ longe à singulis absit,
 ex quibus cuncta facili cursu accipiat: cum præsertim
 uniuersa in circuitu regio, longe lateq; culta, magnam
 præstet securitatē. Circũfluit prouinciã Iordanis peren-
 nis fluuius, qui ab ortu ipso decurrēs, nõ minus sexagin-
 ta millia passuū ambit. In huius fluminis uberiori ripa,
 posterioribus tēporibus robustissimi Iudæorū numero
 ad sexcenta millia traiccto anne, agrum obtinuerunt.
 Ad hæc fluuius ipse æstiuis mensibus plenior factus, eos-
 dem modo quemadmodum & Nilus agri plurimū in-
 undat. Ingitur inde & aliud per Ptolemaidem flu-
 uen, atque unã in mare exit. Sunt & plures quoq; tor-
 rentes,

rentes, qui Gazam uersus atque Azotum erumpentes, provinciam omnem irrigant. Securitatem uero provincie natura ipsa præstat, locorum asperitate. Nam montibus undiq; circumscripta regio, hinc abscissis rupibus, fluentiumq; concursu effosis uallibus clauditur, illinc implexis altisq; anfractibus sic ubiq; coartatur, ut uix uiatoribus per angustos calles transitus pateat. Fertur & in montibus Arabiæ adiacentibus, æris ferriq; metalla effodi solita: sed postea dum Persæ rerum potirentur, huiusmodi ratione derelicta sunt, ueluti inuutilis & sumptuosa esset effosio. Hanc enim contumeliam incolæ loci confinxerunt, ne & regio fossoribus subterretur, neue ea occasione inuentis apertisq; faucibus, externis inde aditus in regionem aperirentur. Sed de his hætenus, quæ ob cognitionis facilitatem carptim ad te perstrinxi Philocrates frater. Deinceps quæ ad interpretationem sunt, aperiam. Eliguntur igitur uiri optimi & doctrina præstantes, omnes claris parëtibus orti: non Iudaicarum tantum literarum eruditione excellentes, sed qui græcam quoq; linguam multa meditatione excoluerint: quapropter ad legationes commodi semper paratiq; aderant, munusq; huiusmodi siquando res postulat ipsi obeunt. Conciones etenim, & de lege interrogati responsa, mira facilitate peragunt, & ad dicendum & ad iudicandum prompti, atq; qui omni iam explosa barbarie, ipsi iucundissimorū morum suauitate præditi, uitæ atq; ordinis mediocritatem quandam

quod quidem pulcherrimū est, sequuntur, hac una in re
 uincant: hoc enim illis est studium, hoc perquirunt, in
 hoc uiribus omnibus emittuntur, scilicet ut consuetudine
 inter æquales, mites audiendo respondendoq; alius alij
 præstet. Cum quisq; suorū principatu propter uirtutē
 dignus habeatur, operæ precii est cognoscere quanta
 pietate Eleazarum obseruent, quantoq; illos amore &
 ipse prosequatur. Nam ut prætermittam eius ad regem
 literas pro eorum reditu, multa in super rogando, ho-
 mines Andreæ cōmendabat, ut omni conatu in eorum
 gratia ageremus. Cui cum respondiſsemus curæ omnia
 nobis fore, propterea animo quiescere: Imò, inquit, &
 longe animo angor. Noui enim regem uirum diligentē
 & bonorum amatorem, quantaq; industria præstantes
 uiros inquirat, adeò ut nihil potius ducat, quam ad om-
 nia loca mittere, ubi acceperit egregium quempiam ho-
 minem, uel disciplina uel prudentia singularem. Nam
 illum quoq; dicere solitū audiui, & recte quidē, in hoc
 magnū regni esse tutamen & robur, circa se quamplur-
 rimos uiros habeat iustos & prudentes, qui quocunq;
 casu in amicorum cōmodum consulant. Quod quidem
 in his experior, qui ab eo mittuntur. Exin iureiurando
 affirmat sese huiusmodi homines minime missurum, si
 propria quedam ingruat necessitas: sed ob cōmune ci-
 uium cōmodum, pro quo omnia pati possit, nihil nega-
 re audere. Nam etsi recte uiuendi norma in mandatorū
 obseruatione

obseruatione consistat, id tamen rerum cognitione multo rectius perficitur, quàm simplicitate assequatur. His igitur atque huiusmodi pluribus claruit, quo ille animo erga tales uiros afficeretur. Dicendum est quoq; breuiter de ijs quæ interrogatus à nobis Eleazarus disseruit. Nam cum magna in lege habeatur obseruatio de cibis & poculis, & his animalibus quæ immunda putantur: idcirco interrogauimus, quando omnia una creatione subsistant, qua ratione quædam ut immunda ad eum tactumq; reijciantur, quæ plurima legis institutio habet, in his profecto infelicitè. Ad ea ille: Non cernis, inquit, quã uim habeat consuetudo ad recte uiuendum, qualesq; rerum mutationes afferat, atque ut qui malis conuersantur facile corruptis moribus in procliuè labantur, fiantq; per omnẽ uitam miseri? qui uero sapientibus & prudentibus assuescunt, ex inscitia qua tenentur, in rectum bonumq; mutati uita fortunantur? Animaduertens igitur hæc noster legislator, cunctaq; ad pietatem atq; iustitiam intendens, singula non sermonibus tantum docuit, sed exemplis quæq; demonstrans, mala prohibuit, ante oculos ponens cuius quæq; gratia à deo creata sint. Demonstrat omnium primum, quoniam solus sit deus, cuius potentia constant singula & regantur, ipseq; locis omnibus adsit, sine quo nec minimum quiddam subsistat, nihilq; cum lateat eorum quæ in terra ab hominibus uel clanculum gerantur: sed singula quæ aut secum agat quis, aut cum alio contrahat,

aperta illi atque ante oculos posita esse, futura seu præ-
 sentia intueri. Hæc igitur omni studio peragens, id ma-
 xime ostendere enititur, ut si quando quis in malum ad-
 ducitur, hauquaquam se latere intelligat: neque aliud quic-
 quam per totam legem animo intendit, nisi ut dei poten-
 tiam ostendat. His igitur ab ipso initio inuentus demon-
 strat, cæteros mortales qui plures arbitratur esse deos,
 quam potentiores sint ipsis dijs, quos fatuitate quadam
 colunt. Simulacris enim aut ex lapide aut ligno fabre-
 factis, eorum illa esse formas dicunt, qui suis inuentis uti-
 litatem aliquam ad cõmunem uiuendi usum attulerunt:
 hos gembus aduoluti, atque extra sese positi, sublato ani-
 mo adorant. Quod si quis quale eorum sit inuentum ro-
 get, ignari prorsus, quoddam natura productum ueluti
 præclaram illorum compositionem afferant, quam ipsi
 non fecerint. Quæ in re uani nempe et stolidi compro-
 bantur. Nam et nunc multo quidem doctiores, et ad
 inueniendum promptiores elegantioresque plures inue-
 niuntur quam priores illi fuerint, neque hos tamen uene-
 rantur ut deos, quanquam harum rerum factores et scri-
 ptos græcorum sapientissimi honore dignos putent.
 Quid enim Aegyptios, atque his finitimos restram, alijs
 longe stultiore, quorum alij feras, alij reptilium insen-
 satorum plurima sibi constituerunt, quæ colerent, quæ
 adorarent, quibus et uiuis et mortuis uictimas cæde-
 rent? Sapiens itaque legislator, atque à deo in cognitione
 omnium institutus singula reuoluens, nos uallo infran-
 gibili.

gibili, murisq; ferreis circunsepsit, ut animo innoxij &
 corpore mundi, nulla gentium prorsus imitemur, ac
 uanis opinionibus abiectis, solū deum qui supra omnes
 creaturas potest, coleremus. Quamobrem Aegyptiorū
 sacerdotes, populi principes, qui etsi multis aberrent,
 tamen in quibusdam nobiscū conueniunt. Nos quidem
 homines dei appellant, quoniā non sic ceteris eueniat,
 ut secundum ueritatē dei cultores existant: sed homines
 mensis poculisq; et umbræ dediti (quod omne illi est stu-
 diū) uentri tantū indulgeāt: quæ quidem nostrū curat
 nemo, imò per omnē uiam in sola diuinæ uirtutis cogni-
 tione uersamur, ne ulla re polluti, nec uanis cōuersan-
 tes in crimen labamur, undiq; nos puritate cōmuniuit,
 cum ad esum & potū, tum ad tactū, auditū atq; uisum.
 Vniuersa enim ad physicā rationem referens, quemad-
 modum cuncta una potentia subsistant, sic et in singulis
 alto sensu instituit quibus uteremur, & quibus abstinere-
 mus. Ut exempli gratia unū aut alterū percurrā, ne
 simplicia tantū uerba inspiciens, arbitreris murium aut
 mustelæ & similiū causa, Mosē tantopere in ferendis
 legibus elaborasse: sed ad mundiciē contēplandā, emen-
 dandosq; mores, ad bene recteq; uiuendū cuncta perle-
 ganter instituit. Volatiliū nanq; quibus quotidie uescea-
 remur, illa tribuit, quæ mansueta & puritate à ceteris
 seiuncta, frumēto ac seminibus alerētur: ut sunt colūbæ
 turtures, pauones, perdices, anseres, ac cætera huiusmo-
 di. Aues uero quarū usum phibet, feras esse inuenies, &

que carne pascantur, quæq; superbientes raptricesq;
 suis in alias uiribus illatæ nusquã cibum querant, nisi
 aliarum auium damno et iniuria, ac maxime mansue-
 tarum. Nec solum in aues inuehuntur, uerum & agnos
 & hædos rapiunt, homines uiuentes adhuc, & exani-
 mes, contumelia afficiunt. Igitur translatione quadam
 ab his & similitudine usus legislator, ea immunda no-
 minauit, quoniam uellet singula ad considerationē, &
 mentis puritatem referri: atq; ut quisq; quotidianis ex-
 emplis monitus intelligeret, iustitia & æquitate uten-
 dum, neue superbiendo aut rapiendo quicquã omnium
 lædendum esse, quanquam uiribus plurimum ualeas, ad
 recte uitam deducendam: uiuendumq; esse quemadmo-
 dum illæ, quas prædiximus, aues, quæ seminibus mitem
 uitam degunt, nec nostri generis quenquam insequi, ra-
 pere, turbare debere, ueluti ea animalia faciunt quæ ad
 esum prohibet: nec ui ulla in re agendum, nec uiribus
 fidendum esse demonstrat, ijs qui sensu omnino non ca-
 rent. Tenetis igitur, inquit, causam cur nos ab eorum,
 quæ prædiximus, usu prohibeat, propter eam scilicet
 inclinationem quæ singula habent. Ut uero omnibus in
 rebus quibus assuescimus ad emendandos, firmandosq;
 mores ab ipsis brutis intenderit, aduertite. Nam quod
 præcepit nos his quadrupedibus uesci, quibus duo sunt
 labia, & ungulas findunt, signum est, ut nos quoq; ope-
 rationes nostras ad rectũ bonumq; partiamur: sic om-
 nia distribuendo, his signis nos ad iustitiam intendere
 coëgit:

cœgit: propter quod etiã à cæteris gētibus diuidimur,
 ne illorū consuetudine criminibus polluamur. Gentium
 nanq; pleræq; sibiipsis cōmiscētes, magna impietate
 scdatur. His prouinciæ & ciuitates omnes deturpatæ,
 non solū marium cōcubitores sustinere, sed parturien-
 tium etiã sanguine inquinatæ, à filiarū insuper incestu
 non abstinent: à quibus nos longe seiungimur. Vbi uero
 diuisionis locus signatur, circa eundem & reminiscendū
 ehar aciere admonemur. Nam quandocunq; scribitur,
 que ungulas findunt: additur, & ruminant: ex quo ma-
 nifestò admonemur, ea omnia ad earū rerum quas geri-
 mus memoriã referenda. Nam quid profectò aliud sibi
 uult illa ruminatio, nisi ut assidue quadã uitæ et gestorū
 nostrorū recordatione cuncta animo recursemus, uolua-
 musq;? Arbitramur enim cibo uitã ea maxime de causa
 sustentari, quo eius ruminandi similitudine gesta nostra
 meditaremur. Cuius rei gratia & per scripturã inquit:
 Memoria recordare dei qui fecit in te magna & mira- Deut. 8
 bila. Quæ profectò si consideres, magna mirandaq; ap-
 parent. Primo quidem corporis cōpago, alimēti trans-
 fusio, ac singulorū membrorū distributio, & mira quæ-
 dam cōnexio. Verum maiori longe admiratione digna
 uidebūtur, si ad unūquodq; sensuū compositionē aduer-
 tas, si quæ sunt mentis actiones, & motus inuisibiles con-
 sideres, utq; quaq; in re ingenij acumen, perspicacitasq;
 eluceat, unde innumerabiliū penè artium inuentio pro-
 dicit. Quæ propter recte iussit meminisse, quemadmodū

huiusmodi omnia diuina potentia & fabricatione perfecta sint, atq; ut singula tempore & loco circūscripsit, memoriā semper reuocans ad considerationē dominantis omnium, & perfectoris dei. Etenim, ut à mensis portis incipiamus, recte iussit tunc deum laudare, cum mensē accūbimus: in qua quidem nec aliquid ad confabulandū concessit, quod diuini numinis memoriā abijceret. Simili quoq; ratione supra portas & ostia ea euologia figere instituit, quæ dei cogitationē mentibus inuarent. Apertissimo enim id signo ostendit, omne studiū nostrū ad æquitatis puritatisq; memoriā referri oportere. Atq; in omnibus dei timorē ante oculos uersari præcepit, & cum discūbimus & cū assurgimus dei fabricā non solum uerbo, sed ueneratione laudare, illarū rerum perpetuū motum meditantēs, utq; diuina sit & incōprehensibilis harū rerum alternatio. Sic igitur breuiter demonstrata est partiendi, reminiscēdiq; ratio, ueluti præposuimus, eorū quæ ungulas diuidunt et rumināt. Neq; enim uanum quicq; ad animū reddidit: uerū hac dicēdi usus figura, singula ad ueritatē accommodauit. Nūc uero quæ gustu auditūue percipiuntur, reframus. Nam ne quid agas, ne quid audias, aut dicēdi flumine fissus ad iniqua labaris, eadem similitudine admomat: quod quidem & in pecorum consideratione inspicere licet. Sunt enim peruersorū morum mustelæ & mures, atq; his similia animantia, quorū contactū prohibuit. Nam mustelæ cuncta fœdant, maloq; afficiunt, & homini quidem

non modo ad esum perniciosi, sed nec ulli prorsus usui
 utiles sunt. Mustelæ autem propriū est genus, & supra
 ea quæ diximus, est ad deturpanda omnia immundum.
 Auribus præterea concipit, quæ ore parturiat: qui mos
 hominibus perniciosissimus est, ut quæ ipsi auribus acci-
 piant, eadem uerbis exaggerantes maioribus malis in-
 uoluunt, instantemq; turpitudinem, omnibus ipsi modis
 auctam inique sædant. Quapropter recte rex uester
 huiusmodi homines, sicuti accepimus, supplicio tollit.
 Hic, equidem inquam emplaristas te dicere arbitror: il-
 los enim iudicys, supplicio, sædãq; necesse, assidue in-
 quitur. Ille, hos ipsos inquam refert. Nam eorū inertia
 perniciosa, uiris perditio est. Iubet namque lex nostra,
 nec sermone nec opere quenquã malo afficias. Sed de
 his ad te hæc paucis dicta sint, quo intelligas nostra
 omnia, lege ad iustum, rectumq; dirigi, neq; quicquam
 aut decenter minus, aut ex animi impetu factum, sacris
 in literis admitti: uerum ut per omnem uitam, ac uniuersis
 operationibus nostris erga omnes homines mites, ius-
 teq; conuersemur, dominantis dei nusquam obliti. De
 cibis igitur & immundis reptilibus atq; pecoribus, utq;
 ad iustitiam atque rectos hominum mores omnis inten-
 dat sermo, mihi quidem recte dixisse uisus est. Addidit
 insuper & de oblationibus uitulorum, arietum, & hircorum,
 multa differens, quemadmodum illa ex armen-
 tis gregibusq; assumentes, mansueta animalia deo cæ-
 dant, nihilq; ferum mactent, ne qui sacris adolent, uictis

masq; faciunt, elatum quid sibiipsis proponētes, animo
 eleuētur: sed uictimarū mansuetudine exemplo moniti,
 humaniles & omni mente in deum intenti, sacra peragāt.
 Haftenus hęc ad te scripsi Philocrates memoratu di-
 gna, propter eam quę tibi inest discēdi cupiditatē: quo
 ex his paucis, totius legis maiestatem, physicamq; eius
 meditationē perciperes. Sed iam redcamus unde digres-
 si sumus. Eleazarus sacris prius de more peractis, uiros
 quos ad regē mittat, deligit: præclara inde munera regi
 accumulans, nos tuto itinere quietos dimittit. Post ubi
 uero Alexandria uenimus, annūciatusq; est regi aduen-
 tus noster, ex templo Andreas & ego in atrium admissi,
 regem comiter salutauimus, reddidimusq; simul & ab
 Eleazaro epistolas. Ille quod maximi faceret rem sibi
 sequundā in impetrandis hominibus cuenisse, seq; uoti
 cōpotem factum gauderet, cæteros qui multi negociorū
 causa aderant excedere iubens, uiros actutum aduocat
 præter omniū opinionē. Est enim mos genti, ne legato-
 rum quisquā in regis conspectū admittatur, etiā si pro-
 pter negocia missi redierint. Regū uero & excellentiū
 urbium legationes, uix trigesima die in atrium recipiun-
 tur: ac deinceps habitaculatione pro dignitate eorū qui
 miserint & præstantia. Rex itaq; emissis omnibus quos
 minime necessarios duxit, restitit de ambulās, donec ue-
 nientes se salutassent. Hi posteaq; cum muneribus & di-
 uersis pellibus, in quibus diuina lex aureis literis hebrai-
 co sermone conscripta erat, & membranarū tenuitate
 quę

que inter sese quadam ligaturæ excellētia constringe-
 rentur, exornabatur, rem uisu mirabilem, intromissi in
 regis conspectu steterunt. Rex sedulo in eos uersus, ut
 primum uiros circūspexit, de libris interrogat. Cum au-
 tem illa inuolucra aperuissent, explicuissentq; membra-
 nas, diutius hæsit rex, septiesq; adorās: Gratiā, inquit,
 uobis habemus uiri, maiorem ei qui uos misit: maximā
 uero deo, cuius eiusmodi uerba sunt. Acclamantibus au-
 tem iuris, & omnibus qui unā aderant uoce simili ap-
 plaudentibus, ipse præ gaudio lachrymis effusus est.
 Profusa enim exhilaratio, et honoris sublimitas, lachry-
 mas etiam nolentibus excutit. Hinc admonens, ut libri
 in suum ordinem redigerētur, uiros salutans ait: Aequū
 erat uiri, ut quorū gratia uos aduocassem, illos primum
 uenerarer, atq; inde uobis dexterā præberem: propter
 quod id primū egi: hæc uero dies per omne uitæ tempus
 magna mihi semper in annos erit & celebris, in qua &
 uos mihi adfūstis, & cuenit ut aduersus Antigonū na-
 uali prælio uictor euaderē. Quapropter & uos quoq;
 hodie unā mecum conuiuio letari uolumus. Principes
 mox adesse, inter quos & me discumbere dignatus est,
 & omnem ædium apparatus quo utitur depromi impe-
 rat. Iubet & uiris diuersoria quam ornatisima, & arci
 proxima sterni mandat, & conuiuū quam opulentissi-
 me apparari. Hic Nicanor medicorū princeps Doro-
 theum huiusmodi rerum præpositū aduocans imperat,
 ut omni præpitudine que usus decusq; postulat, in sin-

gulos expediat. Etenim sic à rege institutū erat, quem
 admodum & nunc quoq; cernere licet, ut quotcumq; ci-
 uitates ad præbenda cibaria, poculenta & lectisternia
 preparatae sunt, totidē carum rerū præfectos habeant,
 qui regibus assistant, homines nulla in re morosi, quiq;
 si quando opus sit, necessaria exornent, & multa cum
 hilaritate iussa prosequantur. Quod quidem in his ma-
 xime factum est. Nam Dorotheus uir in huiusmodi re-
 bus dexter profususq;, cum sibi talium uirorū cura de-
 mandata esset, uniuersa quæ in sua potestate cōtineban-
 tur, in tales usus pridem præparata, magnifice depro-
 mit, perhumaniterq; cuncta exornās, thoros cuiq; pro
 regio imperio distribuit. Iusserat enim rex eorū partem
 mediā coram se, reliquos iuxta sui ipsius solium discum-
 bere, nihil prætermittens quod ad hominum honorem
 spectare arbitraretur. Postea uero quā cuiq; suis stra-
 tus est thorus, præcepit rex Dorotheo, ut omnibus qui
 à Iudæa uenerant, consuetas ex patrio more dapēs, &
 quicquid concupiscāt præbeat, detq; cuncta abundanter
 ad oblationes & sacra, atq; alia uota peragenda, sicuti
 genti mos est. His peractis, primum omnium Eleazarū
 iurum grauem, ac omnibus qui nobiscū uenerant senio-
 rem, uota facere rogant. Ille, ut erat uenerandus, stans
 inquit: Impleat te rex bonis omnibus quæ fecit omnipo-
 tens deus, detq; tibi, uxori, et liberis, & amicis ea omnia
 immota esse per omne uite tempus. Eo adhuc dicente,
 sequitur diuturnior cum clamore plausus, gaudij & ex-
 ultationis

ultationis plenus: moxq; rebus iucunditate multa praeparatis, in laetitiam uertuntur, ministris quemadmodum instituerat Dorotheus festiuissime cuncta praebentibus, inter quos & regij liberi, & honoratissimi quiq; ministrabant. Post ubi uero tempus sermoni opportunum uisum est, rex per interualla quaedam (ut omnes ordine secundum aetatem assederant) cum qui primo loco discubuerat, interrogat: Quonam pacto regnū incolume, in suam usq; conferuet. Ille parumper cunctatus, inquit: Hoc maxime modo regnū optime dispones, si dei mansuetudinem in rebus omnibus imitatus, patientia ac longanimitate uteris: extollesq; dignos, elatos autem affabilitate, ex malo in poenitudinem traduces. Eo collaudato, rex proximū rogat: Quemadmodū iuste singula perficere possit. Respondit ille: Si in rebus omnibus se ipsum obseruet, omnia eum recte acturum: & si consideret omnē sensum à deo esse, proponatq; ante omnia dei timorem, nulla in re aberrabit. Hunc maxime laudatum dimittens, tertium dicere hortatur: Quomodo amicos sui similes habeat. Qui ait: Si intelligent te multa meditari in subiectorum populorū commodum, & tu id facias, considerans quemadmodum & deus genus humanum bonis afficiat, ualeitudinem illis, & uitae alimentis, atque alia cuncta opportunis temporibus praebens. Attestatus quoq; & huic, ad alium qui illi assederat inquit: Quonam modo in negocijs ac iudicijs peragendis, delictisq; puniendis bonam assequatur famam.

Quaestiones
Ptolemaei,
72. inter-
pret. pro-
positae.

1

2

3

4

- Tum ille: Si omnibus te æquum ratione præbueris, inquit, & nihil superbè, nihilq; pro potentiæ tuæ uiribus contra delinquētes ages. Id autem assequēris, si dei dispositionem inspicias, qui dignis sua uota perficit, peccantibus uero uel per insomnia, uel opere demonstrat, quid illis nocuū sit: neq; secundum eorum peccata, neq; pro magnitudine uirium suarū homines cædit, sed mansuetudine usus corrigit recte. Et hoc quoq; collaudato,
- 5 deinceps postulat: Vt in rebus bellicis inuictus existat. Qui respondit: Si non armis, si non potentiæ suæ fidat: sed deum semper imploret, ut iuste agendi sibi consilia dirigat. Huius dicta recipiēs, alium inde petens poscit:
- 6 Quemadmodū inimicis formidolosus sit. Qui ait: Si armis & exercitu, multoq; ueluti ad bellum apparatu instructus fueris: ea tamen omnia diutius, ceu uana, priusquā his uteris, detineas. Nam & deus ipse antea quā maiestatis suæ trepidationē incutiat, inducias quasdam præbet: ex in omni apparatu mentes deterret. Et hunc
- 7 item collaudatū dimittens, alium interrogat: Quid sibi optimū in uita sit. At ille: Si cognoscat, inquit, quoniam deus mortalibus dominetur, atq; ut ad optimas quasq; operationes non per nos ipsos consilia dirigamus: deus enim qui cunctis dominatur, omnium opera perficit & deducit. Annuens et huic, aliū ordine respondere iubet:
- 8 Quomodo recte omnia seruans & illæsa, eundem filiis statum tradat. Tum ille: Si deum, inquit, assidue imploraueris, ut rectos tibi sensus ad ea quæ in posterum peragenda

agenda sunt, tribuat: & filijs imperaueris, ne gloria, di-
 uitijsq; superbiant, sed arbitretur deum benignitate sua
 cuncta illis elargiri, neq; per sese alicuius rei substantiã
 possidere. Ei attestatus rex, ab alio petit: Vt bonam & 9
 malam famam æquo animo ferat. Ad ea ille: Si tibi ipsi
 proposueris, inquit, cunctos mortales sic à deo esse crea-
 tos, ut maximis malis iactati, bonis rursus afficiantur:
 neq; quisquam omnium sit, qui huiusmodi alternatiõẽ
 effugere ualeat: deus enim implorãdus est, qui tranquil-
 litatẽ tribuat. Approbãs & hunc, Recte, inquit, omnes
 responderunt. Sed quando unum deinceps, qui adhuc
 superest, interrogauero, hæc ad præsens prætermittã,
 ut ad lætitiã uersi, reliquum huius diei iucundissime
 transigamus: deinde sex qui sequentur dies, ea quæ mo-
 do prætermittuntur addiscemus. His simul dictis, uirum
 interrogat: Quis fortitudinis sit finis. Ille: Si quãdo peri 10
 culosa imminent, ait, in rebus aggrediendis, recte quis
 consuluerit, & consulendo propositũ assequatur. Tibi
 enim recte utiliterq; consulenti, deus cuncta perficiet.
 Hic acclamantibus omnibus, & plausu uirum collau-
 dantibus, rex in philosophos uersus inquit: (non enim
 pauci aderant) Arbitror equidem hos uiros uirtute ex-
 cellere, ac plurimũ intelligere, qui talibus rogationibus
 ex tempore tam decenter responderũt, dicendi initium
 à deo omnes assumentes. Ad ea Menedemus Eretricus
 philosophus: Profecto rex, ait, cum homo diuinum sit
 opus, quod quidem & totius mundi fabrica monstrat,

recte sequitur, ut omnem uirtutis & sermonis sui pul-
 chritudinem principiumq; à deo deducat. His ubi rex
 annuit, in iucunditate cuncti uersi, conuiuium summa fe-
 stiuitate in noctem usq; protrahunt. Postridie eodem or-
 dine mensæ parantur, conuiuium trahitur. Cum uero
 tempus ad rogandas sententias accommodum adsuit, rex
 eos interrogat qui deinceps ordinem seruabant, ab illis
 qui superiori die rogati sententias dixerat. Cæpit enim
 ab undecimo rogare, quoniam pridie decem respondis-
 sent. Conticuerant iam omnes, & rex poscit: Quibus-
 nam modis diuitias conseruet. Ille dum petita reuoluit,
 paululum moratus: Si nihil, inquit, indignū regno tuo,
 neq; flagitiose ages, neq; in uanis rebus & incommodis
 sumptus facies, & erga populū tuum te beneficū beni-
 gnūq; præbueris. Etenim deus bonorū omnium, quem
 sequi oportet, largitor est. Hoc collaudato, sequentem
 ediffere hortatur: Quando ueritatē colat. His ille re-
 spondit: Si cognoueris quā magnū de decus mendacia
 mortalibus omnibus afferant, & multo maiore notam
 regibus inurant. Nam quando ea potentia sunt, ut que-
 uolunt facile perficiāt, cuius rei gratia mentiūtur? Opor-
 tet etiā te considerare rex, ut deus amator ueritatis exis-
 stat. Hunc quoq; ualde approbās, in proximū respiciēs
 inquit: Quæ est disciplina sapiētiae? Tum ille: Quem-
 admodum, inquit, te expertū optas, & omnibus bonis
 abundare, sic hoc ipsum in subiectos tibi populos & de-
 linquentes serues, si optimates præstantesq; uiros huma-
 nus

nius cōmoneas. Etenim deus mansuetudine cunctos fo-
 uet. Annuens huic, ab alio postulat: Quomam modo cle 14
 mens, benignusq; sit. Ille: Si cōsideres, ait, quā lōgiori
 tēpore, quantisq; & quā magnis calamitatibus oria-
 tur genus hominū, alatur, nutriaturq;: unde neq; in eos
 temere animaduertendū, neq; accusandi sunt: si reuol-
 uens insuper ut omnis hominū uita doloribus semper et
 supplicijs exagitetur, singula intelligens, in misericor-
 diam profecto uertēris: nam & deus misericors est. Sus-
 scipiens & hūc, deinceps ordine interrogauit: Quid in 15
 regno potissimū obseruandū sit. Cōseruare, inquit, se à
 muneribus incorruptū, atq; magnā uitæ partem inuigi-
 lare, iustitiāq; ante omnia colere, & huiusmodi amicos
 sibi cōparare. Iustos enim deus amat. Annuens & huic,
 ab alio petit ut se doceat: Quid sit pietatis robur. Tum 16
 ille: Cognoscere, ait, quia deus omnia semper operatur,
 & uidet, neq; eum lateat quisquam iniusta faciens, neq;
 perperā agens. Vt enim uniuersum orbē deus bono affi-
 cit, ita & tu si eū imitaberis, nusquā aberrabis. Applau-
 dens et huic, aliū rogat: Quis sit regnādi modus. Ad ea 17
 ille: Recte, inquit, se ipsum regere, neq; copia, neq; glo-
 ria elatus, superbū indecens ue cōcupieris: si recte ratio
 cinatus fueris, si cuncta tibi aderūt quasi nihil sint. Deus
 enim mansuetus est, & nullius egens. Quod tu pro hu-
 manis uiribus considera, neq; multa ad regnū appetas.
 Laudans & hunc, alij ut disserat suadet: Quēadmodū 18
 optima eligat. Respondit ille: Si iusta semper tibi pro-

posueris, arbitrerisq; iniquam uitae priuationem. Nam
 & deus semper iustis elegatissima bona preparat. Hoc
 19 collaudato, à sequente postulat: Quomodo in somnijs
 quietus sit. Hic ille: Rem dictu difficilem petis, inquit.
 Nam in ijs quae mentem per insomnia agitant, haud
 quaquam obistere possumus: sed sensu quodammodo
 irrationabiliter ducimur, ex huiusmodi rebus quae acci
 dere solent & uidemus. Videmur enim quandoq; pelag
 go ferri, nauibus trajcere, nunc negociari, nunc pennis
 sublatis uolare, loca mutare, & cetera huiusmodi, quae
 minime fiant. Similiter & quae maxime expetimus, eae
 mentem in somnis turbare solent. Quare rex omni ne
 gocio quicquid dixeris, quicquid feceris, ad pietate in
 tendendum censeo, ut te ipsum seruans uirtute circum
 uallèris: nec uoluptate irrationabiliter pectus, neue
 potentia sisus, quod iustum est tollas. Etenim in quibus
 quisq; plurimum uersatur uigilans, & per quietem eae
 rundem rerum cura hominè recursat. Sed quando om
 nes rationes & operationes tuas ad pulcherrima quaeq;
 instituis, & uigilans & dormiēs, ob eam causam opti
 ma in te semper est tranquillitas. Hoc comprobato, ad
 alium dixit: Postquā tu decimo loco dicturus es, ubi res
 sponderis, ad conuiuium conuertemur. His simul dictis
 20 petijt: Quemadmodum nihil indignū agamus. Cui il
 le: Si quid te deceat, inquit, quid ue possis omni in re
 prospexeris, ne tua dignitate indecorum quicquam di
 cendo agendoue excidat, intelliges omnes quibus im
 peras

peras de te semper & cogitare & loqui. Neq; enim mi-
 nimū hypocritis parces, qui ex uultus uarietate mens-
 tem coniectant, ex cuius consideratione indecenter cum
 Et; peragunt. Tu uero nulla hypocrisi deprauatus, as-
 pecte imperas, præstante tibi deo multa cum dignitate
 morum elegantiam. Hic rex multa cum lætitiā diutius
 applaudens, homines ad quietem dimisit. Post ubi uero
 hæc ad illos locutus, se ad sequentis diei conuiuū præ-
 parauerūt. Quod cum eodem ordine seruato structum
 esset, ut interrogandi tempus rex adesse putauit, primū
 eorum qui nondum rogati fuerant, sententiā dicere ius-
 bet: Quid sit in regno difficillimū. Ille, sibi ipsi domi- 21
 nari, respondit, neq; appetitibus efferrī. Inest enim na-
 tura mortalibus, ut mente ad aliquid semper declinent,
 & pleriq; ad mensas, pocula, uoluptatesq; trahuntur,
 in quibus multitudo maxime effunditur. At reges subi-
 gendorū populorū cura sollicitat, ob gloriæ magnitudi-
 nem. Sed pulchrum est se omni in re metiri, & quæ
 deus dederit studio continere. Inconcessa uero atq; in-
 expetibilia, ne concupiscas. His dictis assentiens, pro- 22
 ximū interrogat: Quonā modo nemini inuideat. Hæc
 ille excipiens: Si animaduertes primum, inquit, deum
 omnibus regibus impartiri gloriā, diuitias, & magni-
 tudinem, & illi imperare posse neminem. Nam etsi hu-
 iusmodi gloriæ participem se quisquam cupiat, haud ta-
 men potest: dei enim donum est. Virum pluribus lau-
 dans, aliū petens inquit: Vt inimicos spernat. Tum ille: 23

- Si placidus, ait, erga omnes homines benignitatē exercueris, nullius amicitie ratione habita. Gratum uero se omnibus præbere, id pulchro dei munere, quod optimū est, conceditur. His annuens, alium deinde respondere
- 24 iubet: Quem admodum gloriosus perduret. Cui ille: Si benignitate, inquit, et gratia excellens, erga alios magnificus extiteris, gloria te nusquam deseret: quæ ut tibi adsit, deus semper implorandus est. Hoc collaudato,
- 25 proximum respondere precatur: Erga quos habendus sit honor. At ille ait: Potissimū omnes tribuendum putant, quos amice diligamus: ego uero opinor erga æmulos habendam esse honoris munificentiam quam maxime gratam, quo illos hoc præsertim modo ad ea quæ honesta sibi sunt et utilia inducamus. Oportet autem deum qui mentibus dominatur precari, ut hæc perficiat. His ubi
- 26 assensit, à sexto exquirat: Quibus gratificandum sit. Ad ea ille: Parentibus, inquit, ante omnes: etenim deus in honorandis parentibus præceptum maximū posuit, censens amicos secundo loco habendos, quos animo patres nominauit. Tu uero recte facis qui cunctos homines ad te amandum allicis. Post hunc à sequente postulat:
- 27 Quid sit pulchritudine dignius. Ille, pietas, ait. Nam et ipsa pulchritudo quædam est præcellens. Eius autem potentia charitas, quæ quidem dei munus est, quam et tu possides, cuncta in ipsa bona amplectens. Huic magna
- 28 assensu applaudens, alium interrogauit: Quem admodum

modum amissa gloria instaretur . Ille autem ad hæc :
 Quando, inquit, clemens omnibus gratusq; existis, quæ
 res beneuolentiam comparant, fieri non potest ut exci-
 das. & magni præterea armorum apparatus, maximã
 securitatem præstant . Si qui uero cadunt, ab ijs absti-
 neant oportet, quorum gratia exciderunt, amicitia-
 rumq; inde cultores iusta agant . Dei namq; donum est
 bonorũ operatio . Vbi talibus satisfactum est, alius sen-
 tentiam querit : Quomodo sine tristitia uiueret . Tum ²⁹
 ille : Si neminem, inquit, læseris, omnesq; iuues, iustitia
 quosque prosequens, ab ea huiusmodi fructus iucundi-
 tatis colligiur . Sed implorandus est deus, ne ea nos læ-
 dant quæ præter opinionem nostram accidunt : ut sunt
 mortes, morbi, ægriitudines, & cætera huiusmodi . Te
 autem quando pius es, horum nihil insequetur . Recte
 & hunc respondisse asserens, decimũ ad dicendum hor-
 tatur : Quid sit in gloria potissimum . Respondit ille : ³⁰
 Deum uenerari, non sacris inquam, neque muneribus,
 uerum animi puritate, ac fide candida, eius uoluntatem
 sequi . Quod quidem & tu perficis, id firmum animo
 gerens, ut & quicquid feceris, & quæ facturus sis, om-
 nibus pateant . Hic rex cunctos collaudatos, maiori uo-
 ce salutatur, omnibus & præsertim philosophis appro-
 bantibus . Nam opere & sermone longe præstabant,
 quippe qui à deo sententiarum principium deduxerãt .
 Exin rex conuiuio læto fruitur . Sequenti uero die met-
 sis solito apparatu instructis, discubuerunt . Tum rex

- ex opportunitate eos deinceps, qui ab ijs qui pridie di-
 31 xerant sequebatur, interrogans, à primo petit: An pru-
 dentia doceri possit. Cui ille: Animi, inquit, decus quod-
 dam est à diuina potentia fluens ad suscipienda bona,
 renuendaq; contraria. Confessus hoc, proximū inter-
 32 rogat: Quid potissimū ualitudini conferat. Ille, pruden-
 tia, respondit: quæ cōtingit nemini nisi deus mentem ad
 33 ea preparauerit. Eo collaudato, ad alium inquit: Qui-
 busnam modis genitoribus dignas gratias referat. Ad ea
 ille: Si nulla in re, ait, illos tristitia afficias. Sed hoc po-
 tuit nemo, nisi deus, cognitionis dux, mentē ad pulcher-
 rima quæq; disponat. Annuens huic, sequentē postulat:
 34 Quomodo sit audiendi cupidus. Is, si existimaueris, res-
 fert, singularum rerum cognitionem tibi utilem fore, ut
 aliquid ex ijs quæ audieris ad præsens tempus compar-
 ans, ea eligas quæ conuenientiora uidebuntur. Sed im-
 plorandum est ut diuinū adsit numen: ab eo namq; ope-
 rationū omnium perfectio est. His approbatis, ad alium
 35 dixit: Vt nihil contra leges agat. Tum ille: Si cognoue-
 ris, inquit, quoniam deus legislator mentes intellectusq;
 dedit ad hominū uitam bene regendam, leges seque-
 36 ris. Approbans & hunc, ab alio rogat: Quod sit cogni-
 tionis cōmodum. Sic ille: Si accidentia, inquit, reputare
 uolumus, in aduersis eorum rebus & nos unā grauiter
 afficimur & premimur, uel pro cognatorū moestitie
 magnitudine: fortunantibus autem illis, gloria inde &
 decore extollimur. Si uero negocium inter se benigne
 suscepert,

susceperint, & cuncta indissolubili glutino se habent,
 nihilq; ad sequendas illorū res desideratur. Verum oran-
 dum est, ut deus cuncta sequūdet. His item receptis, ad
 alium dixit: Quemadmodum intrepidus existat. Ille, 37
 si mens, inquit, nullius sibi conscia mali deum sequatur,
 qui cōsilia omnia in bonum dirigit. Hoc collaudato, ab
 alio petit: Quomodo recta ratio in promptu sibi esset. 38
 Si hominū, inquit ille, infortunia semper consideraue-
 ris, reuoluens quales rerum uicissitudines deus afferat,
 aliosq; gloria sublato honoribus prouehat, aliosq; cas-
 lamitibus opertos ignominia deiiciat. Hunc bene di-
 xisse asserens, alium respondere hortatur: Quibusnam 39
 modis neq; socordia, neq; uoluptatibus distrahatur. Il-
 le, in promptu hoc tibi est, ait, cum & magno regno im-
 peres, & uaria negociorū multitudine tenearis, ut non
 ad aliud quidpiam traducendi mentem quies detur. Ho-
 rum igitur cura uerferis oportet, deumq; roga, ne quod
 te decet prætermittas. Laudans & hunc, à decimo pos-
 tulat: Quemadmodum noscat qui in eum dolo agant. 40
 Ille ad ea respondit: Si obseruaueris qua quisq; erga te
 libertate utatur, an eosdem semper mores habuerit in
 salutando consultandoq;, ac reliqua uitæ cōuersione,
 nec quicquā eorum quæ amicitia postulat prætermise-
 rit ab affectibus & alijs uitæ rationibus. Deus uero tibi
 rex ad optima quæq; intellectum instruet. Hic rex no-
 mine quosq; appellans, omnes collaudat, moxq; cuncti
 in iucunditate uertuntur. Postera die rex conuiuij op-

- portunitate sumpta, sequentem monet ut ostendere ueritatem: **41** *Quæ sit maxima negligentia. Tum ille: Si quis filiorum, inquit, negligens fuerit, eosque nulla in re erudiat. Deo enim semper uota non pro nobis tantum concipimus, quantum precamur, ut & liberis nostris bona cuncta adsint, eruditione & prudentiam impartiat: nam id dei uirtute euenit. Et hunc recte dixisse obtestatus, ab alio petit: **42** *Quomodo patriæ cultor existeret. Si tibi persuaseris, ille inquit, domi uiuere & mori optimum esse, peregrinatione uero agentibus stultitiã, diuitibus dedecus afferre, ceu patria suis malis eiecti sint. Igitur tu bonis quemadmodum & facis cunctos afficiens, id assequeris: deus enim in omnibus gratiam tibi præstabit.**
- 43** *Hoc audito, alium rogat: Ut uxoribus accommodandum sit. Ille, quandoquidem, ait, foeminarum genus sui confidens est, asperum, & suorum affectuum sequax, atque in lapsum proclive propter imprudentiam, & cuius naturam imbecilem, uerum ad ualitudinem & comoda nostra utendæ sunt, neque illis contraria sententia aduersandam. Est enim dirigenda uita ad certum aliquem finem, ac ueluti nauium gubernatores signum aliquod intendere, quæ profecto omnia & cætera cuncta dei institutione reguntur. Assentiens huic, proximum ad discernendum hortatur: **44** *Quomodo non decipiatur. Ad ea ille: Si singula ratione profecutus, ait, detractoribus insuasus perstiteris: sed tu ipse ut excellis, dicta quæque discernens & facta, si ope rationes tuas certo iudicio directas perfereris, indece-**
- pius

pius rex, ut dicis, eris. Hoc uero intelligere atque in his
 uersari est diuinæ potentie operatio. His dictis rex as-
 sensus, ab alio poscit: *Quemadmodum non sit iracun-* 45
us. Ille, Si consideraueris, inquit, quoniam is in quo
omniū uita pendet, si quid per iram agat, mortem plu-
ribus affert: quod quidem triste & perniciosum est,
multorum uitam regni causa delere. Verum cum om-
nes obsecudent & pareant, nec unus quidem aduer-
setur, qua de causa irascendum est? Sed nosse oportet,
ut deus omni indignatione uacuus, uniuersum guber-
net, quem te imitari necesse est. Rex bene & hunc re-
spondisse dicens, sequentem interrogat: Quid sit bene 46
consulere. Recte cuncta, ille ait, ex rationis discursu
agere, ad propositum aliquem finem, reijcereq; inuti-
lia & rationi contraria, ut mente per singula discurs-
sante, bene consulendo propositum adipiscamur. Sed
omne consilium est dei uirtute firmissimum, tibi præ-
sertim pietatem exercenti. Applaudens & huic, deinceps 47
ostendere iubet: Quid sit philosophari. Bene &
commode ratiocinari, refert, circa unumquodq; eorum
que emergunt, neque appetitibus efferrī, ne gligereq;
uana cuncta & stulta que ex cupiditatibus oriri so-
lent, ad peragenda opportuna mensura quadam deduc-
ci: quem statum ut adipiscamur, deum implorare or-
portet. Huic annuens, inquit ad sequentem: Quæ sit 48
hospitalitatis remuneratio. Si omnibus, inquit, æquus
existens, quæ acceperis maiori etiam foenore accumu-

lata reddideris, ita ut in hospitalitate excellere uidearis. Nam & deus plurimum humiles erigit, & subiectos homines diligit. Attestans his, ab alio petit: Quae sint diuturna opera. Ille, si magna, inquit, quis & ueneranda absoluat, adeo ut spectantes propter operum pulchritudine & excellentia illis abstineant, neque quemquam praetermittat eorum qui talia expoliunt, neque in donatos aliquos ad ea perficienda impellat quae usus possit. Etenim deus cuncta cernens, genus hominum donis accumulatur, praebens illis bonam ualitudinem, & sensus, & alia huiusmodi. Quare & tu simile quid imitatus, laborantibus calamitosisque malorum uacillatitudine, quietemque tribue. Ea namque perpetua, quae ex iustitia perficiuntur. Recte & hunc respondisse affirmans, decimum rogat: Quis sit sapientiae fructus. Is, non conscium sibi esse mali, respondit, & uitam in ueritate transigere: ex his enim maximum gaudium & animi uoluptas gignitur, praestantissime rex, & spes in deo optime tibi regnanti pie, aderunt. His auditis, cuncti ea multo applausu approbarunt. Post haec rex multa letitia plenus, ad propinandum uertitur. Postridie uero ubi ex consuetudine thoris omnes discubuerunt, rex sianpto tempore, eos qui supererant interrogat, a primo eorum petens: Quomodo modo quis in superbiam non extollatur. Respondit ille: Si aequalitate seruet, & singulis in rebus suis superior minerit, reuoluens animo, ut homo hominibus praesit, utque deus deleat superbos, mansuetos & humiles extollat.

lat. Hortatus hunc, sequentem ad dicendum monet: Quis 52
 bus consultoribus utendum sit. His, ait, qui multis in re-
 bus uersati, summam erga te beneuolentiã seruent, atq;
 moribus sint tui similes. Sed dei claritas ostendit, qui sint
 huiusmodi digni. Laudans & hunc, ab alio postulat:
 Quid regi sit maxime necessarium. Subditorũ, inquit, 53
 amor et dilectio: per hoc nanq; insolubile beneuolentiæ
 uinculum textitur: deus enim ea perficit, quæ recte eli-
 guntur. Huic annuens, aliũ diffinire hortatur: Quis 54
 sit orationis finis. Tum ille, Proposito, ait, de quo dicen-
 dum sit, aduersario persuadere, diluendo contraria, &
 inepta ostendendo. Sic enim inoffenso currens pede, finẽ
 multa laude assequetur. Sed dei opere dirigitur persua-
 sio. Bene et hunc dicere testatus, aliũ interrogat: Quo- 55
 modo multis in regno populis se accommodet. Si decen-
 ter cuiq; distribueris, inquit, iustitiãq; (quemadmodũ
 facis) ducem sequaris, præbente deo tibi recta discer-
 nere. Congratulatus huic, ad aliũ dixit: In quibus est 56
 tristandum. Ad hæc ille respondit: In amicorũ aduersis:
 quando quidem diuturna ea & inuitabilia cernimus,
 quæ ue calamitatibus opertos interimant: nam in his
 mœstitiam nulla ratio leuat. Sed de ijs in quibus despe-
 ramus, neq; quicquam in his utile inuenimus, mortales
 omnes contristantur: malum uero omnino effugere, di-
 uinæ potentiæ est. Sic illi respondendum fuisse testatus,
 ad aliũ transijt petens, Quare quis inglorius fiat. Re- 57
 spondit ille: Siquãdo superbia quis ductus exasperetur,

- uituperationes tunc subeunt & gloriæ priuatio. Nam deus totius gloriæ dominator, eam quò uult declinat. Hoc collaudato, alium exinde ostendere uelit precatur:
- 58 Quibus se ipsam credere oporteat. Is qui tibi beneuolentia ita afficiantur, inquit, ut neq; timore neq; cupiditate ulla lucròne tangantur. Amoris uero signum difficulter apparet, & temporis obseruatione indiget. Nam qui diuitijs intendit, natura proditor existit. At tibi omnes tui amatores adsunt, deo tibi recta consilia præbente.
- 59 Prudenter & hunc dixisse dicens, alium rogat: Quid regnū conferuet. Ille, cura & meditatio, respondit, ne quid à rerum præpositis male agatur, cōmittaturq; in plebem: quemadmodū facies, cum tibi deus præstantem intellectu præbeat. Hoc laudato, deinceps petit: Quare gratia honorq; seruetur. Virtute, ille inquit: ea enim pulcherrimorū operum perfectrix, malum conculcat: quemadmodum & tu quidem excellentem erga omnes bonitatē obseruas, quod diuino tibi munere præstatur. Gratia multa huius quoq; dicta recipiens, undecimum
- 61 inde, quoniā duo à LXX. supererant, postulat: Quo modo & in bellis quoque animo pacifico se habeat. Si proposueris animo, ait, nihil perperā à tuis ducibus cōmitti, uerūm omnes de uirtute inter sese certare, quoniā eam spem animo fixam habeant, te suarū rerum curam gesturū, si illos uite cedere contingat. Non enim tristitia afficeris, quando quidē cuncta diuino munere recta disponas, præbente deo tibi bona sapere. Hic omnes ap
plausu

plausu suscipiens, letitia effunditur, ac cuiq; propinās,
 cum ijs diutius oblectatur. Septima uero die splēdidiori
 apparatu, quod plures è ciuitatibus legationes adessent
 conuiuio instructo, rex per occasionē ad eos uersus qui
 nondum sententiā dixerant, eorum primum dicere mo-
 net: Quemadmodum recte ratiocinetur. Ille, si tecum, 62
 inquit, reputaueris & dicta ipsa, & à quo dicantur, ac
 qua quisq; de re loquatur, eandemq; multo post tēpore
 uarijs modis perquisieris. Nam ingenij acumen ad di-
 scernendā quæq; (quemadmodū & tu possides rex) dei
 pulcherrimū est donū. Ea plausu approbans rex, aliū
 postulat: Propter quid est quod pleriq; uirtutiē non as- 63
 sequantur. Hic ille: Quoniam natura, ait, mortales om-
 nes incontinētes & ad uoluptates pronos finxit, ex qui-
 bus iniustitia gignitur, & auaritiæ cumulus: uirtutis ue-
 ro status alto loco fixus, eos maxime prohibet & reij-
 cit, qui uoluptatibus deuincuntur. Fortitudinem nanq;
 & iustitiam potissimū colendas iubet, quorū ductor &
 largitor deus est. Recte & hunc respondisse asserens,
 ab alio petit: Quid reges potissimū sequi oporteat. Re- 64
 spondit ille: Leges, ut iustis operationibus mortaliū ui-
 tam regant: quemadmodū & tu peragens, perennem
 tui memoriā fecisti, diuina præcepta secutus. Hoc col-
 laudato, sequentem rogat inquit: Qui magistratibus 65
 præficiendi sint. Ille, quicumque, ait, iniqua odio ha-
 bent, ac tuos imitantur affectus, laudumq; dulcedine tra-
 hi, iusta semper ad adipiscendam gloriam operantur.

- Quod & tu profecto rex, quandoquidem deus iustitiæ coronam tribuit, assequeris. Et hunc uoce approbans,
- 66 ad alium uersus poscit: Qui sint in duces eligendi. Qui fortitudine & iustitia excellant, inquit, quiq; hominum salutē cruentæ uictoriæ anteponant. Nam & deus bona ad omnes operatur: quem tu sequutus, bonis afficis subditos tuos. Huius responsum laudans, querit inde:
- 67 Qui uir admiratione dignus sit. Ad ea ille: Quicumq; refert, gloria, diuitijs & potentia exuberans, æquam tamen erga omnes mentem habeat: quemadmodum & tu talem te gerens, omnibus admirandus existis: deus enim in hanc curam te ducit. Annuens huic, ad alium dixit:
- 68 Quibus in rebus reges diutius uersari debeāt. Tum ille: In rerum gestarū cognitione, ait, in legendisq; incumbentiū operum libellis, temporis plurimū assumere oportet, & quæcunq; ad conseruāda regna, emendandosq; hominum mores scripta sunt perquirere: quod tu cum studio per agis, deusq; consilia tua fecundet, excellentem supra alios gloriā obtines. Gestiens huic, iubet
- 69 ut inde ordine alius dicat: Quid per ocium agendū sit, ne inertia torpeas. Ille ad hæc: Considerandum est, ait, multa cum diligentia quæcunq; in mentem ueniunt, & ante oculos uitæ formam & imaginem quandam proponendam: tum qua quæq; ui perfecta sint, considerandum. Est enim & in his decus suū & eruditio quædam. Nam & sepe in minimis egregium quiddam elucet, quod eligas. Tu uero quando bonitatē tibi deus sufficit,
- elegantiam

elegantiam omnem propter philosophandi studium am-
 plecteris. Huc extollens dictis, nouum petens: Dic, ait, 70
 quomodo in conuiujs transigendum sit. Is discendi cu-
 pidos assumendos esse refert, & qui regni negocia me-
 minisse possit, & principum uitas narrare: his nanque
 suauius nihil, neq; iucundius inuenies: quoniam hi quis-
 dem ad eruditionem pulcherrima quæq; instructi, deum
 uenerantur: quod tu profecto facis, cum præsertim cun-
 cta tibi deus fortunet. Quo probato, rex ab alio petit:
 Quid potius sit populis, an priuatũ quempiam regem 71
 sibi constituat, an uero ex rege genitum regem sequan-
 tur. Respondit ille: Id quod naturæ decetius est. Etenim
 cum reges ex regibus orti insuaues & asperi erga popu-
 los habeantur, longe magis & qui à priuato loco ad hanc
 magnitudinem uehuntur, quando & pauperie & duros
 labores experiri sunt, truculentiores impijs tyrannis eua-
 dent, ui quadam subiectis imperantes. Verum ut supra
 dictum est, mos optimus est, & institutio cõmunis ua-
 lentissima ad regnandum, quemadmodũ tu rex magnis
 imperas. Nam non tantũ gloria & imperio & diuitijs
 excellis, quantũ mansuetudine & benignitate uniuersos
 dei munere allicis. Diutius et hoc collaudato, uersus
 ad ultimũ: Et tu dic, inquit, quid sit in regno optimum. 72
 Tum ille: In pace, inquit, semper populos cõtinerè, atq;
 in causis peragendis quanto cius recte dijudicare. Hæc
 per principem fiunt, quando malos exosus, bonos diligit,
 plurimiq; existimat si hominis animam saluam red-

dat: sicuti & tu, qui hominis necem, summū ducis scē-
 lus, cunctaq; iustitia moderans, perennem gestorū tuo-
 rum gloriam exornas, cum deus tibi liberam malis men-
 tem, omniq; labe exemptam illustrauerit. His simul dia-
 ctis ingens plausus attollitur, cuncta letitia & gaudio
 diutius complentur. Sed ut sunt facta silentia tectis, rex
 craterem mero statuens propinat, & his qui sententias
 dixerant, & presentibus omnibus, atq; ita orsus: Ma-
 xima, inquit, mihi uestra presentia adfulserunt bona.
 Nam & plurimum commodi uestris responsis, & do-
 ctrinam ad regnandū attulistis. Hinc tria cuiq; talenta
 argenti, & puerum qui ministrauit donari instituit. Ea
 approbantibus uniuersis & applaudentibus, letitia &
 gaudio conuiuium effunditur, rege ante omnes festiuus
 sine soluto. Plura equidem de his dixi Philocrates, ho-
 minum sapientie affectus. Mirabar namq; uiros sic ex
 tempore ad proposita quaeq; tam accommodate, tamq;
 eleganter respondere potuisse, cum praesertim quae stio-
 nes huiusmodi diuturna meditatione perquisitae fuerint,
 & qui interrogabat, multa prius cogitando singula pro-
 poneret. Et illi extemporaneis responsis ita inter sese con-
 uenerunt, ac si de his diutius consultassent. Quae propter
 admiratione digni uisi sunt, cum mihi & presentibus
 omnibus, tum maxime philosophis. Verumenimvero
 legentium haec fidem excellere arbitror, & maiora ui-
 deri quam quisquam credere possit. Sed qui ipse falsum
 adijcere uoluerim, cum eadem & in regijs monumentis
 cerni

cerni liceat, in quibus uel minimū prætermitti summo sceleri ducatur? Vera igitur atque ut singula gesta sunt, omni prorsus errore abiecto, referimus. Qua in re quoucrius singula teneremus, ea diligentia usi sumus, ut assumptis regijs actis, in quibus gesta regis, dicta quæq; & responsa, conuiuiaq; referuntur, nostra hæc ex illis mutuati sumus. Mos est etenim quotidie, quemadmodū nos, ex ea diei hora qua primum rex responsa reddere coepit, usque dum in somno quiescat, singula eius dicta, gesta, facta literis demandare: rem profecto utilem & recte institutam, ut cum prioris diei responsa & acta releguntur, si quid minus cōmode gestum sit, emendari possit. Igitur cuncta (sicuti diximus) regis monumenta diligentius perscrutatus, hæc ad te idcirco transcripsi, quoniam intelligerem quantopere bonarū artium desiderio teneris. Post tres uero dies quā ea gesta sunt, Demetrius uiros ad maris insulam deduxit, trāsmissoq; aggere septem stadiorū, pontem transgreditur: regionem inde quæ ad boream uergit petens, ad præparatū cōfessum uenit. Domus erat supra litus, perquam decenter ornata, & quæ multo silentio quiesceret, rebus omnibus ad uitæ usum elegantissime dispositis: illic eos ad peragenda interpretationē hortatur. Viri singula inter se differendo, consonū quid edebant. Rursusq; exijs in quibus omnium consensus accesserat, illa Demetrio habenda seruabant, quæ digniora, elegantioraq; uidebantur. Extendebatur uero confessus huiusmodi & dia

ſceptatio ad nonam uſque dici horam: ſoluto huiusmodi
 cōſilio ad curanda corpora diſceditur. Etenim, ut præ
 diximus, cuncta ſumptuoſiſſime præbebantur. Nam &
 quæcunq; per ſingulos dies rex præparabat, eadem &
 his Dorotheus, cui ea cura demandata erat, ſtudio aſſe
 quebatur. Ad hæc quotidie regiam aulam inuiſebant:
 ubi rege conſalutato ad conſueta loca diuertunt: atque
 ut mos eſt Iudæis omnibus, manibus prius in mari lotis,
 deo preces effundunt, lectioni inde & rerum interpre
 tationi operam dant. Interrogavi equidē et illud quoq;
 cuius gratia cum uota facerent, manus prius lauarent.
 Quærenti talia, demonſtrarūt illud teſtimonium eſſe,
 ne quid perperam agant, ſed pie cuncta ſancteq; perſe
 ciant: quandoquidē uniuerſa opera manibus exerceantur:
 recte ſingula ad iuſtitiam & ueritatem, ſicut præ
 diximus, referentes. Igitur iuri & loci ſilentio & quieti
 habiti, magnaq; ubiq; rerū amœnitate, ſplendore tra
 ducti, propositū opus expoliunt. Euenit autem ut duos
 bus & ſeptuaginta diebus quaſi id eſt cōpoſito inter ſe
 factum fuiſſet, perſiceretur huiusmodi ſcripturæ inter
 pretatio. Enimvero Demetrius rebus rite peractis, om
 nem Iudæorū multitudinē in eundem locum ubi inter
 pretatio perfectæ eſt aduocat, rem omnem à principio
 edocet à præſtātibus interpretibus, qui ab uniuerſa mul
 titudine maximis gratijs, & laudibus proſequuti ſunt,
 quippe qui præſtantium bonorū cauſa extiterint. Exin
 Demetrium uenerantur, orantq; ut legem huiusmodi
 transcri

transcriptam suis principibus permittere uelit, donec eius compositionē considerent. Igitur dum lex cognoscitur, astantes interpretum seniores, urbiumq; legati, & multitudinis principes, unā omnes obtestātur, recte, sancteq; unumquodq; interpretatum esse, beneq; se habere si sic permaneāt, neq; in uno quidem permutetur. Approbantibus ea omnibus & rogationi applaudentibus, iubet Demetrius ut pro eorum consuetudine imprecantur, si quis uel addere, uel mutare, transferre, deleuere uideat quicquā ex ijs omnibus quae scripta sunt. Cum uniuersa haec rite expleuissent, ut perennis illa sit semperq; seruetur adiurat. Eadē ubi & illi laeto plausu exoptarent, regi maxime gratificatus est, quod demandatum sibi munus egregie obiisset, traderetq; perfectū. Hic rex post ubi studio cuncta explorat discitq; legislatoris sensus quosq; longe admiratus, ad Demetrium ait: Ut fieri potuit quādo talia haec tamq; perfecta sunt quod historicorū aut poëtarum nemo sibi assumpsit. Tum ille: Cum ob uenerandam legis institutionem, refert, tuā quia deus prohibuerit. Nam quidam tantum opus sibi assumere ausi, mox diuina ultione percussi, consilio abstinere. Testaturq; inde se audisse Theopompum, quoniā ex lege secretiora quaedam in historia audacius transferre conaretur, supra triginta dies mentis turbatione correptum. Qui cum per morbi interualladecum implorasset, ei manifestō per insomnium demonstratū est, ea gratia id sibi contigisse, quod diuina per-

uertens, in uulgus proijcere tentasset: quibus uisis emen-
 datus, & menti redditus est. Et quidem & ipse com-
 peri apud Theodectum tragœdiarū scriptorem se lu-
 minibus captum, dum quaedam ex huiusmodi libris in
 suum poëma trāsferre uellet. Verum ubi eam cœcitatē
 causam animaduertit, deum plures orasse dies, atq; ita
 restitutum ait. Tum rex obtestatus, hæc à Demetrio
 perpulchre dici, adiurat, iubetq; ut in seruandis custo-
 diendisq; ab omni macula libris, summa exhibeatur cu-
 ra. Exin interpretes perbenigne alloquens, ut cum in
 Iudæam uenerint, frequentius ad se commere uelint,
 hortatur. Aequum enim est, inquit, ut nunc pro digni-
 tate domum deducantur. Si uero redierint, amicos illos
 sicut fas est habiturum, & magnis insuper muneribus
 ornaturū, pollicemur. Mox hominum reditus paretur,
 imperat, digna sui magnificentia erga eos usus. Etenim
 singulos tribus inclytis stolis donat, additq; præterea
 auri talenta duo, crateremq; præstantem, talenti pon-
 do unius: addit omnem diuersorij ornatum. Mittit ad
 hæc Eleazaro thoros decem argenteis pedibus suffula-
 tos, cum his omnibus rebus quæ ad illorū decus exqui-
 runtur. Alia insuper talenta triginta, stolas decem, pur-
 puram, coronamq; decentem: tunicas byssinas ad cen-
 tum, & phialas & pelues crateresq; aureos ad libanis-
 na duos. Literis deinde suis eū exhortatus est, ne homi-
 nes prohiberet, si quando eorum quispiam ad se redire
 uellet. Nam cum doctorū uirorum consuetudines plu-
 ris

ris faceret, in his consequēdis opes suas, nō quidem uan
 nis in rebus, ut prodigi, sumptuosissime elargiebatur.
 Habes tu quidem Philocrates munus, quod polliciti su
 mus, in quo legendo maiorem te profecto uoluptatem
 capturum arbitror, quā si in percurrendis fabulosarū
 rerum libris oblecteris: cum præsertim magnorum ge
 storum exercitatione, in quo quidem diutius uersaris,
 ingenium exerceas. Quapropter enitar digna quæq;
 ad te deinceps perscribere, ut præstantissimarū
 rerum inter nos amoris certamen
 excitetur. Vale.

ARISTEAE DE LXXII. LEGIS
 Hebraicæ interpretibus finis.

DIVI GREGORII ²²⁵

NEOCAESARIENSIS EPI-
scopi, in Ecclesiasten cōmentariolus, IOANNE
OE COLAMPADIO INTERP.

LN hunc modū dicit Salomon ille, Da-
uid regis atq; prophetae filius, tam re-
gni gloria, quā uaticinandi sapiētia
omnium clarissimus, ad uniuersam ec-
clesiam dei. Quā inania sunt nulliusq; pensi, cun-
cta hominum studia simulac negocia: neq; enim facile
quis uel unam aliquam recensabit utilitatem cōcinna-
tam ex omnibus, quæ homines super terrā reptantes,
tanto corporum, animorumq; molimine parturiūt. Et
licet in his temporalibus efficiāt nihil, sed magis ab eis
uincantur & fatigentur, ad contemplanda tamen su-
percaelestia generosiores mētis oculos attollere nolūt.

Vanitas ua-
nitatū &c.

Atqui transigitur interim ipsorum uita, præterit
optimus quisq; dies, transeunt anni tempora, transeunt
& anni, sed & sol cursum suum intra designatos termi-
nos perficit, & nunc tempora hæc fores pulsant, nunc
illa sese latenter subducunt. Res autem ipsæ recte com-
parantur fluxui torrentiū, qui in immēsum maris pro-
fundum ingenti strepitu incidunt. Sunt tamen quæ
eadem manent semper, ipsa scilicet quæ propter homi-
nes à deo sunt condita, qualia sunt, nasci è tellure, uerti
in terram, eandem perpetuò consistere terram, solem
cum totam terram circumeat, perfectō circulo ad eam

Generatio
præterit.

Terra in æ-
ternum stat
&c.

dem recurrere exitus sui metā: item flare uentos, totq;
ac tantos amnes se in pontum effundere, uētosq; irruen-
tes neq; cogere illum suos egredi sinus, neque ipsos suis
aberrare legibus. Et ea quidem uti cōducibilia nostrae

Cūctæ res huic uitæ sic fieri congruebat. At quæ ab hominibus
difficiles elucubrata siue uerba siue opera, mensuram modumq;
¶ C. nesciunt. Quam frequens enim sermonum stultæq; nu-
gacitatis farrago? citra omnem tamen cōmoditatem.

Veruntamen ita se habet hominū genus, audiendo nar-
randoq; fabulas, & rerum elabentium, quamuis incer-

¶ Quid est, tis, aspectibus expleri nequit. Iam de operibus dic,
quod fuit erit ne aliquid post nos, quod non superioribus quoq;
¶ C. seculis sit perfectum? aut quod nouum illud hominum
opus, quod nō olim attentatū, modo memoria dignum
sit? Ego sanè nihil uideo, quod quis uel recens uel nos-
uum, uel priscis ignoratum iure dicat. Et omnes qui di-

ligenter rem perpendunt, mecū sentient, & inuenient
quod quemadmodum priora obliuione sunt occultata,

ita & præsentia apud posteros tempore obscurabun-
tur. Neq; hæc nunc cōcionatorio munere fingens,

Ego Eccles- temere immeditatōue in medium assero: equidem cum
siastes fui mihi regni Hebræorū in Hierosolymis administratio
rex & c. fuerit credita, satis accurato studio, comperta sunt om-

nia. Sanè diligētī indagatiōe animo aduerti maxime,
uariam esse rerum quæ in terris aguntur conditionem,

didiciq; cum primis hominem ad laborem natum, plus
rimisq; frustra occupari. Animum enim inferiora hæc
omnia

omnia, graui, amarulento, & abominato spiritu disten-
dunt. Atque adeo ad tantam rerum deordinationē Peruersi dif-
peruentum est, ne uel ad integrū boni statum mundus ficile corri-
reparari, uel quantis absurditatibus humana negocia gūtur &c.
inuoluantur, possit cogitari. Mihi uero (reputāti
mecū, quod maiori prae omnibus regibus qui ante me Loquutus
hic fuerunt, sapientia prae dītus essem, calleremq; parā sum in cor
bolarum mysteria, & rerum intelligerem naturas) ue- de &c.
nit aliquando in mentem, si qua alia non uulgaris pa-
tēret iā illuc deducens, scilicet ut sapientiae beneficijs
scientiam, scientiaq; adminiculis laborem commodius
assequerer. Hoc itaq; cōsilio firmato, in alio uiuen Cap. II.
di genere uersaturus, decreui uacare delicijs, uariasq; Dixi ergo
experiri uoluptates. Statim autē probe intelligens esse in corde.
etiam ea omnia uana, & risum qui temere admitti po-
terat coërcebam, & uoluptatem amara increpatione,
temperantiae studio, emendabā. Postea uero quā Cogitauī in
consideraui, quod animus posset naturam corporis, pa corde meo
rentem illam ebrietatis & fluidā, quasi uinum diluere &c.
ac sistere: appetitum enim sobrietas in seruitutē dedu-
cit: mirum me incesit desiderium ut uiderem quidnam
mortalibus contingere posset, quod reuera bonum, &
in quo digne per hanc uitam occuparentur. Quocirca
nihil omnū quae admiratione digna censentur omisi;
quod non tractarim. Extructa stant in excelsum pa Magnifi-
latia, uinae confitae sunt, horti etiam ex omni genere caui opera
fructiferarum arborum magna cura plantati. Piscinae mea &c.

quoque instructae ad excipiendas aquas, quae distributae
 plantas largiter rigent. Insuper numerofo ministrorum
 ministrarumque; famulatio stipabar, quorum opera par-
 tim foris, partim domi & mecum utebar. Nec deerant
 animalium quadrupedum armenta, plura enim ac pe-
 corosiora in me a quam ullius ex priscis illis facultate
 bubilia ouiliaque; erant. Addo quod auri argenti-
 que; gazae affluebant. Satellites erant, tributumque; pendebant om-
 nium reges. Plurimi item adolescentulorum adolescen-
 tularumque; chori suauissima carmina, quibus me oble-
 ctarent, modulabantur. In eandem etiam deliciarum par-
 tem institui conuiuia, tamque; multos ex utroque; hominum
 genere pocillatores delegi, ut ne ipse quidem eos dimi-
 merare posses. Tanta gloria omnes qui ante me re-
 gnauerunt in Hierosolymis antecellebam.

Sapientia
 quoque per-
 seuerauit.
 &c.

Verum
 quid deinde sit subsecutum, accipe. Sapientia imminue-
 batur paulatim, concupiscentiaeque; parum sane inuale-
 scebant crebrius. Nam ubi me quibuslibet oculorum ille-
 cebris, & cuius infremi pectoris impetui undecunque
 ille irrueret permisi, nusquam aliud spectans quam unde
 uoluptatum spes aliqua affulgeret, tum me miserum omni-
 farijs delitijs, in quascunque traherat cupido, irretitui.
 Quin & in eam me miseriam reprobi illi cogitatus in-
 trudebant, ut persuaderem mihi delitias uel per se bo-
 nas esse, uel officium meum decere. Porro ut resipui, ut
 apertis oculis uidi quae in manibus haberem, manifeste
 comperi, etiam illa uesani spiritus opera minus feliciter
 successerunt.

succedere, esseq; in eis difficultatis malitiæq; plurimū,
 atq; adeò iam nihil in omnibus quæ homines commo-
 morant, approbatione dignū, rationisq; iudicio ample
 tendum uidebatur. Collatis tamen inter se sapien- Transiui ad
 tiæ bonis, & insipientiæ malis, meritò admirabilē cum cōtemplan-
 uirum pronuncio, qui aliquando absurde acta uita, se- dam &c.
 metipsum corripens, in quam decet uiam reuertitur.
 Grande etenim sapientiæ insipientiæq; interstitium, di-
 scrimenq; tantum, quantū dici est ac noscitur. Nam qui
 uirtutē se statuat, similis est homini clare sursum & un-
 dequaq; cernenti, uiam illius fulgidissimo iubare illu-
 strante. Contrà qui uitijs erroribusq; implicitus, com-
 parandus est erranti in tenebris: cæcus enim est, &
 oculos illi tenebrosa opera sua effoderūt. De uariis Et didici
 tate etiam finis utriusque in insipientia mea cogitanti qd' unus
 mihi, occurrebat diuersum nihil. Dicebā autē, æquā utriusq;
 sorte sapientem stultumq; mori. Sed his ego uerbis me &c.
 ex stultorum numero esse declarauī, dignus qui insipi-
 entie recipiam mercedem. Quid boni ex his argutijs
 nascitur? uel qualis utilitas huius multiloquij, ubi nuga-
 citatis fluentia quasi ex scatebris insipientiæ propellun-
 tur? Nihil enim dignius susceptu, quàm sapienti insi-
 pienti q; commune fore nihil, neque iuxta hominū me-
 moriam, neque iuxta dei retributionem. Etiam si nunc
 rerum omnium, quæ tamen adhuc ordiri uidentur, in- Et idcirco
 stare finis, nō tamen eundem cum sapiente finem sor- teditur &c.
 tiretur insipiens. Proinde merito exosam habeo o-

mnem hanc uitam, quam terrestribus negocijs totius
 intentus, in eiusmodi uanitates insumpsi. Nam ut com-
 prehensim dicam, omnes labores meos amaritudo re-
 spersit, omniaq; opera inconsiderato concitatoris ani-
 mi impetu præcipitata sunt. Miseri autem laborum
 meorum fructus, alteri (incertum sapiens ne ille an insi-
 piens futurus sit) obuenient. Cæterum ubi eos abiecer-
 rimus, tunc perspicuum erit uera hominis bona esse sa-
 pientie thesauros, & fortitudinis peculium. Quod si
 hæc alicui curæ nõ fuerint, non tamen ideo securus eua-
 det, iam enim pro bonis mala, pro iucundis aspera, pro
 quietis molesta recepit. Siquidem diu noctuq; semper ur-
 gentibus & animi & corporis laboribus, cor suum per-
 petuis & euandis curis lancinat, seq; molestis nego-
 cijs & turbellis torquet ac discruciat. Igitur perse-
 lius est co-ctum bonum non circa epulas potumq; residet, quamuis
 medere & non aliunde nobis quam à deo alimeta erogentur. Nihil
 enim saluti nostræ seruiens extra ipsius est prouidentia.
 Homini bo Et bonus quidem uir sapientia à deo assequutus celesti
 no & c. letitia potitur: improbus autem sicubi affligatur à deo,
 laborat habendi auiditate insatiabili, opesq; magis ac
 magis coaceruare studet. Eum etiam qui à deo hono-
 ratus est, uel coram ipso omnium domino ignominia affi-
 cere audet, pollicendo inutilia dona. Dolosa enim uas-
 Cap. III naq; sunt istius miserie anime studia. Porro quantum
 Omnia tem mihi uidere licet, per hoc tempus omnia maximeq; con-
 pus habet. traria contingunt. Nata sunt aliqua, dein emoriuntur:
 plantata

plantata sunt, dein subuertuntur : quæ nunc curabilia,
 dein letalia : extruuntur ædes, paulò post solo æquan-
 tur : lachrymatur, paulò post ridetur : nunc luctus, dein
 tripudium. Nunc terrena quis congregat, dein abiicit:
 & nunc insano amore in mulierè exardescit, eandem
 dein aliquando capitali odio insectatur. Nunc quis de-
 dita opera querit aliquid qualecunq; id sit, dein illud
 ipsum rursus disperdit: & nunc anxia seruat custodia,
 quod dein fastidians sponte profert. Nunc quis occidit,
 dein occiditur : locutus est quis, idem postea obticuit.
 Dilexit, nõ multò post odio habuit. Humanæ res bello-
 rum motibus nunc turbantur nunc uacant, & si quan-
 do bonæ felicesq; uidentur, subito in aduersas & ex cõ-
 fesso malas uergunt. Dicamus igitur tam infructuo Vidi affli-
 sis laboribus aliquando longũ ualere, siquidem omnia ctionẽ &c
 hæc mea sententia ad exagitandos homines aculeis ue-
 nenatis armata sunt. Et malignus demon, qui ab initio
 mundi usq; ad finẽ nocendi semper est auidus, ringenti
 ore seculum hoc circuit, & immodice cõtendit, si qua Et cognoui
 occasione nacta creaturã dei perdere possit. Pro- quod nõ es-
 pterea persuasum habeo maxima hominis bona esse, set &c.
 iucunditatem mentis, & bonorum operum actionem.
 Quanquam nõ inficias ierim ex deo esse, etiã si tempo-
 ralibus fruamur, modo per ea, duce iustitia, ducamur
 in cœlestia intermoriturãq; nunquã opera, quæcunq;
 deus adeò stabiliter obseruanda præscripsit, ne cuiquã
 quantuscunq; is sit, ex eis uel deträhere uel addere quicquã

quam fas esset. Reuerētia enim & admiratione digna sunt. Itaq; iuxta præscientiam dei, ea quæ olim facta sunt, nunc existunt, & futura perinde certa sunt, atq; manet & c. nunc sint facta. Vnde indubitatum sit eum qui iniuria afficitur, etiamnū usum adiutore deo. Ecce uidi in regionibus infernis barathrum ad fontes & impios plebs clendos, & delicatam alteram regionē pijs deputatā.

Et dixi in corde & c. Quomodo ergo ego olim insipienter censui, apud deum reputari, iudicariq; similiter, nihil differre iuste & iniuste agere, ratione præditū uel brutum esse? sed & nihil distare apud deum, hominum & iumentorum genera, quia omnibus sine discrimine tempus dispensatur, & mors irrogatur, sed discreta inter se sola uocis articulatione, cætera autē fermè eadē obuenire utrisq; neque esse iura mortis seueriora in alia animantia quam in homines, quin & spiritum omnibus similem, nihilq; amplius in homine, sed unam rationem uanam quecumq; ex eadem terra constituta in eandem sint reditura, incertumq; de animabus humanis an in altum subuolaturæ, & de reliquis brutorum an deorsum sint defluxuræ. Sicq; mihi uidebatur nihil aliud bonum præter delicias & fructum, qui ex presentibus capitur. Non enim hominem si semel mortem gustaret, ad illa fruenda redire posse arbitrabar. Vbi autem ab huiusmodi cogitationibus memetipsum reduxi, considerabam & auera ad alia. fabar præ nimio dolore tot calumniarū genera ab hominibus fingi, propter quas pleriq; iniurijs affecti plorant

rant & lamentantur, quia in extrema inopia per uim aliorum destituuntur non modo auxilio suorum, sed omni etiam consolatione: interim calumniatores tolluntur in sublime, unde postea & ipsi corruant grauius.

Inter iniustos autem & impios, melius habent uita defuncti quàm superstitēs. Et utriusq; conditione potius eligeretur sors eius qui futurus malus nondum natus est, neq; humanas molestias attigit. Iam hoc exemplo meo colliquefeit, si qui in uiros claros euadāt, quantae eos ē proximis sequatur inuidia, tametsi is qui maligni dæmonis stimulū illum in precordijs gerit, & ex aliena felicitate inconsolabilem mœrorem concipit, nihil aliud inde consequatur, quàm quod suam ipsius animam unā cum corpore absumēs disruciet ac edat. Unde fit, ut qui sapiunt, satius putent alteram manum impleisse in ocio & tranquillitate, quàm utraq; in laboribus, subdoliq; spiritus uersutia. Est & aliud quoddam inconueniens, quod tamen scio non raro cōtingere. Sæpe uiro solitario, cui nec frater nec filius est, opes multe affluunt, ipse tamen ob deprauatos insatiabilis animi mores, nullam omnino sibi ipsi quietem, recreationem uē concedit. Blande illum rogarim, quam de causa laboret, & lucro studēs uarijs perpetuisq; sollicitudinibus animū disruciet, cum tamen si quod bonum obuiam fiat fugiat, & quod amplecti queat, repellat.

Quanto feliciores illo, qui familiaritatem cum aliquibus inierūt, ē qua fructus optimos percipiūt. Nam ergo duos.

Et laudari magis &c.

Rursum cōtemplatus &c.

Considerās reperi &c.

Melius est ergo duos.

cum duo uiri in idem negocium incumbāt, accideritq; aliquid aduersi uni, is non longe requiret auxilium, habet enim ad manū qui uiuet. Contrā, homini infeliciter agēti & refocillationis indigo, calamitas summa est solitudo. Contuberniones sanē, & qui in eodē cœnaculo uictitāt, si qua oriatur tempestas, statim eam sedāt mutuis consolationibus, gemina nimirum felicitate. Nam & per diem dicendi libertate festiui, & per noctē honesta hilaritate sunt securi. Solitariam autē uitam trahens, horredus sibi ipsi uiuit, neq; credit si quis persuadere conetur, hominibus uel temere conglobatis bene

Melior est consultū, funiculumq; triplicē difficile rumpi. Ego

puer pau- etiam magis probarim adolescentulū pauperem & sapientem, quā stolidū regem, licet senem, cui nunquā

per & c. uenit in animū tantas fieri posse rerum nouationes, ut

compeditorū aliquis olim regno præficiatur, & ipse

ex iniusto principatu iuste excidat. Nōnunquam enim

contingit eos qui tyrannidē insipientis antea tulerunt,

sub prudentioris iuuenis moderamine respirare, & hilares

agere: licet æquales sui & iuniores, & qui præter illum nō nouerunt alium, seducti opinione peruersa

& impetu spiritus cōtrarij, laudes ipsius prædicare nesciūt.

Custodi pes- Porro in ecclesie negocijs principio uitæ tuæ

dē tuū & c. rationē habeto, ut & ipse rectus ambules, & pro insipientibus intercedas, qui fortē in posterum recepto intellectu mala opera uitare discēt.

Cap. V Tum etiā perpul-

Ne temere. chrum fuerit lingua parce, pectore autē constāter uti.

Nam

Nam licet absurdis quibusdā motibus impetatur animus, dedecus tamen foret, eos continuo effutire, moribus uē esse minus compositos. Licet enim longe à cœlo distemus, quod diligenter aduertendum est, præsentiam tamen auscultantiq; deo loquimur. Grauiter itaq; loqui uilissimum: ut enim uariarum animi curarum affecte sunt multiformes somniorum phantasiæ, ita & imprudentiæ perpetua comes est loquacitas. Verum tu si quid uouendo promiseris, re præsta. Inspicientium propria est leuitas, quare tu uerax esto, sciens quod longe melius est nihil uouere, citraq; uotum aliquid facere, quàm omittere, ubi uoueris. Quin & ociosorum uerborum omniū abundantia tanquā coram deo fugienda.

Si quid uouisti &c.

Qui id in animo suo reposuerit, sentiet res suas à deo & pendere & corrumpi: & sicut somniorum, ita uerborū maiorem partē esse euanidam, timoremq; dei in primis salutarem, tametsi ualde infrequens sit. Vnde non est quod quis miretur si uideat pauperes calūnijs opprimi, iudicesq; subdolis strophis circumueniri.

Ne dederis os tuū &c.

Cauebis autē ne potentioribus tibi uideare maior, esto enim nunc sis impunis, à futuris tamen imminētibusq; terroribus nō eximet te ærūnosa hæc superbia. Iam sicut bona per rapinam parua possidere damnosissimū simile est ac scelestissimum, ita & uiro possidendarum opum cupido nulla ex eis obueniet uel satietas, uel synœra amicorum beneuolentia, quantumuis plurimum argenti quod possessuri sunt ab eo expectent.

Quia ex celso &c.

Auarus nō implebitur &c.

Vbi multae
opes & c. Quippe hominis uani hoc fuerit. At boni, ut se ac-
cedentes laetos & ad despicienda omnia eiusmodi fortes
reddat. Et profecto magnum quiddam censeri debet ta-
libus curis non esse agglutinatum. Ecce pauper, quamuis
seruus sit, nec habeat quo uentrem suum expleat, plas-
cido tamen somno refocillatur, cum interim auaro, uis-
giliae, cruciatusque animi quietem excludunt. Quid
infirmitas autem ineptius agitur, quam dum reposuis thesauris in-
& c. cubatur, tantoque studio custoditur infinitorum malorum
occasio? Equidem necessario corrumpentur & disperibunt
aliquando diuitiae illae, siue eas filij possideant siue non,
& diues ipse uelit nolit talis iterum in terra abibit, qualis
olim cum nasceretur comparuit. Sed & hoc hominis
erret secum augebit miseriam, quod uacuis manibus abiturus est.
& c. Non enim cogitat futurum uitae finem, natiuitati suae
simillimum, neque attendit cuius uentorum impetui potius
quam sibi per inutilia opera sua consultum, dum sic uitam
sua omnem in impiissimis desiderijs, & uesanis conatis
bus, & tristitijs, & infirmitatibus consumit: & ut sum-
matim dicam, eiusmodi uiro dies sunt tenebrae, & uita
Hoc itaque uisum & c. luctus. Non autem negauerim etiam opes bonas esse,
& non reprobatas. Dei enim donum est, si homo lete
perfruatur laboribus suis, modo opes illae a deo sint con-
cessae, & non rapinae acquisite. Talis enim neque pra-
uis desiderijs seruit, neque meroribus tabescit, bono in
omnes est animo, & in munere diuino exultat, & om-
nem uitam suam bonis operibus adornat.

Nunc

Nunc aliam molestiam frequentē & infestā mor- Cap. VI
 talibus sermone persequar. Respōdet nonnunquā deus Est & aliud
 omnibus aliquorū hominū uotis, conceditq; eis facultas malū &c.
 tes, honores, & quæcunq; alia animis cōcipiunt. Et ita
 inuenies uirū abundantē omnibus, una tamen hac pla-
 ga diuinitus inmissa, ne uel minimo fruatur, sed alteri
 potius reponat. Emigrat is ex hac uita, neq; sibi neque
 proximis fructum afferens. Ego etiā hoc magnū ar- Hoc uanie
 gumentū certissimūq; indicium extremæ puto ærum- tas & mis
 nositatis, quando qui plurimorum filiorum appellatur seria &c.
 pater, incolumis longo tempore uixerit, animam suam
 uirtutibus impinguare adeò negligit, ne uel mortis qui-
 dem memoriam degustandam admittat. Huius ego nec
 prolis numerositatē, nec annositatem mihi æmulando
 optarim, imò meliorē aio conditionē intempestiui fœ-
 tus qui abortientis matris utero clapsus est, quàm illius
 uiri. Vt enim abortiuū uane aduenit, ita & absq; omni
 satietate & fructu clanculo abit, neq; mali quippiā so-
 le nō aspecto attingit. Eius sanè sors leuior, quàm lon-
 gæ uilius, cui de bonitate cōstat nihil, tametsi ambo- Omnis la-
 rum idem finis sit mors. Insipienti posita est lex, ne bor homi-
 concupiscētis indulgeat, & propterea reprehēditur. nis &c.
 Sapiens ab eis sua sponte sibi temperat, propter quod
 uitæ reuerentia, homini etiam inopia presso dux est ita-
 neris. Irritant quorundam oculos ferculorum spectacu-
 la, sed cum inane sit hoc uidendi studium, perniciosæ
 illecebræ animum in steriles occupationes trahunt.

Quis futurus est &c. Ut autē satis nota quae facta sunt, ita non minus & hoc manifestum, homini nullas esse vires in ea quae supra se, quamuis homines nugae excogitat, & excollit, quae postea amplectentiū easdē insipientia, accipiunt incrementū. Inde tamen nihil aliud accedit commodi, quā quod sciam desiderabilia quaedā esse, quae homini in hac uita cōtingere possent. Dissimularetur forsā hoc, si eo contenta esset immodica hominū sollicitudo, uerū futura etiam post mortem curiosius rimatur, seq̄;

Cap. VII putat cognoscere. Enim uero nō tam corpori oleū, Melius est quā grata est animae bona memoria: & uitae exitus nomen bonum &c. melior quā ortus: & satius fuerit lugere q̄ cōiūri, & adesse mœrentibus quā inebriatis. Qui enim finē suū recte secū cogitarit, nō tanto studio, quae huius uitae sunt amplexabitur. Sed & risu probatior est tem-

Melior est ira risu &c. pestiua indignatio, quandoquidem asseueratione uultus corrigitur anima. Et haec causa est, ob quam sapientum animae cōtractae sunt ac tetricae, insipientum uero elatae & effusae. Hinc etiā longe optabilius est, in reparationem & castigationē sapientis unius ferre, quā in totius chori improborū infeliciūq; hominum esse auiditorem. Equidem crepitui spinarum plurimarū, lato igne ardentīū, insipientīū risus scite cōparatur. Est

Sed & hoc uanitas &c. & alia miseria in humanis, summū in quā hoc malū Calumniam, quae sapientū maxime animabus insidiatur, generosam ac densam illam uirtutū syluā extirpare molitur. Sermo nō in principio, sed cum ad calcē peruenit

ὕψιστος
αὐτοῦ.

nerit laudandus est. Morū probetur modestia, non fa- Melior est
 stus aut superciliū. Furor & primus indignationis im finis oratio
 petus cohibendus est, ne præceps in iram (cui stulti ser nis & c.
 uiunt) fratur. Errāt autē qui asserūt priscis melio- Ne dicas
 rem uitā concessam, nō intelligētes quantum à posses- quid & c.
 sionibus opum, sapiētia differat, quæ illis tanto sit cla-
 rior, quanto umbra sua splēdidius apparet argentum.
 Non enim uita nostra diuitiarū subsidio, sed sapientia
 subsistit. Dic precor, quis tantā, tamq̃; suauem dei pru-
 dentiā poterit enarrare? aut quis poterit reparare quæ
 iuste à deo uidentur neglecta? Et ego olim nō recte am-
 bulans cognoui quomodo iustus in iustitia sua perseue-
 rans usque ad mortem nō excidat, insidiosusq̃; & im-
 pius cum malitia sua cōmoriatur. Porrò qui aut iu Noli esse nē
 stus est aut sapiēs, ne uideatur sibi ipsi oppidò & im- mium iustus
 modice iustus uel sapiēs, ne fortè admissio peccato uno, & c.
 consequenter pluribus implicetur. Noli esse audax uel
 temerarius, ne te mors ante diem rapiat. Bonum maxi-
 mum est dei adiutorio niti, et sic omne cauere peccatū.
 Abominabile etiā immaculata pollutis contingere ma-
 nibus. Atqui obedienti & timenti dominum, aduersa
 omnia licebit effugere. Nec tantū ualent in ciuitate Sapiētia
 potentissimorū uirorum præsidia, quantum sapientia: cōfortauit
 ea solet nonnunquam etiam omittentibus facere quæ & c.
 oportebat, ignoscere. Et quis est, qui non impingat ali- Sed & cum
 enbi? Impiorū item sermonibus cauesis propies, ne etis sermo-
 si pestilentibus uerbis, tanquam innoxijs improbi serui nibus & c.

gerris, aurē securus accommodaueris, deinde ubi pectus
tuū morsibus fauciuū fuerit, incipias & tu in plerisq; op-
peribus cū maledictionibus recalcitrare, sicq; subueriti.

**Cuncta ten-
tati & c.** Omnia hæc mihi iam olim comperta. Sapientiam
enim à deo affecutus eram: sed eam heu quanto damno
meo abieci: ad similem enim illi pristinae, amplius per-
tingere non ualeo. In tantum spaciū tamq; immensū
aufugit profundum, ne ulla sit eandem reparandi
facultas. Deniq; in eam deductus sum desperationem,
ne amplius requirerem, neq; cogitarem quàm euanide
forent impiorum letitiæ, quàm friuola cōsilia, quàmq;
ægra uita. Cumq; sic haberē, letali cōcupiscentia irre-
titus, in hoc ipsum uolutabrū incidi. Expertus etiam
amariorem sum mulierem esse mollem quandam terram, uel aliud
morte & c. tale quid. Cor enim ipsius quasi sagena prætereuntes
concludit. Quod si manu sola contingat, tenet: sin am-
plexetur, uinculis trahit. A qua solus liberatur, qui deū
habuit propitiū, & ut inspectore omnium obseruauit.
At peccatis seruiens eam nō effugiet. Equidē diligenti
perscrutatione facta in mulieribus omnibus, neque in
una inueni sapientia. Et in multis millibus uiriam quis
Solūmodo noscet sapientē, mulierem nō item. Hoc autē cum
hoc inueni primis cognoui, simplices hominū animas à deo cōdi-
& c. tas, sed accersere sibi ipsis malum, cogitatus uarios, &
questiones nunquā finē das: & cum ad sapientiā in da-
gandam sint nati, in uerbositatibus tamen etatē omnē
Cap. VIII deterūt. Sapiētiae iudiciū ex luculēto hominis uultu
apparet.

apparet, ueluti & liuor impudens, statim ut uidetur ali quis, prodit dignum quē ipse inhabitet. Magna diligētia regis uerba attendenda sunt, sed iuramētū per nomen dei modis omnibus fugiendū. Sermonibus domini licet molestū quid imperātibus decet obedire, cauere q̄ ab omni in eū blasphēmia. Nā quamuis infrat tibi aliquid, nō tamē tuū fuerit reprehēdere, neq; cōtradocere decretis monarchæ uel regis. Nihilominus tamen in sacris præceptis perseuerare, & procul abesse à pestilentibus dictis, cōsultius & utilius. Equidē sapiens ante oculos semp̄ habet iustū iudiciū suo tēpore futurū, & prænoscit omnia humanæ uitæ opera superne retributionē expectare. Verū quod nunc mali parum animo aduertūt nimīū de hac uita solliciti, id citra cōtrouersia in futurū ignorabūt minime. Ignorātur sanē superuentura, è quibus nullum pro dignitate satis poterit annunciari: neq; ullus tam fortis, qui angelū animā suā separaturum à corpore prohibere queat: neq; ulla omnino uia inuenitur, qua hora mortis uel quomolibet prorogetur: sicut & in medio prælio captis, omnia effugium negāt, ita & tūc uniuersa hominis impietas emicabit.

Obstupesco itaq; quoties aspicio, quot & quanta in proximū damna homines cōminiscūtur. Licet sciā impios nōnullos ex hac uita ante diem raptos, ne cæteris præpedimēto essent, eo quod uanitati sese exposuerāt.

Quia enim diuina prouidētia nō subito oēs plectit, ob lōganimitatē qua malos tolerat, et nō statim in delictis

ulciscitur: idcirco uir impius nihil referre putat, si frequenter & grauius peccet, cōfidens se cū innocētibus euasurū: sed nō intelligit, quod etiā post multū tēporis malū nō latebit impunitū. Bonū ergo maximū est pie colere deū. Impius ubi exciderit à pietate, nō diu abu-

Est & alia uanitas &c tetur stultitia sua. Pessima autē & emēta opinio de iustis & iniustis sēpe homines depascitur, quando quidem de utrisq; plerunq; sinistra suspiciātur. Sēpe enim quis iustus est, & nō apparet esse iustus: cōtrā, impius sēpe prudēs habitus est. Quem ego errorē nimirū mo-

Laudaui igitur &c. lestum, interq; precipuos posuerim. Putabā autē ali quando bonum summū in esculētis, poculētisq; situm, eumq; deo gratiore, qui licentiosius per omnē uitam ijs frueretur & refrigeraretur. Eamq; letitiā solā admirabar, atq; adeo nihil aliud cogitabam, ne uel nocte uel die ab ulla re ad hominū delicias inuenta me abducerē. Tandē ex ijs unū hoc cōperi, neminē huius farinae, ullo pacto, quantūuis laboret, ad bonū, quod uere bonū est

Cap. IX peruenturum. Opinabar etiā tunc mea studia, digna sunt iusti esse mortalibus omnibus, & si sapiēs quis, iustitiæ esset ac sapiētes &c. deditior, iniustitiæ subuersor, nulli inimicus, equus (id quod deo gratissimū) omnibus, is mihi uanitati studere & desipere uidebatur. Similiter existimabā eundē finē iusti & impij, boni & mali, puri & inquinati, deū placantis & nō placantis. Item quod iniustus & bonus, iramēti fidē custodiēs & frangēs, in eundē tandē portū appulsari essent. Et certus propē erā omnes pari sine

consummandos. Etiam nū scio, quod eiuscemodi sunt *Vnde &*
 insipientium cogitatus, errores, & deceptiones. Multa *nunc cora*
 enim dicūt, nempe mortuos omnino perire, & mortuo *da & c.*
 honoratiore iuuū, etiamsi in tenebris squalescat, uel ob
 uilitatē comparetur canis uitæ ad leonis cadauer cōpa
 ratæ. Viuētes uel hoc unū scire sibi esse moriendū, mor
 tuos uero planē nihil. Retributiones nulli repositas: ubi
 debitū naturæ solutū fuerit, finē simul habituras inimi
 citias & amicitias erga defunctos. Eorum enim tam
 emulatio defecit, quā uita disparuit, et ut semel dicā,
 nihil ex rebus nostris cōmune futurū eis q̄ hinc migrā
 rint. Postea q̄ uero homo taliū errorū præstigijs fue
 rit incantatus, incipit cōsultare in hunc modum: *Vade ergo*
& comes
de & c.

quid agis? cur nō mage delicijs uacas? cur nō epulis ex
 pleris omnibus, & uino obrueris? An non uides omnia
 hæc à deo cōcessa, ut citra prohibitionē cuiusquam ijs
 fruamur? uestibus induere nuper lotis, unguēto caput
 perungito, mulierē hanc cōtemplare, sed & illā, uanā
 hanc uitā in uanitatibus trans mitte. Præter hæc enim
 tibi reliqui nihil erit tam hic q̄ post mortē. Fruere ergo
 presentibus, neq; ab inferno tibi timēdū, in quē omnes
 proficisci dicimur, expers enim est sapientiæ sensusq;.

Hæc quidē nugātur uani, ego autē sat scio, quod neq; *Verti me ad*
 qui perniciosissimi habētur, cursum hunc magnum perfi *diud & c.*
 ciūt, neq; qui ualidi & terribiles hominibus existimati
 tam horredō bello uincēt. Sed neq; in abundantia edu
 liorū sapiētia probatur, neq; sapiētiae cū diuitijs cōnu

ne aliqd esse solet. Neq; assentior ijs qui omnibus eadē
 euenire putant. Equidē mihi ualde dormire uidētur,
 qui talia cogitātes nō reputant secum, qd' ueluti pisces
 & aues retiaculo attracti miserē cōterēdi iustis punien-
 tur supplicijs. Iam ego sapientiam tanti fecerim, ut
 que sub so- & ciuitatidā à paucis habitatā, aq; magni regis manu
 le & c. obsessam, si modo uel unū sapientē tametsi pauperē ha-
 beat, frequētem magnāq; putē. Poterit enim ille & ab
 hostib. & à bellicis machinis oppidū suū facere saluū.
 Et alij quidē sapientē illum inopē nō cognoscūt. Verū
 ego sapientie uirtutē longe p̄fero potentie uulgari.
 Sapiētia enī illius inde cōtemptibilis est, quia paup̄tati
 cohabitāt: sed nō multō post audietur potētes et tyran-
 nos desideriorū seruos alloquēs ferro ipso potētiore futu-
 ra. Cōtrā insipiētia unius, etiā si à plerisq; ut magnus

Cap. X

celebretur, periculū affert multis. Nam & muscae si
 in unguentū cadant suffocate, tam unctioe quā in
 Preciosior guēti faciē reddūt deformē. Incōueniēs etiā est eandē
 est sapien- rem sapiētie insipiētieq; simul acceptā ferre. Sapiētiē
 tia & c. semper ad dexterā inuenies bonorū operū, stultū uero
 ad sinistrā declinantē, nec unquā honestatis ducatu in
 operibus suis utetur insipiētia. Cogitatus enī eius uani-

Si spiri- sunt, stultitiaq; refertū. Quod si amice, bellū tibi mo-
 tus & c. ueat spūs aduersarius, resistas ualide, certus, deum pro-
 pitium etiā multitudini peccatorū ueniam posse dare.

Est & ma Opera aut tyranī & patris omnis malitie hæc sunt:
 lum & c. Insipiētē in excelsū sublimari, diuitē humiliari sensu
 seruos

seruos peccatorū in equis ferri, & uiros sanctos humili-
 ter obābulare, uideatq; corā se impios supbiētes. At q **Qui fodit fo**
 alteri insidiatur, nescit qd' sibi ipsi primū & soli parat **ueam &c.**
 insidias. Qui securū alterius demolitur præsiū, in ser-
 pētis morsus passim incidet. Sed & q lapides extrahet
 sufferet laborē nō parū. Similiter & qui ligna scindet
 in armis suis periclitabitur, turbabitur autē si ferrū ma-
 nubrio exilierit. Nulli bene cedit, qui cōuehet opes, et
 per iniustitiā adaugere querit potētiā breui duraturā.
 Occidit autē serpētis morsum, incantatores nō medi-
 cabūtur. Mali itaq; uani sunt, bonus uero bona opera-
 tur, & sibi & proximo cōducibilia. Stulto itē sua gar-
 rulus perniciosa est: licet aut interdū os aperiat, stulte
 tamen orditur, statim finē facturus. Omnino suā ipse-
 met declarat stultitiā. Impossibile uero homini est, Ignorat ho-
 scire, uel etiā ab homine discere, quæ ab initio fuerint, mo &c.
 quæq; superuētura sint. Quis enim ille qui annunciet?
 Cæterū homo qui in ciuitatē bonā cōcedere nescit, Labor stul-
 & oculorū suorū, & faciei afflictionē expectat. Cui-
 torum &c.
 tati autē cuius rex puer, & cuius principes crapulae ua-
 cant, mala prædico. Sed beatam assero terram, in qua
 liberi filius imperat, & magistratus bonis in tempore
 fruuntur. Piger & ociosus domū suā minorē faciūt, In pigri-
 alios subsannant, ingluuie sua abutuntur omnibus, ar-
 tijijs &c.
 gento quouis trahuntur, uili precio nihil nō humile &
 uile sacre parati. Deniq; regi, principibus & magi In cogita-
 stratis parendū per omnia, ita ut ne dicto quidē illis tione &c.

quis aduersetur, aut uerbulum aliquod triste obturmu-
 ret. Timendū, ne si quid etiā solus dixeris, manifestetur
 aliquādo. Magno enī & diuiti & unico regi, angeli ue-
 loces & alati, spūali simul & rationali fungētes ministe-
 rio, deferēt oīa. Iustū est, panē & cætera huius uitæ
 necessaria cōicare hominibus, tãetsi periturū uideatur
 beneficium, ac si quis in aquā projiciat panē. Apparēbit
 autē procedēte tēpore nō inutilē tibi fore misericordiā.
 Da autē liberaliter, & diuide pluribus, sua tamē cuiq;
 nescies enī qd supueniens dies allaturus sit. Ecce nubes
 aliquandiu pluuias suas cohibēt interdū, quæ postea lar-
 gum imbrē super terram depluūt. Neq; arbor ulla est,
 quæ semp stet. Eam enī licet homines nō succidant, uen-
 to tamē olim subuertetur. Multi sunt q̄ à cælo futura
 uolunt prænoscere. At quis nubes respiciens, & uentū
 expectās, uel mesē uel uentilationē ob persuasumculā
 friuolā intermitteret? Sanē opera dei p̄inde nobis igno-
 ta sunt, ut fructus prægnañtū, quos ignoramus quales
 futuri. Qui igitur in tempore sementē fecerit, fructus
 etiā comedet, quando tempus suū instabit, quīs incertū
 quæ enā ex his quæ plātauimus meliora erūt, tametsi in
 bonū cedant oīa. Si autē quis secū ratiocinetur quān-
 pulcher sit sol, q̄ suauis hæc uita, q̄ iucundū in summa
 felicitate longæuū fieri, & q̄ horrendū perpetuūq; ma-
 lū sit mors, nihil omnino affrens cōmodi, unde sentiat
 nos frui debere omnibus præsētib. utcuq; uideantur
 suauia: insup & adolescentib. cōsulat, sua etate abuti,
 p̄mittit

Cap. XI

Mitte pa-

nem &c.

Qui obser-

uat uentum

&c.

Dulce lu-

men &c.

Permittere animabus suis omnē uoluptatē, indulgere
 desiderijs, uiuere ut libet, spectare oblectātia, auersari
 aut̄ que nō sunt eiusmodi. Ad quē ita dixerim: Inspien
 ter agis o tu quisq; es nō expectans futurū in his oibus
 dei iudiciū. Mala res est intēperātia, libido aut̄ & spur
 citia damnū & iniuriā corporib. nostris afferūt. Ado
 lescētiē comes est insipiētia, insipientia uero ducit ad
 interiū. Oper. e precū igitur, ut cum adhuc sis adole
 scēs, deū timeas, priusq; miserijs obijciare, ueniatq; ille
 magnus & terribilis dies domini, quando neq; sol, neq; creatoris
 luna, neq; stellæ aliæ ultra fulgebūt, mouebūtur autē su
 pernæ uirtutes, angeli custodes mūdi, in tempestate &
 turbatione illa uniuersi, ita ut quiescēt tūc tam uiri po
 tentes, q̄ mulieres operariæ, & fugiāt in tenebrosa do
 miciliōrū penetrālia, clausis ianuis oibus, & si qua mo
 lendo occupata, prohibita fuerit timore nimio, gracili
 uocula ut auicula parua clamabit. Omnes aut̄ impuræ
 mulieres in terrā cadēt. Similiter & ciuitates, et illarū
 sanguinarij magistratus uindictā supne expectabunt,
 urgēte acerbissimo cruentissimoq; illo tempore, qd' erit
 ut amygdalus florēs. Tunc ita frequētia aderūt suppli
 cia, sicut multitudo locustarum aduolantium, & ita ē
 medio abijciētur peccatores, ut nigra despiciatissimāq;
 capparis. Et bonus quidē uir in domū suā eternā gau
 dens proficiscitur. Improbi uero omnia suo luctu cōple
 bunt, neq; illis repōsiū argētū neq; probatū aurū pro
 derit. Magnus enī fons cōprehendet omnia, quousq; patitur & c.

Cap. XII

Memento

creatoris

tui & c.

Anteq̄rum

patitur & c.

apud puteū stent hydria & uehiculū rotæ, quàm cōtin-
git quādoq; elabi. Quū igitur cessabit cursus temporū
per rotā, & uitæ p aquā signatus, et præterierit seculū
urnā gerēs, & iacuerint homines sup terrā, tū erit una
salus si agnouerint aīæ cōditore suū, & ad eū reuolue-

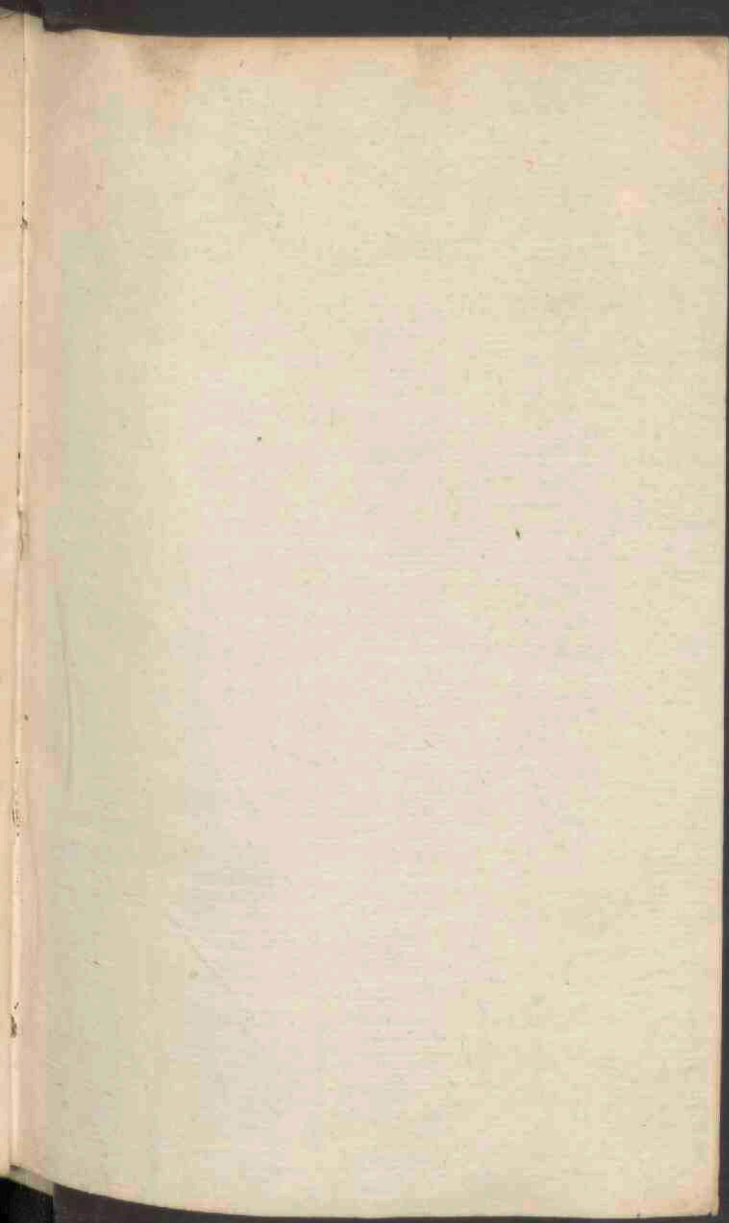
Vanitas ua rint. Dico igitur sicut & principio dixi, mirā esse ua-
nitatū & c. nitatē qua occupantur homines, tamq; sup abundantē,
ne quis eā totā animo queat cōplecti. Ceterū & hic

Cumq; eset meus quis sapienter cōcionantis labor superuacaneus,
sapientissi- apud populū illū iustitiæ negligētē, doctrināq; & curā
mus & c. respuentē. Ego quidē senior, lōgo iam uitæ tpe transa-
misso, amore mysteriorū ueritatis nō absq; labore inq̄
sui, ut inuenirē quæ placita essent deo. Cōperi autē ani-
mos nō minus sapientiū admonitionibus excitari sopi-
riq; q si aculei clauiq; corporib. infigātur. Vnde spero
futuros, q doctrinas illas sapientia plenas, sibiq; à fide-
pastore & præceptore creditas, posteris enarraturi sint
multò uberiorē tāq; cōsonanter, ut q ex uno ore audiūt.

His am- At qd pluribus, cum multiloquiij nulla sit utilitas? Sed
plius & c. nec tibi ò amice cōsulerim, inutilia et quæ minus cōue-
niunt describere, cū in eis præter laborē nihil sit reliq̄.

Finem lo- Postremū, ex me quoq; cū epilogo finē petierit aliq̄,
quēdi & c. eū ecce uobis & breuiter & manifeste annūciabo ò ho-
mines: Timēdus ante oīa deus omnīū dominus simulac
inspector. Obseruāda itē mādada ipsius, & persuasum
habeat unusq;sq; omnia posthac iudicāda, & singulos
iuxta merita operū suorū siue bona siue mala, retribū-
tionem accepturos.

FINIS.

Legatione / 1812

diea cuius sic offeud
re incep adhuc me
hec dari. 4 paul i
u uocantur uia red

Q aut ex appen
morbi imur uelli
cent si acc q q si
ut sequit alia criss
ablom aha agnt
cipuit q ipd sequa
an ali qd. ali q m
actu. m ball. mhd
accuteq. 4 aut ac
morbo in suo dro
appet unio m p
explanare. ali ai

